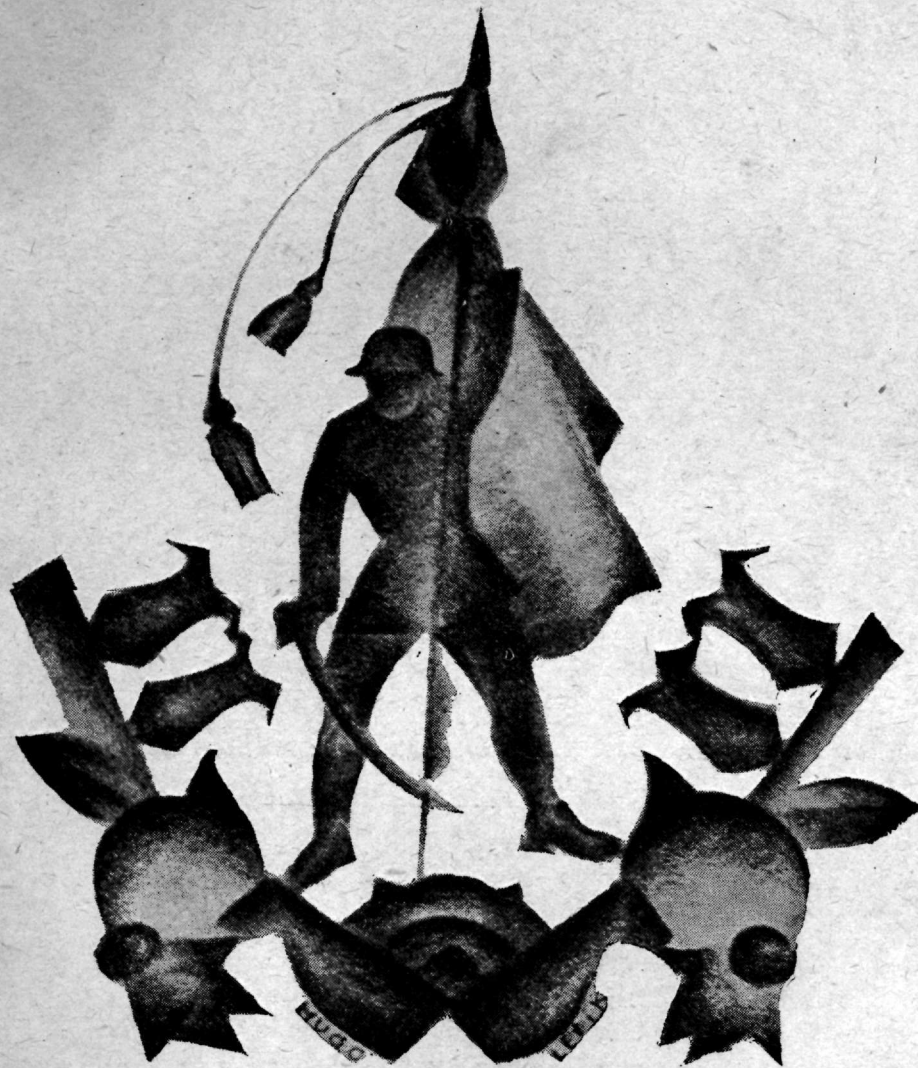

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

№ 5/6

8. VEEBRUARIL

1930

Suietage

PABEROSSE

20 f. - 35 s.
 25 f. - 35 s.
 20 f. - 25 s.
 25 f. - 25 s.

Saavutus!

Lugupeetud tarvitajaskond!

Rõõmuga võime Teile teatada, et meie tehastes Tallinnas, Piritas teel 6-b, on nüüd käimas uus, moodne tööstusseade. Tubaka toimetab edasi ja ajab kohevile õhusurvemasin, kuna eriline imeja ta puhastab nii tolmust kui ka teistest, tervisele kahjulikkudest lisandustest ning psielukatest.

See seade on esimene Eestis. Üldse osutub ta viimaseks tehniliseks ja teaduslikuks saavutuseks meieaegses tubakatööstuses.

Meie võime julgesti tõendada, et meie seni juba üldtunnustatud võistluseta head tubakasaadused on ülalmainitud moodsaima uuendusseade tõttu omaduselt veelgi paranenud ja esinevad oma suurepärase maitse läbi.

A.-S. „Laferme“, Tallinn.

Kaadri tööpäeva pikkus kaitseväes ja selle lühendamise võimalusi.*)

A. Kasekamp.

III.

Kaitseväes kaadri tööpäeva lühendamise võimalusi kaaludes peatusin eelmisel korral tööjaotuse küsimusel. Nüüd vaatleme küsimust seisukohalt, kas on meie ametliste eeskirjade õppekavade ja juhenditega üles seatud kaitseväe õppetööd ja sisemist elu reguleerivad normid ohvitseride ja allohvitseride kohta liiga suured ja kas on võimalik seal midagi vähendada. Enne kui sellele küsimusele vastata ja enne kui asuda selle üksikasjalikule vaatlemisele, tuleb tähendada, et meie seni ilmunud eeskirjad, õppekavad ja juhendid, mis kaitseväe õppeala reguleerivad, on erandita ilmunud kõik esmakordselt. Nõudmised ja normid, mis siin üles seatud, pole mitte kõik tegelikult katsestatud, vaid nad sattusid eeskirja või õppekavva sellepärast, et nad loeti meie oludele enam-vähem vastavaks. Meie õppekavad on alles paar aastat vanad. Eeskirjadest on suurem osa ilmunud ka viimase 3—4 aasta jooksul. Et esmakordselt ülesseatud normid ja nõudmised kõiki kohe rahuldaksid ja sisult täiesti vastaksid, seda on raske nõuda. Kahtlemata tuleb siin ette puudusi nii ühel kui teisel alal, missugused tulevad kõrvaldamisele siis, kui eeskirjad, õppekavad ja juhendid tulevad teistkordsele väljaandmisele.

Teiseks, meie oleme oma organisatsiooni nii sagedasti muutnud. Iga niisugune muutus mõjutab tugevasti olukorda kaitseväe õppe seisukohalt. Ja praegugi pole meie veel välja jõudnud lõpulikult stabiilsuseni. Need ettepanekud, korraldused ja normid õppealal, mis praeguses olukorras näivad olevat head, olukorra

muutudes annavad hoopis teistsugused tagajärjed. Kui mõnelt poolt soovitakse, et üksikutes jalaväe pataljonides kaadri täiendusõppused kantagu enamuses kõik suve peale ja kui sellest võib olla juttu praegu, siis noorte kolmekordse sissekutsumise juures pole see hoopiski vastuvõetav. Seega, õppealal ülesseatud nõudmiste ja nende otstarbekohasuse kohta võime anda lõpuliiku hinnangu alles siis, kui meie olud on täiesti stabiliseerunud ja ei näita enam kõikumise tendentsi.

Vaatame nüüd lähemalt õppealal maksmapandud üksikuid nõudmisi ja norme, mis võiksid kas otse või kaudselt mõjutada ohvitseri ja allohvitseri tööpäeva pikkust. Sisemäärustiku § 349 näiteks nõuab, et kompaniiülem peab viibima isiklikult kõigil õppustel. Kui arvestada seda, et kompaniiülemal on palju ülesandeid majanduse alal nii riietega ja kraamiga varustamise, relvastamise ja toitlustamise küsimustes, ruumide ja sisemise elu korraldamise aladel, siis saame vaevalt seda nõuda, et ta peab kõigil õppustel isiklikult viibima.

Õppeala korraldamine iseenesest nõuab kompaniiülemal palju ettevalmistustööd. Ta peab koostama töökavad, kus leiaksid täpsat väljendust kõik need õppeülesanded, mis kompaniis lahendamisele tulevad, peab seadma kokku nädala tunnikavad, on kohustatud hoolitsema õppevahendite muretsemise eest kompaniile jne. Ühe sõnaga — juba õppeala üks paneb kompaniiülemale peale rea ettevalmistavaid toiminguid, mida ta kõiki ei saagi teha vabal ajal, vaid osa neist tulevad lahendada just õppeajal. Seega nõudmine, et kompaniiülem peab viibima

*) V. „Sõdur“ nr. 3/4 — 1930. a.

igal õppusel, on kahtlemata lialdatud. Tegelik elu on näidanud, et sellest kinni pidada täpsalt ei saa ja seda nõudmist tuleb vähendada. Teisest küljest ei saa aga kompaniiülemat ka õppusel viibimisest ja selle juhtimisest hoopiski vabastada. Mõnikord on olemas kalduvusi, kus kompaniiülem seob end ainult majanduse asjadega ja sisemise elu korraldamisega kompaniis, jättes õppetöö juhtimise küsimused tervelt rühmaülemate hooleks. Viimane seisukoht pole hoopiski vastuvõetav ja neid kalduvusi tuleb vältida kõige kategoorilisemal viisil. On selge, et niivõrra, kui kompaniiülem sõjaajal on kompanii juht lahingus, niivõrra on ta rahu-ajal selle õppetöö juhataja. Kompanii õppeala juhtimine rahu-ajal on kompaniiülemale peatülesanne ja sellele peab ta pühendama niipalju tähelepanu, nagu seda kompanii õppetöö juhtimine nõuab. Kõik teised ülesanded peavad jätma selleks vastava aja ja ruumi. Õieti organiseeritud kompanii õppetöö juhtimine ei nõua aga mitte, et kompaniiülem peab isiklikult igal õppusel viibima. On palju õppusi, kust ta puududa ei tohi. On aga ka niisuguseid, kus töö areneb ilma tema juuresolekuta.

*

Edasi peatume küsimusel, mis viimastel aastatel on olnud alaliseks kõneaineks, mille kallal nii palju on hädaldatud ja millest väga sageli on juttu tehtud. See on sisemäärustiku § 383 ülesseatud nõudmine, et rühmaülem peab igaks õppuseks seadma kokku üksikasjalise töökava.

Nooremate rivijuhtide hulgast on kuulda häält, et sunduslik töökavade koostamine peaks ära jääma, sest tegelikult ei olevat see nõudmine läbiviidav.

Arvamised, mis sama küsimuse kohta on esitatud vanematelt juhtidelt, lähevad lahku. Ühed pooldavad rühmaülemate töökavade koostamist, teised mitte. Nõnda selle määrustiku nõudmise läbiviimise kohta väeosades valitseb praegugi veel selgusetus, olgugi, et tegelikud katsed sel alal on kestnud juba aastaid. Et see küsimus nii ohvitseri tööpäeva pikkuse seisukohalt, kui ka õppetöö edukuse mõttes suure tähtsuse omandab, siis katsume sellel lähemalt peatuda.

Rühmaülemale töökava kokkuseadmise küsimus on üks neid küsimusi, mis sisult kuulub lahendamisele õppekavadega ja õppetöö korraldamiseks antud juhenditega. Sisemäärustiku lahendamisele see

küsimus nähtavasti ei kuulu ja tuleb vististi sealt kustutada. See ei tähenda aga sugugi, et see nõudmine tuleb kustutada üldse, kui tahame vältida juhuslikku tööd, kus küsimuse lahendamisele asutakse ilma, et see oleks varem läbi mõeldud või kaalutud. Ka praegugi veel, kus see nõudmine maksev, tuleb ette tunde, kus tööjuhataja tunnis olles loob eeskirja lahti, et vaadata, mis selle küsimuse kohta seal öeldud. Kui õppuse alul tööjuhatajal endal pole veel teada eeskirja nõudeidki, rääkimata veel mingisugusest kavast, siis võib juba ette ütelda, et niisugusel töö pole tulemusi, või kuigi on, siis igatahes õige vähe.

Kui vilunud pedagoogid, kes õpetavad kümned aastad ühte ja sama ainet, võivad anda tundi ka ette valmistamata ja ilma, et neil selleks oleks tarvis erilist kava, siis tuleb see sellest, et nende õppeaines pole sündinud aastate jooksul mingisuguseid muudatusi ja küsimuste käsitlemise šabloon on juba pähe jäänud. Aga siingi enamasti iga pedagoog, kes tahab tundi anda hästi, valmistab selle ka ette, vaatamata, et küsimus enesest on selge.

Kaitseväes, kus tegemist on väga mitmekesiste õppealadega ja kus eeskirjad nii ruttu muutuvad, ei saa kõige vilunum ohvitser minna tundi ilma, et oleks end selleks ette valmistanud. Meil on veel võrdlemisi vähe eeskirju ilmunud. Kas keegi vilunud kompaniiülem, kes hulk aastaid samu eeskirju on õpetamise juures käsitlenud, neid nii hästi tunneb, et tal vaja polegi neid läbi vaadata enne kui hakkab küsimust tunnis käsitlema? Vaevalt küll! Ikka ja jälle oleme sunnitud uuesti lugema eeskirja. Et vältida juhuslikku tööd, tuleb iga ülesanne enne läbi mõelda, tuleb seada kokku selle käsitluse kava jne. Ainult siis võime julgesti asuda küsimuse lahendamisele.

Seal kus nõutakse ülesande eeskujulikku lahendust, ei mõtle keegi minna välja ilma, et ta pole selleks hästi ette valmistatud ja et tal puuduks kava. Saab keegi ohvitser ülesandeks viia läbi mingisugune näitlik ülesanne maastikul, mida üksuse meeskond ja juhid jälgivad, siis ei mõtlegi ta kavata välja minna. Igal niisugusel juhul uurib ta küsimust põhjalikult, teeb omale töö läbiviimise kava, viib läbi kõik ettevalmistustööd ja alles siis asub selle lahendamisele. Siin on kava olemasolu loomulikult vaja. Miks peaks ta puuduma siis, kui meie ei lahen-

da mitte näitlikku õppust ja kui meie tööd keegi ei kontrolli. Loomulikult kava tarvidus jääb ka siin maksma, kui meie ei taha teha juhuslikku tööd.

Teine küsimus on, mis see kava endast peab kujutama, kui palju võtab selle koostamine aega jne.

Meil on jutt praegu rühmaülema töökavast, mille kohta on toodud näide J. O. ja A. O. § 94. Ja see on ka paljalt näide, mitte šabloon, mille järgi kõiki töökavu koostada tuleb. See on üks võimalikke lahendusi. Kui seda on võetud väeosades šablooniks ja on seatud üles nõudmised, et kõik rühmaülema töökavad olgu selle šablooni järgi tehtud, siis on see suur eksitus. J. O. ja A. O. § 94 ütleb: „Töökava ei või olla šablooniline ei sisult ega vormilt. Peaasi on, et töökavas oleksid lahendatud kõik vajalised küsimused. Missuguses järjekorras neid lahendada — ei ole tähtis. Töökava redaktsioon olgu telegraafiline.“

Nagu sellest selgub, ei nõuta siin mingisugust pikka šabloonilist töökava, mille kohta nii palju kurdetakse, vaid ümberpöörult nõutakse, et töökava ei tohi olla šablooniline ei sisult ega vormilt. Seal esinenud küsimuste järjekord pole ka sugugi tähtis. Töökava paremus seisab just selles, et ta oleks lühike, keel telegraafiline jne.

Kui kuskil väeosas on kombeks saanud pikki ja šabloonilisi töökavu valmistada, millede koostamine ohvitseridelt võtab väga palju aega ja venitab tema ükskord juba pika tööpäeva veel pikemaks, siis on see väeosa sisemise korralduse asi. Määrustik nõuab töökava ja see nõudmine on õigustatud sellega, et töös valitseks kavakindlus ja et selle juurde ei tuldaks juhuslikult, kuid töökava sisu oleb selle kokkuseadjast.

Seda nõudmist tuleb võtta sisuliselt mitte formaalselt. Numbri täitmiseks töökavade kirjutamisi pole kellelegi vaja. Sisuliselt võetud töökava on õpetamisel suureks hõlbustuseks. Et töökava pikkuse järgi ei hakataks mõõtma ohvitseri tarkust, nagu seda ka vahel mõnel pool on tehtud, siis selleks tuleb üles seada nõue — mida lühema töökavaga keegi küsimuse lahendab, seda parem. Et väeosades ühed ja samad õppused järgmise kutsega jälle korduvad, siis korra koos-

Kindral H. Reek

Pühitses 1. veebruaril s. a. oma 40. sünnipäeva.

tatud töökava võib tarvitada ka edaspidi. Seega korra hästi läbitöötatud küsimuse ettevalmistamine ei nõua edaspidi enam erilist aega, ehk kui nõuabki, siis hoopis vähe.

Mis ohvitseri ja allohvitseri tööpäeva pikkusele ka omajagu kaasa mõjub, on sunduslikult maksmapandud ohvitseride ja allohvitseride täiendusõppused. Täiendusõppuste korraldamise vajadus on enesestki selge ja selle vastu keegi ei vaidle. Korraldatakse neid mujal sõjavägedes, on korraldatud meil seni ja korraldatakse ka tulevikus. Siin võib küsimus kerkida ainult selle kohta, kas meil seni maksvad normid pole mitte liiga suured ja kas neid ohvitseri ja allohvitseri tööpäeva lühen-

damise otstarbel ei saaks mitte vähendada.

Kaadri täiendusõppuste vähendamist on soovitud mitmelt poolt, tüues selleks ette mitmesuguseid põhjusi. Üks. jalaväe pataljonides soovitakse talve perioodil (noorte väljaõppe ajal) kaadri täiendusõppusi mitte korraldada, kandes nad üle kõikl suvisele perioodile, põhjendades, et noorte õpetamise vältel riviõhvitseril ei ole mitte aega loengute ettevalmistamiseks. Väeosades, kus õpetatakse reamehi, soovitatakse ära jätta kaadri täiendusõppused jälle suve perioodil. Mõnelt poolt soovitakse iseseisvate ettekannete arvu piirata 1—2 ettekande peale aastas.

J. O. Ö. § 141 näeb ette vastavalt väeosade tüüpidele talve perioodil korraldada õhvitseridele täiendusõppusi 3—4 t. nädalas. Suvise perioodi kohta väeosades, kus reamehi õpetatakse, on nende õppuste teostamine jäänud lahtiseks, kuna üksikutes pataljonides noorte õppuste vaheajal see sünnib erikavade alusel. Kui tulevikus aga niisugust õppuse vaheaega ei jää, siis tuleb küsimus ümberkorraldamisele. Täiendusõppuste vähendamise küsimus praegu võiks käia seega ainult talve perioodi kohta. 3—4 tundi nädalas pole iseenesest nõnda suur norm. Kui soovime neid õppusi korraldada vahel ka 2 korda nädalas, siis vähema arvu tundidega läbi ei saa. Loeme aga küllaldaselt, et korraldame ühe ettekande nädalas, ehk suurema õppuse puhul, mis nõuab vähemalt 4 tundi, see viia läbi 2 nädala tagant, siis on tundide vähendamine võimalik ka kuni 2 tunnini nädalas.

*

Kaadri tööpäeva pikkust mõjutavad tunduvalt määrustikkudega maksuma pandud nõudmised väeosa sisemise elu korraldamise alal. Siin tuleb tähendada, et teenistuse kohustes sisekorra alal on esitatud üleajateenijatele allohvitseridele võrdlemisi suured nõuded, missuguseid osaliselt on võimalik pehmenada, ilma et teenistus selle all kannataks. Niisugustest küsimustest, mis tööpäeva pikkuse mõttes eriti mõõduandvad, on nõudmised, mis väljendatud Sm. §§ 406, 592 ja 608.

Rühmavanema tööpäeva teeb eriti pikaks see, et ta peab toimetama iga hommiku sõdurite ülevaatust, samuti peab viibima õhtusel loendusel. Meil pole suuremale osale üleajateenijatele võimalust kasarmute juures korterit anda ja nad on sunnitud madala korteriraha tõttu elama

kuskil linna servas, kasarmutest väga kaugel. Siit peab ta hommikul kell 0600 ilmuma kasarmusse ja õhtul peale kella 2100 saab ta alles vabaks. See kord teeb tema tööpäeva väga pikaks ja teenistuse raskeks. Toodud nõudmisi on võimalik pehmenada seega, et võimaldada rühmavanematel hommikust ülevaatust korraldada ja õhtusel loendusel viibida kordamööda, samutigi õhtust loendust võiks korraldada mitte ainult veltveebel, vaid ka rühmavanem. Selle muudatuse läbiviimine hõlbustaks märksa üleajateenija allohvitseri teenistuskohustusi, lühendaks tublisti ta tööpäeva, kuna teenistus selle all eriti ei kannataks.

Sm. § 416 seab rühmavanemale suured kohustused hobuste järelvaatamise alal, mis tegelikult raskesti läbiviidavad.

Sm. § 411 nõuab, et rühmavanema järelvalvel peab sündima püsside puhastamine. Kui jutt on kuulipilduja puhastamisest, siis oleks see vast õige. Püssi puhastamise järelvalvet võib teostada ka väga hästi jaoülem.

Sm. § 385 näeb ette, et rühmaülem peab juhatama isiklikult riidevarustuse, jalatsite ja rakmete selgapassimist. Tegelikult on see allohvitseri ülesanne ja viimane saab sellega hästi valmis, mispärast ohvitseri korraldavat kätt otsekohe selles asjas vaja ei lähe ja rühmaülemat sellest toimingust võib vabastada.

Ühesõnaga meie sisemäärustikku on sisse sattunud asju, mida teenistuse huvid otsekohe ei nõua ja mille ärajätmisel teenistuse huvid ei kannata, võib aga märksa tööpäeva lühendamise suhtes ohvitser või üleajateenija allohvitser, kelle peale need kohustused praegu on pandud. Määrustikku tuleb revideerida. See töö ongi juba praegu käsil ja lähemal ajal, võib olla, võime selle revideerimise tagajärel saavutada ühte kui teist ohvitseri ja üleajateenija allohvitseri töö kokkuhoiu mõttes.

Lõpuks kaadri tööpäeva peale avaldab tunduvat mõju ka üksuste kantseleitööde rohkus. Kantseleitöö lihtsustamise vajalikkusest on meil küll sageli kõneldud, aga palju sellel alal pole me suutnud teha. Paberlikkust omavahelises asjaajamises on veel palju. Meie aruanded on väga keerulised, võrdlemisi vähe tarvitame šabloonilises kirjavahetuses trükitud planke, mis aitaks säästa kirjutamise aega jne. Raamatupidamine laskeasjanduse alal on liiga raskepärane, mis suure % kant-

seleitööst oma alla võtab. Tuleb seda tingimata lihtsustada.

Kantseleitööde lihtsustamisega säästame hulk kaadri, eriti kompaniiülema ja veltveebli aega, mis oma mõju avaldamata ei jäta kaadri tööpäeva pikkuse peale.

Kokku võttes kaadri tööpäeva pikkuse küsimust ja selle lühendamise võimalusi kaitsevæes, tuleb tähendada, et tööpäev üldiselt on liiga pikk ja selle lühendamiseks tuleb otsida abinõusid.

Nagu küsimuse lähemal vaatlemisel selgub, on praeguse tööpäeva lühendamise kohta ka väljavaateid, kui tööjaotust kaadri vahel ratsionaalsemalt läbi viia, kui pehmemdada mõnesuguseid nõudmisi, mis määrustikud, eeskirjad ja juhendid nii õppeala teostamise kui ka väeosa sisemise elu korraldamise alal ette näevad ja kui

me oskame mitmesuguste aruannete pidamise ja kantselitöö alal leida lihtsamaid vorme ja läbikäimise viise. Kõiki seda pole võimalik korraldada ja reguleerida keskasutistest. Keskasutise kaudu tulevad muutmisele ja reguleerimisele määrustikkudes, eeskirjades ja juhendites maksivad normid. Kuid nagu ülaltoodud ülevaatest selgub, ei seisa asi mitte ainult kirjeldatud normides, vaid sageli palju rohkem oleneb nende tegelikust läbiviimisest väeosades. Kui kohapeal ei satutaks mitte teatud küsimuse elluviimises viljatuse formalismi, nagu seda kahjuks mõnel pool siiski märgata võib, vaid võetaks küsimusi sisuliselt, siis sellega üksi sünniks juba aja- ja jõukulu kokkuvõid, mis ühtlasi tähendaks ka kokkuvõidu ohvitseri ja üleajateenija allohvitseri pikas tööpäevas. (Lõpp.)

Lahingtegevus metsas.

„Sõdurile“ kirjutanud Soome kaitsevæe kapten E. KUUSELA.

Taktika põhimõtted on igalpool samasugused. Nende elluviimine ja õige lahendusviisi leidmine lahingu edukaks läbiviimiseks aga oleneb olukorra elementidest, milles maastik tähtsa osa moodustab. Käesoleva artikli ülesandeks on selgitada lahingtegevuse iseäraldusi metsamaastikul.

Metsade mõju lahingtegevusele.

Metsa lahingtegevust soodustavad ja takistavad omadused olenevad metsa füüsilistest omadustest, nagu tihedusest, kõrgusest, kas alt läbikasvanud, kas ta koosneb leht- või okaspuudest ja ka metsa vanadusest. Samuti on otsustava tähtsusega metsa asend, suurus, mullastik, teedevõrk.

Metsade mõjust lahingtegevusele võime tähele panna järgmist:

- a) mets pakub varjet maa- ja õhuvaatluse vastu;
- b) raske orienteerumise ja sidepidamise tõttu raskendub lahingtegevuse juhtimine ja ühtlustamine;
- c) juhtide isiklik mõju vägedele väheneb ja ootamatud vaenlase kallaltungid mõjuvad halvavalt vägede moraalile;
- d) tule mõju, eriti suurtükiväe, on piiratud;
- e) vägede liikumine on raskendatud.

Eelpoolnimetatust näeme, et metsa lahingtegevust piiravad omadused kõige rohkem takistavad tulistamist. Liikumisele paneb mets ka teatavad piirid, aga teisest küljest metsa varjav omadus takistab vaenlase vaatlust, mille tõttu manööver on kergemini läbiviidav kui tuli.

Kui uurida metsa mõju eriväelikele, näeme, et metsa lahingtegevust takistavad omadused piiravad kõikide, aga eriliselt just abirelvväelike tegevust, mille liikumisvõimalused kaetud maastikul kõige halvemad ja mille tulistamine harilikult nõuab suurt laskeala, mida metsas raske saada. Jalaväe osa lahingus on juba normaalmaastikulgi suurem kui teiste väelike, aga eriliselt suureks tõuseb ta metsas, kus jalavägi oma kerge liikuvusega võib võita manöövrit takistavad metsa omadused ja tihti ainult oma kergete relvadega tuleprobleemi lahendada. Sellest olenedes on jalaväe tuled ja manöövrid metsas harilikult suurem tähtsus lahingu otsustajana.

Jalaväe tulerelvade laskekaugus lüheneb ja ainult väikestel distantsidel on võimalik nende massilist tuld arendada. Sellest olenedes kasvab täagi ja samuti jalaväe manöövri tähtsus, kuid selle peale vaatamata on tule väärtus võitluses nii

kaitse- kui ka pealetungilahingus väljaspool kahtlust. Tulerelvadelt tuleb metsas nõuda ainult suuremat liikuvust ja painduvust, kui lagedamaa võitluses.

Ootamatuse elemendi tähtsus kasvab metsamaastikul, olenedes varjatud liikumisevõimalustest, mis piiravad luure- ja vaatlusteenistust. See sunnib metsas teotsevad väed tõstma oma lahingvalmisoleku ja otsima oma tegevuses lahingvormatsioone, mis kindlustavad ootamatuse vastu. Kuivõrt lahingvormatsioonid erinevad lahtise maastiku omadest, oleneb metsa füüsilistest omadustest, s. o. kuivõrt mets on lahikuminev normaalmaastikust, kas ta on harv või tihe, kas leidub lahtiseid alasid jne.

Abirelvliikidest tähtsama, suurtükiväe, tegevus on rohkem kui harilikus olukorras seotud jalaväega ja suurtükiväe osade andmine jalaväe käsutusse moodustub reeglits, eriti manööverperioodil. Põhjus selleks on asjaolu, et metsas koondatud suurtükiväe tule juhtimine vaatlusvõimaluste puudusel vaenlase ja oma vägede üle on väga raske. On suurtükivägi jalaväele otseseks toetuseks või käsutusse antud, on selle teotsemine kergem, sest kindel side jalaväega aitab tasakaalustada puudulikku vaatlust. Iseäranis suuri takistusi tekitab mets lameda lennujoonega suurtükidele, kuna selle vastu haubitsad kergemini saavad üle nii positsioonide leidmisest kui ka tule tehnilistest takistustest. Sellepärast tuleb metsas teotsevatele vägedele toetuseks antava suurtükiväe ja haubitsate vahekorid määrata viimaste kasuks.

Ratsaväge ja jalgrattureid, samuti lahingvankreid võib metsas kasutada ainult teede piirkonnas. Suuskurosad on selle vastu metsalahingutes oma kiire liikuvuse tõttu väga kohased.

Õhujõudude luureteenistus on takistatud metsas, kuid tuleb arvestada, et liikumine metsamaastikul on teedega seotud, millest olenedes on kerge määrata luureobjektid ja luuret energiliselt ja koondatud jõududega teostada. Õhujõudude vastu võitlemisel tõuseb hävitajate ja raskete kuulipildujate tähtsus, sest luurelennukid lendavad metsamaastikul harilikult niivõrt madalal, et suurtükivägi nende vastu täie eduga võidelda ei suuda.

Sideteenistuse tähtsus kasvab, sest puuduliku vaatluse tõttu peavad juhid rohkem kui harilikult oma alluvatega kontaktis olema. Samuti tõstab side tarvi-

dust suurtükiväe halvad vaatlusevõimalused. Tähtsamateks sidevahenditeks jäävad raadio, telefon, akustilised märgid, optilistest vahenditest raketid ja virgatsteenistus.

Gaaside kasutamist soodustab mets, sest nende haihtumine on väga väikene. Tuleb arvestada, et väheste teede piirkonnad on kerge gaasitada, samuti väiksemad metsatukad, mille tõttu gaasiluure korraldamine metsaoludes on esimese järgu tähtsusega.

Pealetung.

Pealetungilahingus metsas on jõudude juhtimine ja sidepidamine nende vahel raskendatud, samuti tuleb üllatuste hädaohu alati silmas pidada. Sellest olenedes tuleb lähenemiseperioodil nõuda üksustelt lahingvormatsiooni, mis

- 1) annab kergesti liikuda;
- 2) pakub võimalikult suure lahingvalmisoleku;
- 3) võimaldab tegevusesuuna kergelt muutmist;
- 4) kindlustab sidepidamise eriüksuste vahel.

On vaenlane kaugel, tuleb vältida vormatsiooni, mis annab suure lahingvalmisoleku jõudude vaba ja vaevalu liikumise arvel. Kitsas lähenemisekorid on, silmas pidades liikumise hõlpsust, kõige soodsam. Seega tuleb kuni viimase võimaluseni läheneda kolonnis teed mööda, kuid üllatust arvestades, tugeva ja aktiivselt teostatud julgestus- ja luureteenistuse ning tiiva-kaitse kattel. Kitsas lahingrühmitus laieneb vaenlase otsekohesest läheduses, tihti alles 800—1000 m kaugusel. Pärast seda siirduvad kolonnide allüksused kõrvuti saates enda otsekoheseks kaitseks ette ja tiibadele kergetest kuulipildujatest moodustatud tulejärgu, millele löögiosa tihedas vormatsioonis järgneb.

Kallaletungi teostamine peab kiire ja hoogus olema, arvestades ootamatust. Eriti kohtamise oludes, kus vaenlase valmisolek momendist momendini kasvab, on kiirus peategur. Sellepärast: võimalikult kaua tuleta edasi, automaatreivad esimese järgus. Paneb vaenlane edasiliikumise seisma, annavad automaatreivad lühida ja võimsa tule, millele järgneb automaatreivade aheliku kattel liikunud laskurosade löök võimalikult koondatud korras. Kallaletungi rindelt tuleb alati katsuda ühendada haaramine, milleks lähenemise perioodil suunida erilised osad, või mida teos-

Kapten A. Orav'a mälestuseks.

31. jaanuaril s. a. leidis Rakveres lendurisurma eskadrill nr. 1 ülem kv. lendur kapten August Orav. Õnnetus juhtus sel ajal, kui lendur oli tegemas oma järjekorralisi harjutusi kõrgemas pilotaagis üheistmelisel monoplaanil „G o u r d o n-L e s e u r r e“.

Kv. lendur kapten A. Orav sündis 1896. a.; oma üldhariduse sai ta Tallinna kaubanduskoolis. Sõjaväelise hariduse omandas 1917. a. algul Põhja väerinde lipnikkude koolis, ülendati lipnikuks 30. aprillil 1917. a. ja tennis vene sõjaväes 282-s tagavara polgus rooduülemana.

Eesti rahvaväkke astus kapten A. Orav 1918. a. lõpul — esialgselt Tallinna kaitseliitu, hiljem 1920. a. üle minnes teenistusse

tada rindelt kallaletungivate osade sügavusest saadetud jõududega. Kallaletung kaitsele asunud vaenlase vastu nõuab juba plaanikindlat tuleettevalmistust, kusjuures ettevalmistuste aeg ei mängi nii tähtsat osa kui kallaletungil kohtamisoludes.

Suurtükiväe tegevus manööverperioodil on võrdlemisi väikene, sest kiire olukorra muutumine ei võimalda kaetud maastiku tõttu tulejuhtimist täies ulatuses läbi viia. Lähenedes liigub suurtükivägi ešeloneeritult, saates oma patrullid jalaväe eelosade kõrgusele. Tarbekorral tuleb viia osi suurtükiväest saatesuurtükikidena jalaväe esijoone kõrgusele. Kait-

Tallinna komandantuuri, kus oli platsadju-tandiks.

1924. a. märtsis viidi kapt. A. Orav üle lennukursuse rügementi, kus lõpetas lennukursused 15. juulil 1925. a., omandades kv. lenduri kutse. Peale kursuste lõpetamist oli kapt. A. Orav lühemat aega merilennu eskadrilli juures nooremaks ohvitseriks; määrati aga peagi uuelts vormeeritud eskadrill nr. 2 rühma ülema k. t. Siit viidi ta 1927. a. eskadrilli nr. 1 lenduri kohale; sai 1928. a. rühmaülemaks ja lõpuks 1929. a. 15. detsembril eskadrilli ülemaks, kellena ta poolteist kuud hiljem oma kohuste täitmisel hukkus.

Kapteniks ülendati tema 24. veebruaril 1928. a.; omas Vabadussõja mälestusmärgi; oli naisemees ja 8-aastase tütre isa.

Kapt. A. Orav oli vaikse kuid kindla ja tõsise iseloomuga ohvitser, oli väga armastatud ja lugupeetud oma kaasvõitlejate keskel. Lennuasjandusele andus kadunu täie innuga, vahetpidamata end täiendades ja harjutades. Tema surmaga on lennukäelaste pere kaotanud oma ridadest küpsema ja soliidima liikme.

Parim sõber kaaslastele, armastatud juht ja ülem, täis elurõõmu ja jõudu, täis andumust vast saadud üksuse ülesehitamisele — nii pidi kapt. A. Orav, alistudes oma karmile saatusele, liig varaselt lahukuma elavate hulgast. Tema kuju jääb aga alati elama nende tema kaasvõitlejate meeltes, kes vaid valuga peavad leppima tema õnnetu surmaga.

Andkem au ta mälestusele!

sele asunud vaenlase vastu teotsedes tuleb suurtükiväele küllalt aega oma tule ettevalmistuste läbiviimiseks anda.

Kallaletungifaas metsas on lühike ja sulab tihti kokku rünnakufaasiga, mille tõttu on väga tähtis, et kasutada oleva piiratud aja jooksul saaks arendatud niivõrt tugev tuli, et ta avaks tee täägiga vaenlase kallale tungivatele osadele. Sellepärast tuleb tuli ja löök üksteisest lahutada, sest tuli nõuab laia vormatsiooni, mis ei sobi löögiks määratud üksusele. See oleks raske juhtida, nõrk ja võitlejate tõstmise rünnakusse, arvestades, et juht oma üksust täies ulatuses ei näe, oleks väga raske. On tule-

järk automaatrelevadest lahingrühmituse ees, võib löögiosa koos hoida ja seda täiel määral juhi tahte kohaselt kasutada.

Arvestades ootamatust, tuleb varu võimalikult tugevana ja võimalikult kaua juhi käes hoida ja juhtumil, kui see rünnaku momendil tegevusse paisatud, tuleb kohe pärast vaenlase positsiooni läbimurdmist korra jaluleseadmiseks korraldatud peatuse ajal see uuesti moodustada.

Kallaletungi läbiviimine oleneb suurelt osalt vaenlase positsiooni paigunemisest. On vaenlase positsioon metsa ees, on selle vallutamise sarnane tegevusele lahtisel maastikul. On vaenlase positsioon metsa serval, võtab kallaletungija lähtealuse lah-tise ala omapoolsel serval ja kallaletung üle lagendiku teostatakse nagu normaaloludeski, võttes esimesteks tule- ja löögi-objektideks metsa ettetulevad nurgad. Väiksemad metsatukad ja metsasalud val-lutatakse, võttes need suurtükiväe tule alla ja tihti ka haarates neid jalaväega väljas-poolt. Juhtumil, kui vaenlase positsioon on osalt metsa serval ja osalt selle sees, on soovitatav lahtisel osal siduda vaenlast tulerelvadega, eriti raskete kuulipilduja-tega ja suunida jalaväe löök läbi metsa.

Manööverperioodil tuleb erilist tähele-panu pöörata vööride ja suurtükiväe kait-sole, et hoiduda vaenlase üllatavatest löök-kidest, mis nende vastu suunitud selleks saadetud partisaanosade poolt. Sellepärast tuleb tähendatud kolonnide julgestu-seks anda jalaväge.

Üldiselt võib pealetungilahingu kohta metsamaastikul öelda, et liikumist kuni rünnakuni tuleb ettevaatlikult teostada, et vaenlane ei saaks üllatada, alles siis ülima jõupingutusega vaenlase kallale minna. Seda sellepärast, et metsas tuleb rohkem kui normaalmaastikul moraalsele tege-ritele tähtsust anda, mis sellest oleneb, et kaetud maastiku tõttu juhi otsekohene mõju oma vägedele jääb väikeseks, mis omakorda võimaldab kergesti paanikat välja kutsuda.

Kaitse.

Kaitselahing põhjeneb normaaloludes rohkem kui pealetungilahing tule mõjule, mida mets takistab veelgi rohkem kui ma-nöövrit. Sellest oleneb, et kaitselahingu läbiviimine metsamaastikul on väga raske ülesanne. Teisest küljest aga tuleb tähele panna, et õhujõudude areng ja õhufoto-graafia kasutamisele võtmine nõuab kaits-

jalt oma asetuste ja ehituste saladuses hoidmist, mida mets soodustab.

Et võimalikult suurt kasu tulest saada ja ühtlasi metsa varjet täielikult kasutada, paistab, et vastupanu positsiooni paiguta-mine metsa servale oleks parim lahendus-viis. Kuid siinjuures tuleb arvesse võtta, et positsioonil metsa serval on järgmised halvad omadused: vaenlasele on kerge üles leida positsiooni tulerelvade paigutus-kohad, vastukallaletungide teostamine muutub raskeks vaenlase metsa servale suunitud tule tõttu. Kui positsioon metsa servale paigutada, tuleb ta viia 150—200 m sügavusele metsa sisse, et metsa ser-vale suunitud tuli mitte ei tabaks positsi-oonile asetatud relvi ja elavat jõudu.

Positsioon metsa ees võib ette tulla juh-tumil, kui maastiku lainetus ei luba posit-siooni metsa servale paigutada või kui kasutada oleva aja ja jõudude vähesuse tõttu ei ole võimalik seda metsa sisse orga-niseerida. Sellisel juhtumil tuleb posit-sioon viia vähemalt 150—200 m kaugusele metsa servast, et hoida seda metsa ser-vale suunitud tule eest.

Positsioon metsa sees on metsamaas-tikul kõige kohasem, kui ainult kasutada olev aeg ja jõud lubavad läbi viia need laiaulatuslikud tööd, mis sellise positsiooni organiseerimisel on vaja, eriti laskevälja puhastamise mõttes. Positsioon metsa sees on vaenlase vaatluse eest varjatud, vastulöökkide ulatust piiravad tegurid puu-duvad täiesti ja vaenlase pealetungi on kerge segi paisata, arvesse võttes, et pea-letungivate jõudude liikumise ühtlustamine on raske.

Kaitsepositsiooni organiseerimine, väli-kindlustustööd ja nende läbiviimise kord oleneb sellest, kuhu positsioon on paiguta-tud. On positsioon metsa ees lagedal, ei avalda mets oma mõju, vaid maksvusele jäävad need reeglid, mis määravad vas-tava ülesande täitmise normaalmaastikul. Kui kaitsele asumine sünnib positsioonile metsa serval, mida võib normaaljuhtumiks iugeda, sest kasutada oleva aja ja jõudude vähesus tihti ei luba teistsugust lahendust, saab positsioon juba harilikust erineva kuju, mitte niivõrt välikindlustustööde kui süsteemi üldise organisatsiooni mõttes. Sügavus väheneb ühtlasi üksikutel positsi-oonidel, kui tervet süsteemi arvesse võt-tes, sest nii vaenlase kui ka oma tule piira-tud mõju nõuab lühemaid distantse, et löök, millega sügavusest on võimalik eelolevat positsiooni abistada, võiks küllalt vara esi-

neda. Kaevikud ehitatakse pooleldi maa-pealseteks, et suuremat laskeala saada.

Positsioon metsa sees on kõige rohkem erinev vastavast normaalmaastikul, olene-des piiratud laskevõimalustest. Kaitse metsa sees ei või põhjeneda sügavusse järgustatud tulerelvade koondatud mõjule. Selleks oleks vaja niivõrt suurt laskeala puhastamist, et positsiooni oleks raske vaenlase õhuvaatluse eest varjata. Sellepärast paigutatakse kaitsja tulerelvade peasa vastupanu positsiooni eelservale, mis 50—200 m kaugusele üksteisest ehitatud toetuspunktidest on moodustatud. Toetuspunktid organiseeritakse blockhausidena, s. o. pooleldi maapealseteks ehitatud laskevarjenditena, mis annavad kaitset püssikuulide vastu. Tõkete tähtsus kasvab, sest vaenlane tuleb panna võimalikult pikaks ajaks peatuma kitsasse tule-ruumi, mille moodustab 100—150 m laiune laskeala, kust ainult põõsad, üksikud, vaatlust eriliselt takistavad puud ja alumi-ised oksad on maha võetud.

Sügavust tuletoetuse mõttes on metsas väga raske saada. Sellepärast rohkema arvu positsioonide peamine tähtsus seisabki nende tähtsuses järkjärguliste taga-varapositsioonidena, mida taanduma sun- nitud kaitsja uue vastupanu organiseeri- miseks kasutab.

Kaitselahingu läbiviimine metsas on raskesti teostatav, sest tule ja manöövri kokkukõlastamine asetab juhtidele väga suuri takistusi. Tuli jääb võrdlemisi nõr- gaks, sest positsioonil puudub sügavus. Selle tõttu tuleb, nagu üldse igas metsa- lahingu faasis, ka kaitsele anda manöövri- le suur tähtsus. Julgestusosad saavad ak- tiivse ülesande. Nad paigutatakse kauge- male ette, kui normaalselt, asetades neid kohtadele, kust head tulistamisvõimalu- sed. Nende toetuseks tuleb anda auto- maatrelvi. Taandumisel jääb nende üles- andeks julgete löökidega vaenlast se- gada.

Vastupanupositsioonile paigutatud tule- relvad ühes tõketega sunnivad pealetun- gija positsiooni ees peatuma ja vaenlase saavutatud kohaliku edu lõovad rühmade, kompaniide ja paltaljonide detsentralisee- ritult hoitud varud tagasi. Suuremate ük- suste varud hoitakse koondatult, et nen- dega muuta kaitselahing soodsal momen- dil pealetungilahinguks. Erilist hoolt tu- leb tiibade julgestuse eest kanda, sest vaenlase haaramise õnnestumine võib ker-

gesti välja kutsuda paanika kaitsele asu- nud vägedes.

Suurtükiväe tegevus kaitselahingus an- nab häid agajärgi, sest aega harilikult on olnud tuleplaani ettevalmistamiseks ja sidevõrgu loomiseks. Loomulikult selle tegevuse materjaalsed tagajärjed ei või olla sama suured kui normaalmaastikul, arvestades metsa tule mõju takistavaid omadusi. Sellest oleneb, et jalavägi kait- selgi peab rohkem kui normaaloludes oma võimetesse lootma.

*

Eelpoolesitatud metsamaastiku iseäral- duste mõju uurimuse põhjal võime otsus- tada, et mets soodustab manöövri läbivi- imist, kuid takistab tule mõju piiratud las- keala ja vaatlusevõimaluste tõttu.

Et manöövri teostamine lahingus oleks küllalt mõjuv ja arvestades ka seda, et löögijõudude laialipildumine võtab löögilt tarvilise energia, on manöövri vorma- sioon metsas rohkem koondatud, kui nor- maaloludes. Seda nõuab ka metsa liiku- mist ja juhtimist takistav omadus. Löögi- osale vajalikud vormatsioonid nõuavad tuleosa lahutamist löögiosadest. Sellest oleneb tarvidus nii kaitsele kui ka peale- tungil paigutada automaatreldvad ette ja hoida lahingu otsustav tegur — löögiosa — nende taga. Tuli ja manööver, mis normaaloludes üksteist vahetult abistasid, manöövriosa võttes tulistamisest osa, esi- nevad metsas, ajas ja ruumis rohkem lahus.

Väga tähtis on, et väed, mis metsas esi- nevad, on metsategevusega harjunud. On vägedel rohkesti materjaalressusse, on kaitse läbiviimine — eeldusega, et kaitse organiseerimiseks küllalt aega — kergem, sest tehniliste vahendite kasutamine pea- letungil põrkab kokku niivõrt suurte takistustega, et neist täit kasu ei ole. Suht- teliselt suurte jõududel on kaitse läbivi- mine kergem, sest positsioonile võib siis küllaldaselt arvul tulerelvi paigutada ja varud võivad ka kohalikult küllalt tuge- vad olla. Selle vastu on suurte jõudude kasutamine pealetungil, nii, et nende arvu- line ülekaal täiel määral pääseks mõjule, raske, sest tegevuse ühtlustamine laial alal põrkab kokku suurte takistustega.

Üldse võime otsusele jõuda, et arvuli- selt väikeste ja nõrkade materjaalressurs- sidega varustatud, kuid metsalahinguga harjunud, energiliste juhtide all teotse- vate jõudude tegevust mets soodustab.

Selleks mõjub kaasa ootamatuse elemendi suur väärtus metsaoludes, mis tõstab nõrgemate jõudude tegevusevõimalusi. Metsalahingus tõusevad normaalsed tegurid esiplaanile. Vähene vaatlusala, teadmatust naaberriikide tegevusest ja olukorra selgusetus, kutsuvad esile üksikvõitleja teatava ebakindluse ja teevad suuremad üksused eriti tundelikuks oma tiibadest ja seljatagusest. Ettekujutus lahingukäigust põhjeneb tihti ainult kuulmisele. Selle tõttu on metsas harilik nähe vaenlase jõudude ülehindamine. Sellises olukorras energiliselt, kiiresti ja õigel momendil vaenlase seljatagusesse või tiibadele suunitud löök võib sundida arvuliselt suurema vaenlase taanduma.

Eesti metsade sõjaline tähtsus.

Eesti metsade % võrreldes maa üldpindalaga, on 20,51%. Umbes sama on metsade % Põhja-Prantsusmaal neis raioonides, kus Maailmasõja suurimad lahingud arenesid, kuna Soomes ja Rootsis vastavad arvud sõjaliselt tähtsamates raioonides tõusevad 85—90% ja 70 kuni 80%-ni. Kuid arvestades seda, et tõenäoliselt rinded on Eesti idapiiril, muutub metsa tähtsus tähelepandavalt, sest Narva raioonides on metsa 40% ja Tartu raioonis 24%.

Sõjapolitilisest seisukohast välja minnes tuleb Eestil arvestada vaenlast, kelle inim- ja materjaalressurssid on märksa suuremad, kui need, mis Vabariigil on võimalik tegevusse panna. Selle tõttu tuleb Eestil tähelepanu pöörata kõigele, millega

ta tähendatud ebasoodsat vahekorda võib tasakaalustada. Ühe abinõu selleks pakub metsade rohkus ja nende soodus paigunemine strateegiliselt tähtsamatesse raioonidesse, sest, nagu eelpool nägime, soodustab mets väikeste ja nõrgemate materjaalressurssidega vägede tegevust, kuid takistab arvuliselt suurema ja rohkesti tehnilisi abinõusid kasutavate jõudude ülekaalu täiel määral maksvusele pääsmist. Sellepärast ei tohi Eesti oludes vaadata metsade, kui takistuste peale, vaid tuleb neid järjekindlalt kasutada seal, kus nad tegelikult soodustusi pakuvad. Kui arvestame, et manööver on metsalahingu tähtsaim element, võime järeldada, et Eesti oludes tuleb sõjaväe rahuaegses ettevalmistuses metsategevust harjutada ja luua selline organisatsioon, mis annab võimalused kiireteks operatiivseteks ja taktikalisteks manöövriteks.

Metsalahing nõuab hästi distsiplineeritud väeosi, mis oskavad kiiresti tuld anda ja julgesti vaenlase kallale täägiga minna. See nõuab juhtidelt iseseisvust ja oskust tihti selgusetu olukorras üldeesmärki silmas pidades teotseda ja igalt sõdurilt, et ta oleks julge ja osav üksikvõitleja.

Kõigepealt on metsalahing lahing vastaste poolte moraalsete omaduste, närvide vahel. Sellepärast tuleb toonitada luureja julgestusteenistuse ning partisaantegevuse tähtsust ning seda mõju, mis kiiresti ja energiliselt tehtud üllatavatel löökidel metsalahingu otsustajana on.

Eesti idapiiri kaitse

kuni 15. sajandi keskeni.

H. Sepp.

Eesti Vabariigis on Setumaal ja Võrumaal sarnane geopolitiline asend, et nad vanemal ajal, umbes tuhande aasta jooksul, on olnud sageli sõjakeerises. Nad on siis ka enam vaenu näinud kui mitmed teised meie maakonnad, mis vaenulikkude naaberrahvaste ja -riikide otsesest lähidusest kaugemal või looduslike takistustega eraldatud. Eriti palju sai Setumaa, nagu Tartu- ja Võrumaagi kannatada neil

sajandeil, mil kiindus Läänemere mail Saksa võim, ja see ordu, eriti Tartu piiskopi näol, oli vastuolus idapoolses naabrus asetseva Pihkva linnriigiga, mille alla neil sajandeil kuulus Setumaa. Setumaa ja Võrumaa keskaja teisele poolele on iseloomuline see, et nad olid piirimaad kahe võrdlemisi sõjaka naabri vahel. Sellega on seletatav ka Setumaa eriti sündmusrikas ajalugu kuni 15. sajandi lõpuni,

mille läbi see meie rahva hõim on eriti palju kannatada saanud. Ka on Setumaa arengus seegi ebaorgaaniline nähe, et ta pikemate aegade jooksul on olnud eraldatud otsesest kuuluvusest muu Eesti külge, olles seotud võhivõõra alaga.

Eriti suure tähtsuse oleks saanud Setumaale, vadjalastele ja ingerlastele see asjaolu, kui 13. sajandi 30., 40., 50. aastate sündmused oleks lõplikult kujunenud teisi, kui see tõepoolest oli.

Küsimuses on siin sakslaste ja rootslaste ekspansioon Rooma kuuria toetusel idasse. See lääne mõju ekspansioon oleks õnnestumise korral toonud kaasa suured muudatused hilisema ajaloolise arengu mõttes.

Venele pealesurumise võimalikuks tegid seal valitsevad olukorrad: tatari ilke, mis kogu Venemaa nõrgestas ja 13. sajandi 30-ais ja 40-ais aastais siis ka veel Novgorodi-Pihkva vaheline vaen, osalt muidugi ka Novgorodi halb läbisaamine oma vürstidega.

Kui Saksa võim Tartu vallutamise järel oli saanud eestlaste maal kindlama kuju, oli Novgorodi ja Pihkva vahel vaen. Selle vaenu ajal otsis bojaaride partei Pihkvas, kes juhtis sealset rahvakogusid sakslastega. Sakslased lubasidki toetada pihkvalasi novgorodlaste vastu, et seega saada Pihkvat oma mõjukonda. Pihkva saksasõbralikkus ei kestnud aga mitte kaua, juba 1232./1233. a. talvel tuli pööre: Pihkva sattus uuesti Novgorodi vürsti mõjukonda ja Novgorodi vürstivastase partei juhid olid sunnitud Pihkvast sakslaste poole üle minema. Nad läksid sakslaste juurde Otepäässe. Partei mõjumees Boris Negotsevitš ühes oma poolehoidjatega ja juba varem sakslaste poole üle läinud Pihkva vürst Jaroslav Vladimirovitš vallutasid vististi 1233. a. kevadel Setumaal Irboska. See vallutati aga pihkvalaste eneste poolt pea jälle tagasi ja järgmise aasta (1234) märtsikuus tungis Jaroslav ühes novgorodlastega Tartu vastu, lüües tartlasi Emajõel, ei suutnud aga vallutada Tartu kantsi.

Tartu linna asula ise oli tol ajal kindlustamata. See kindlustamine sündis 13. sajandi kolmandamal veerandil esijoones muidugi selleks, et tagasi tõrjuda Vene hädaohu.

1234. a. Tartu-vastane sõjakäik oli esimene venelaste tõsine retk peale eestlaste maa lõpulikku vallutamist siinse saksa koloonia vastu. Uued tõsisemad sündmused

kordusid 13. sajandi 40-dais aastais. 1236. a., kui Jaroslav Vsevolodovitš sai suurvürstiks, valitses Novgorodi tema energiline ja üritlik poeg Aleksander. Kui see aga peale rootslaste täiesti äpardunud Neeva lahingut (1240. a.) novgorodlaste rahulolematuse tõttu Novgorodist lahkus, arvati Liivimaal, et Pihkva vastu teotsemiseks kätte jõudnud uus paras hetk. Vististi Liivi ordu asemeister Andreas von Velben'i poolt juhitud orduvägede, Taani vasallidega, Tartu piiskopkonna meestega ja pärismaalastega: eestlastega j. t. abivägedega läks piiskop Hermann, kaasas ka sakslaste juures viibiv Jaroslav Vladimirovitš, Pihkvamaa vastu. Irboska vallutati tormijooksuga, garnison osalt vangistati, osalt langes võitluses. Saksaväenulik partei saatis Pihkvast sakslaste vastu umbes 600 mehe suuruse väe, mis aga 16. sept. 1240. a. sakslaste poolt lüüa sai. Põgenejate venelaste kannul läksid sakslased üle Velikaja jõe Pihkva alla. Pihkva saksasõbralise partei kaasabil langes ka Pihkva sakslaste kätte, kas septembrikuu lõpul või oktoobrikuu alul. Sakslased panid Pihkvasse väikese sakslastest koostuva garnisoni 2 orduvenna juhatusel. Sellega olid sakslased pihkvalaste vastu võideldes saanud suure edusammu. See edusamm oli seda lubavam, et sakslastele õnnestus Novgorodi-vaenuliku partei abiga Pihkvas vallutada Narva jõest idapool asetseva vadjalaste maa. Sakslased läksid siis koguni nii julgeks, et nad sõandasid teha retke novgorodlaste eneste piiridesse. Saksa vallutusretkele jäädavamate ja püsivamate tagajärgede juures oleks Setumaa ja vadjalaste maa sattunud lääne kultuuri ja katoliku kiriku mõjukonda ja eriti viimane oleks pääsenud Soome tõugu rahvaste hulgast väljasulamise hädaohust. Tõepoolest osutus aga sel silmapilgul Saksa võim uute vallutatud alade oma käes pidamisel nõrgaks. Sakslaste eneste jõud polnud neil aastail veel kuigi jätkuv ja nende domineeriv osa Pihkvamaal ja vadjalaste maal tuges peamiselt Pihkvas valitsevatel olukordadel, Novgorodi- ja Pihkva-vahelistel vaenulikkudel suhetel; sakslastele oli kaasa aidanud ka novgorodlaste vaen vürst Aleksandriga, kelle lahkumisel Novgorod jäi ajutiselt ilma energilise sõjalise juhita. Suures hädas aga palusid nad Aleksandri tagasi. See tuligi ja vallutas 1241. a. suvel novgorodlastega, laadoglastega, karjalastega ja ingerlastega sakslaste poolt asutatud Kaprio-nimelise kantsi vadjalas-

te maal tagasi. Tagasilöök ei piirdunud ainult sellega, et sakslased kaotasid vadjalaste maa, vaid pea sündis see ka Pihkvaga ja Setumaaga. Kui Novgorodi vürst Aleksander oli teinud sõjaretkeks kõik korraldused, tungis ta ise novgorodlastega peale 1. märtsi ja enne 5. aprilli Pihkvale neale. Aleksandri noorem vend Andrei tõi lisaks abi Sušdalist. Pihkva lõigati ära ja langes venelaste kätte. Selle järele liikus Aleksander vägedega Tartu piiskopkonda, lastes seda rüüstata. Venelaste vastu liikusid ordumeistri juhatusel orduväed, Tartu piiskopi Hermannii mehed, Taani vasallid Eestimaalt ja pärismaalaste abiväed. Aleksander purustas sakslaste väe 5. aprillil Mehikoorma juures.

Sellel olid sakslased nende poolt eelmistel aastatel okupeeritud maist täiesti tagasi löödud ja piir pandud saksa võimu idapoolsele ekspansioonile. Setumaa ja vadjalaste maad jäid endiselt Pihkvaga ja Novgorodiga ühendusse ning ei sattunud lääne mõjukonda. Kõigel sellel on olnud suur mõju Setu- ja vadjalastemaa vaimlisesse ja materjaalsesse kultuurisse.

Peale seda kui sakslased tagasi löödi energilise ja osava Novgorodi vürsti Aleksandri poolt nendelt vallutatud seisukohtadelt, kartsid nad venelaste edasitungi. Et vene tähelepanu tatari ikke jne. tõttu oli mujale suunitud, tegid nad sakslastega 1242. aasta suvel rahu, mille järele sakslased loobusid vadjalaste maast, Pihkvast ja Pihkvamaast ja idapoolsest Latgalliast.

Mis oli üldse 13. sajandi esimese poole läänest idasse suunitud ekspansiooni ebaõnnestumise põhjuseks? Ekspansioonist võtsid osa mitmed rahvused ja võimud. Kuid ekspansiooni täidesaatmine ei sündinud mitte üldiselt ühel ajal ja täiesti kordineeritud kava järele. Allikate puudumisel on meil seni raske oletada venevastases ekspansioonist osavõtjate tihedamat omavahelist koostööd. Killumes jõud, kadus hoog ja seda enam, et võimud ja jõud, mis huvitatud või seotud ida ekspansiooniga, olid alles sisemiselt organiseerumas, kujunemas, nagu Vana-Liivimaa*) Saksa maahärrakonnad, samuti ka Rootsi võim Soomes, või segasid neid

*) Seda nimetust (nagu ka Liivimaa) tarvitaske paljude uurijate poolt orduaja kohta ja mõistetakse selle all endist Eestimaad, Liivimaad, Kuramaad ja praeguseid Latgallia osasid, mis Rootsi ajal kuulusid n. n. Poola-Liivimaale.

võimused sisekriisid, sisevõitlus, nagu Taani sisetülid jne. peale Valdemar II (Võitja) surma. Kõige selle tagajärjel puudusid küllaldased reservid läänekultuuri mõjutusala piiri enam idapoolsele nihutamisel.

Igatahes olid 13. sajandi 30., 40. ja 50. aastad suure ja otsustava tähtsusega meie maa ja Soome ida piiride kujunemise seisukohast. Soodsatel tingimustel sakslastele, rootslastele, soomlastele, taanlastele oleks võidud neid nihutada enam ida poole. Soome-Rootsi mõjutusala suudeti küll mõnevõrra 13. sajandi lõpul laiendada, kuid mitte saada piiriks Laadoga järve, Neeva jõge, nagu see oli Tyrgils Knutssoni igatsus. Pähkinalinna rahu piiri purustas alles 16. sajandi teisel poolel Pontus de la Gardie, kuid esialgu ajutiselt ja ainult tema visa ja tubli poja Jakob de la Gardie, Evert Horni võitude mõjul viidi Soome piir enam-vähem loomulikkude takistusteni.

Vana-Liivimaal kujunesid asjaolud teisiti. Siin püsis enam-vähem Vana-Liivimaa ja Novgorodi- ja Pihkvamaade vaheline piir terve ordu aja. Peamine muudatus oli peapiiskopkonna ida osas, mille alast 1242. a. osa läks Pihkvale, kuid sama sajandi lõpul jälle tagasi peapiiskopkonnale ja 15. sajandi teisel poolel jälle uuesti Pihkvale.

Jõudude konstellatsiooni tõttu osutus Vana-Liivimaa piir ida suhtes enam-vähem hädaohutuks kuni 15. sajandi keskeni. Selle hädaohutuse põhjuseks polnud mitte niivõrra piiri looduslik kaitse ja loomulikud takistused, kui just naabruse sõjalise võimu piiratus. Ida pool oli neil olemas kaks vaenulikku naabrust Peipsi-Pihkva järve piirkonnas ja sellest lõuna poole Pihkva linnriik ja Peipsi järvest põhja poole kuni Soome laheni Novgorodi linnriigi läänepoolsed alad. Terve keskaja jooksul osutus Novgorodist agressiivsuse, s. o. pealetungi mõttes hädaohulikumaks Pihkva, mis oli oma kestvuse ajal peamiselt vaenualal just Liivimaaga ja pealegi oli Pihkva linnriigil vahenditum ilma takistusteta side Vana-Liivimaaga just endises Tartu piiskopkonnas, s. o. umbes Võrumaa ja Setumaa vahelise piiri ulatusel, kuna Võru- ja Setumaast lõuna poole ulatuvad Latgallia metsad moodustasid enam-vähem loomuliku kaitseliini. Ehk ka viimaselgi oli siin-seal punkte, mis põhjustasid vaenu ja võitlust, nagu Pürnaui ja Marienhausenii (tolleaegsed Villacki) alad peapiiskopkonna ja Pihkvamaade piiril.

Vana-Liivimaa vaeni idaga sidus teda peamiselt sõdadega Pihkvaga, kuna sõdasid Novgorodiga palju harvem ette tuli. See on ka arusaadav. Kõige pealt oli Novgorod kaubanduslik linnriik, mille mõjuandva kodanikkude siht oli kaubanduslike huvide kaitse. Neid tuli tal silmas pidada kõige pealt kaubateede kindlustamise mõttes Laadoga—Neeva liinil, kuhu ka Rootsi-Soome püüdis välja tungida, sest Rootsi-Soome oleks sel teel saanud loomulikud piirid maa kaitseks. Kuid Laadoga—Neeva—Soome lahe liini täiesti Rootsi-Soome mõjutusse minek oleks tähendanud Novgorodi ja Hansa vahelise kaubatee sattumist võõra mõju alla. Puhtsõjalisest seisukohast asjaolusid hinnates tuleb konstateerida, et Vana-Liivimaa piiri nõrgem osa kuni 15. sajandi keskeni oli Pihkva piir, ühes sõjaväeliste koondamisvõimaluste ja toetuspunktidega Pihkvas ja vähemal määral Petseris. 15. sajandi keskelt peale jäi asjaolu osalt endiseks, osalt muutus Peipsi järvest põhja poole piir endisest hädaohtlikumaks sellevõrra, misvõrra Novgorodis ja Pihkvas Moskva võim kiindus.

Kui 13. sajandi 30-ais ja 40-ais aastais pealetungiva poolena esinesid sakslased, siis oli selle poolest asjafugu mõnevõrra teistsugune sajandi teisel poolel. Põhjusiks oli muidugi see suur sisemine kriis, mis 13. sajandi teisel poolel ähvardas hävitada Saksa võimu Vana-Liivimaal. Selle kriisi põhjuseks oli pärismaalaste rahulolematuse ja vastuhakkamine, mis pikema ajaks sidus saksa jõudusid. Sakslastel õnnestus siiski ähvardavast hädaohust jagu saada, peamiselt sõjalise organisatsioonioskuse ja poliitiliselt ettevaatliku talituse tõttu.

Eriti ähvardavaks sai ordule 13. sajandi teise poole alul Leedu vürsti Mindaugase ja Vene suurvürsti Aleksandri vaheline liit, mille eesmärgiks oli kokkukõlastatud samaajaline pealetung Vana-Liivimaaale. Tõepoolest koordineerisid mõlemad vürstid oma koostegevust halvasti, pealegi tapeti 1263. a. Mindaugas ja samal aastal suri Aleksander, nii et ordu pääses tugeva sisekriisi ajal ähvardavast välispoolsest hädaohust. Leedus alganud kodusõda paraliseeris Leedu agressiivsuse ka hiljem. Mõnevõrra põnevaks jäi sakslaste vahetõde Pihkvaga. Seda enam, et pihkvalased said 1266. a. enesele energilise vürsti Leedu vürsti Dovmonti näol. 1268. a. jaanuari- ja veebruarikuusse kuulub üldse üks suurematest Vene retketest

Liivimaaale 13. sajandil. Jaanuarikuus tungisid Vene vürstid Dimitri Aleksandrovič, Svjatoslav, selle vend Mihail, Konstantin, Juri, Jaropolk, Dovmont j. t. Põhja-Eestisse. Kuid vaatamata vene väesuurusele võitsid selle 18. veebr. 1268. a. Kehhola (Kahala?) nimelise jõe ääres Tartu piiskopi ja naabrusest kokkutõmmatud orduväed. Järelikult polnud selle suurejoonelise Vene retke tagasitõrjumiseks tarviski kõiki Vana-Liivimaa jõudusid. See näitab, et sakslaste sõjajõud sõjaliselt hoopis kõrgemal seisid kui venelaste omad. Palju hädaohtlikumateks vaenlasteks osutusid sakslastele venelastest aga leedulased, kes korduvalt 13. sajandi lõpul suutsid sakslastele anda õige valusaid ja otsustavaid hoople. Üldse olid 13. sajandil sakslastele peavaenlased leedulased, mitte aga venelased. Saksa siinse peasõjavõimule, ordu olemasolule, ja üldse Saksa võimule, said nad mitu korda otse saatuslikuks. Tuletame meelde kaht pealööki: Saule lahingut, mis mõjutas Mõõgavendade ordu kokkuvarisemise ja selle jäänuiste liitumise Saksa orduga ja Durbeni lahingut 1260. a., mis kaasa tõi umbes 30-aastase sõja Preisi ja Liivi ordule, kusjuures on veel äramärgitav sakslaste lüüasaamine *Lennevardeni juures* 1261. a., Karuse juures jääil 1270. a. talvel ja Ascheradeni juures 1279. a. Järelikult kaotasid sakslased vähem kui 50 aasta jooksul leedulastele 5 lahingut täiesti, kaasa arvamata väiksemaid kaotusi. Kõik see osutab sellele, et hädaoht lõuna poolt oli siinsetele saksa võimudele eriti suur, et see mitte ainult äärmiselt ei raskendanud sidet Saksa ordu Preisi ja Liivi osa vahel, vaid ähvardas koguni saksa võimude olemasolu. Ka pärast jäi Leedu hädaoht sakslastele ääretu ähvardavaks. See hädaoht halvasti sagedasti tähtsat sõjalist koostõõsemist ordu Preisi ja Liivimaa harude vahel ja hiljem kombineerudes Leedu-Poola pealetungi näol saigi saatuslikuks Saksa ordu peaosale, Preisi ordule, tuues kaasa temale kahjulikud rahud: esimese Thorni, Melno-järve ja teise Thorni rahu, ja lõppeks 16. sajandi alul kõrgemeister Albrechti ajal Preisi ordu lõpuliku kokkuvarisemise.

Kui hädaoht leedulaste poolt arenes aegapikku Leedu-Poola hädaohuks, tuues kaasa Preisi ordu kokkuvarisemise, siis arenes järk-järgult ka Vene hädaoht suureks, saades saatuslikuks Vana-Liivimaaale.

1268. a. vastas venelaste ühisele retkele

Põhja-Eestisse Liivimaa ordumeister retkega juulikuus Setumaale. Irboska põletati, samuti ka Pihkva linn, Pihkva linnust (kindlust) piirati. Kuid kui pihkvalaste appi tuli novgorodlastega nende vürst Juri, taganes peale 10-päevast tagajärjetut piiramist ordumeister üle Veliikaja jõe. Seega polnud sakslastel nüüd kasuks parteivõitlus Pihkvas, ega ka pihkvalaste ja novgorodlaste vaen, nagu umbes 30 aasta eest. Mõlema võitleva poole vahel sõlmiti rahu 1269./1270. a. Muudatust ei toonud maa-alaliselt ka sakslaste vaen pihkvalastega 1299. a. Siis segas sakslaste agressiivsust kodusõda Riia ja ordu vahel. Dramaatilisema ilme said küll aastad 1322 ja 1323, kui pihkvalased, võttes Grodno vürsti Davidi enesele vürstiks, selle juhatusel ühes leedulastega tungisid üle Narva jõe Eestimaale. Selle üldiselt tagajärjetu retke vastukajaks oli sakslaste retk sama aasta märtsikuus Pihkvani ja 11. mail orduvendade ja Taani vasallide retk asemeister Konrad Ketelhoedi juhatusel läbi Setumaa Pihkva alla, ilmudes sel korral laevadega ja maad kaudu, kaasas ka piiramismasinad, nähtavasti kavatsetes Pihkva kindlust võtta. 18. päeva seisid sakslased linna all, purustades müüri piiramismasinatega; mõned kindluse osad sattusidki sakslaste kätte. Pihkvale hädaohtlikul silmapilgul jõudis abi Irboskast nende juhi Jevstafiga; irbosklased ilmusid jala ja ratsa. Jättes jalaväe taha poole, tungis Jevstafi halvasti kaitstud saksa moonavoori kallale, viies kiire pealetungiga sakslased segadusse, nii et nad ei suutnud end kaitsta. Osalt löödi sakslasi irbosklaste poolt, osalt uppusid nad põgenemisel Veliikajasse. Samal ajal jõudis Pihkvasse ka nende kutsel Leedu vürst David, aidates pihkvalastel lõpulikult sakslastest jagu saada. Peamiselt näis aga pihkvalastele sel kriitilisel silmapilgul tähtis olevat parajal ajal pärale jõudnud irbosklaste abi.

Sakslaste pealetung Pihkvale ja Pihkvamaale näib tõsiselt mõjunud olevat pihkvalastesse. Siit peale panevad nad erilist rõhku Pihkvamaa kaitsele. Hoolitseti Pihkva enese kaitse eest, kuid pöörati tähelepanu ka Irboska kaitseesindile. Vana-Irboska, Pihkva maade kaitse-eelpost, oli eelmistes sõdades saanud palju kannatada. Ta polnud enam sugugi usaldatavas seisundis; ka kohtki, kus ta asetseis, ei vastanud kaitseesukoha nõuetele, seepärast valiti kindlustami-

seks uus soodsam koht Žeravje mäele. Uus kants ümbritseti müüriaga.

Kaitseesukohade revideerimine võeti ette ka sakslaste poolt Tartu piiskopkonnas, peapiiskopkonnas j. t. Peale selle kui oli alanud ordumeister Dreilebeni Preis viibimisel vaen pihkvalaste ja sakslaste vahel 1341. a. Peale ordumeistri tagasitulekut otsustati 1342. a. maa ida piiri kaitseks asutada kaks uut kindlust. Üks neist pidi asutatama ordumaises Adseli piirkonda, teine Tartu piiskopkonda Vene piiri äärde, Setumaa vastu. Renneri kroonika mainib nende asutamispäevana 25. märtsi, paastumaarjapäeva 1342. a. Mõlemad need kantsid olid pühendatud Püha Maarjale. Esimene neist jäigi püsima Marienburgi nime all, teine aga Vastseliina (alul saksa keeli Vrouenburg, hiljemini Nyhusen, lõppeks Neuhausen). Vastseliina sõjaline asend oli eriti soodus, asetsetes künkjal, mis leidus Püsa jõe parema ja Meeksi jõe pahema kalda vahel moodustatud nurgas; mõlemad jõed ühinesid künkast põhja pool, nii et kants vajas kaitsekraavi ainult lõuna poolt. Sellega sai Tartu piiskopkond tugeva eelposti otsekohe Vene piiri ääres. Vastseliinal on olnud eriti suur tähtsus sõdades pihkvalastega, võttes esimesena vastu Pihkva pealetunge, kuid sellest seisukohast on ka organiseeritud pihkvalaste-vastaseid retke sakslaste poolt. Vastseliina näol kujunes Tartu piiskopkonnale tugevaim ja soodsaim kaitse-eelpost kui seda seni oli olnud praeguse Võru linna läheduses Kirumpää. Vastseliina ja Irboska seisavad väärilistena üksteise vastu, kuna Irboska sõjaajalooline tähtsus on kaugemale ulatavam aja poolest kui Vastseliina oma, — ulatub ju tema iga vähemalt Vene vürstide kutsumise aega, kuid Irboska strateegiline tähtsus näib siiski hiljemalt vareminki kaduvat kui Vastseliina oma: 16. sajandil saab tähtsal määral, eriti sajandi teisel poolel piiri lähemal asetsev kindlustatud Petseri klooster, Irboska asendajaks.

Teada saades uute kantside tekkimisest Vene piiri läheduses ja aimates nende sõjalist tähtsust tulevastes sakslaste- ja Pihkva-vahelistes võitlustes liivimaalaste pealetungi ja kaitse korral, püüdsid venelased talkistada nende ehitamist; tegidki veel s. a. selle eesmärgiga retke Marienburgi alla, kuid löödi orduvägede poolt tagasi.

Uute kantside ehitamisega oli Vana-Liivimaa piir saanud palju soodsama kait-

se pihkvalaste pealetungide korral Peipsi järvest lõuna poole. Silmas pidada tuleb ka seda, et ida piir umbes sel ajal sai ka mujal kindlama kate. 13. sajandi teisel poolel kujunenud Narvale tuli lisaks 14. sajandi keskel Peipsi järvest põhja pool asetsev Vasknarva. Ürikuud mainivad selle asutamisaastana 1349. a., s. o. paar aastat hiljemini, kui Taani kuningas oli müünud Harju-Viru Saksa ordule. Vasknarva sai pea hävitatud, kuid uuesti üles ehitatud 1427. a. Siit peale on sel kindlusel olnud võrdlemisi suur tähtsus kuni Põhja Sõjani, osalt see ka kaasa arvatud. Emajõe liinil olid Tartu piiskopkonna kaitseisukohtadena vististi juba 14. sajandil olemas Vana-Kastre ja Kastre. Tugevamaks kantsiks oli Tartu piiskopkonnas peale Vastseliina ja Kirumpää Tartu, kuna teised piiskopi kindlustatud seisukohad, näit. Kärkna klooster ja mitmed kindlustatud vasallide linnused, nagu Rõngu, Rannu, Kavilda ja Kongota ei esinenud tolleaegsetes sõjasündmustes. Peamiselt möllas sõda ajastul kuni 15. sajandi keskeni Tartu piiskopkonna lõuna osas, praegusel Võrumaal.

Nüüd jälgime sündmusi edasi. Veel samal, s. o. 1342. a. tungisid pihkvalased maad ja vett kaudu, maad hirmsasti laastates, Tartu piiskopkonda. Sellele pani piiri ordumeister, minnes edasi hästivarrustatud väega kogunemispaikest Kirumpää juurest Setumaa kaudu Irboska alla. põletades, laastates ja kõiki ettesattujaid tappes. Siin jäid sakslased leeri, laastates Irboska ümbrust 3 päeva jooksul. Samal aastal tegi, minnes läbi Setumaa ja üle Veliikaja, rüüsteretke veel Marienburgi komtuur. Sel aastal võeti ette ka veel suurem ülemaaline liivimaalaste retk Pihkva piirkonda. Selleks retkeks kutsus ordumeister augustikuu alguseks kokku orduväed Viljandi- ja Järvamaalt. Need tulidki, kaasas olid retkel ka eestlased, lätlased ja liivlased. Pihkvalased, olles riius novgorodlastega ja Moskva suurvürsti Simeoniga, olid pöördunud abipalvega leedu vürsti Olgerdi poole, heites tema kaitsevõimu alla. Olgerd tuli ühes venna Keistutiga 20. juulil Pihkvasse ja saatis siit vürst Juri Vitovtoviči Vastseliina alla. Tema kohtas 2. aug. Meeksi ojal sakslasi; sakslased võitsid ja Juri pääses ainult väheste meestega Irboskasse. Nüüd ilmus terve saksa vägi Irboska ette laagrisse, tappes kõiki ettejuhtuvaid. Maa rüüstati kuni Veliikajani, Irboskat piirati. Irboskas tuli suur veepuudus, mis aga

sakslastele jäi teadmatuks. Kartes, et Olgerd neid tuleb oma väega Irboska alla segama, lahkusid nad ka Irboska alt. Olgerd aga, jättes Pihkvasse väikse väe ja poja Andrei, lahkus Pihkvast.

Järgmisel aastal, peamiselt suure Eesti vabadusliikumise tõttu, puudus sakslastel võimalus aktiivsemaks ülesastumiseks pihkvalaste vastu. Kui aga selle liikumise aegu pihkvalased, arvatavasti püüdes ära kasutada neile teotsemiseks soodsaid tingimusi, ilmusid Pihkva vürsti Ivani, irbosklaste juhi Jevstafi ja Pihkva possaadniku Volodša juhatusel, kroonikate andmete järele umbes 5000-mehelise väega Tartu piiskopkonda, tungides kuni Otepääni, siis löödi nad Vana-Liivimaa ordu keskosade ja Tartu piiskopkonna vägede poolt tagasi. Järelikult ei annud seege aasta pihkvalastele võitluses Liivimaa vastu mingeid tagajärgi.

Suuri muudatusi piiri suhtes töötas Rootsi kuninga Magnus Erikssoni Novgorodi-vastane sõjaline kavatsus, mis esialgu andiski mõnesuguseid tagajärgi. Samal ajal kui Novgorodi ja Pihkva sõjalised jõud olid seotud võitlusega rootslastega, tungisid sakslased pihkvalastele peale, ilmunud 1348. ja 1349. aa. Irboska ette, kuid siin viibiv Pihkva vürst Juri Vitovtovič suutis sakslasi tagasi lüüa. Pärast seda rauges sõjategevus, mida segama hakkas ka katk. Kui 1348. ja 1349. a. Rootsi-, Soome- ja Liivimaa sõjalised üritused oleksid õnnestunud, siis oleks see ehk sügavalt võinud mõjuda Setumaa tulevaste saatusse. Rootsi-Soome võimupiiri levimine Neeva jõe piirkonnas, kaasa arvatud ka alad Neeva jõest lõuna poole, oleks väga tunduval viisil võinud nõrgestada Novgorodit ja ühes sellega ka Pihkvat. See oleks aga teinud sakslastele hõlpsamaks Setumaa vallutamise. Näis nagu jälle kättejõudnud olevat analoogiline moment 13. sajandi 30-, 40- ja 50-date aastatega, mil Rooma kuuria sihiks seadis katoliku usule vallutada kreeka-katoliku usu maid, siis oli see Gregorius IX, pärast Innocentius IV, j. t., nüüd oli see paavst Clemens VI, kes oli huvitatud siinsete kreeka-katoliku usu maade vallutamisest. Selleks käskiski ta kõikides Põhjamaades kuulutada venevastast ristisõda, kutsudes üles ka Saksa ordu abiandmiseks Rootsi kuningale venevastases võitluses. Need suured kavatsused jäid seekordki teostamata.

Vaenulikkuse ajastu kordus uuesti sa-

ma sajandi teise poole esimesel aastakümnel, kus tülid kalurite pärast järvel viisid kokkupõrkele. 1367. a. septembrikuus tungis ordumeister Vilhelm von Vrimerheim orduvägedega Pihkva maisse. Irboska ümbrus rüüstati, Pihkva eeslinn põletati. Samal ajal tungis ka teine orduvägi Velje juures peale. Sakslased rüüstasid maad mõlemal pool Veliikaja jõge. Oktoobrikuus aga tungisid pihkvalased vürst Aleksandri juhatusel Vastseliinale peale, põletades selle juures asetseva aleviku. Samasugune vastastikune rüüstamine kestis ka kahel järgmisel aastal edasi, kus pihkvalased 1369. a. märtsikuus põletasid Kirumpää alevi. Vaen lõppes 1371. a. Vastseliinas tehtud rahuga.

Uuesti põnevaks muutus Vana-Liivimaa ja Pihkva suhe 15. sajandi alul. Selle põhjuseks oli Preisi ordu Poola politika: Poola ja Leedu isoleerimise püüe ja Leedu suurvürsti Vitautase toetamine poolavastastes kavatsustes. Kuid Vitautasel oli peale selle ka veel suuri vallutusplaane idas, neist pidi liitlasena osa võtma ka Saksa ordu. 1398. a. Sallinwerderis Leedu ja Saksa ordu vahel tehtud rahu lepitati kokku, et kes ka neist ei vallutaks maid idas, Novgorod Leedule, Pihkva Saksa ordule pidi minema. See Liivi ordule vastumeelne leping tõi sellele kaela sõja Pihkvaga 1406—1409. Sõjategevuse algas Liivi ordumeister Konrad von Vietinghof, tungides 22. aug. 1406. a. ordumeestega, kuramaalastega ja Tartu piiskopkonna meestega Pihkva piirkonda, käies Irboska all, rüüstas Pihkvamaid kahe nädala jooksul, ilma et ta Pihkva vastu oleks midagi ette võtnud. Suurema tagajärjega võitlesid sakslased siin järgmisel aastal. Pihkvalased olid oma palvel sõjalist toetust saanud Moskva suurvürstilt, kes saatis appi neile oma kõige noorema venna Konstantini, kelle abiga toimus ka nende retk üle Narvajõe Põhja-Eestisse, kusjuures võeti koguni Rakvere, rüüstati paljud külad. Konstantin aga lahkus ja seega avanes liivimaalastele soodus hetk vasturetkeks Pihkva maisse. See toimus augustikuu teisel poolel. Pihkvalased suutsid küll takistada sakslasi Veliikajast üleminekul, kui nad aga ise jõest üle läksid, said nad mitte kaugel Irboskast Logosovitši küla juures (29. aug.) täiesti lüüa. Ka kahel järgneval aastal kordusid liivimaalaste retked Pihkvamaale. Vaenuliku vahekorra lõpetas Pihkva ja Liivimaa vahel tehtud rahu 1409. a. sügisel.

Siit peale siirdus sündmuste pinevuse punkt teisale. Poola-Leedu ja Preisi ordu vahelise võitluse tallermaade Preisi, Pihkva ja Liivimaa vahelkord muutus rahulikumaks, mida suurt ei seganud ka Novgorodi ja Liivimaa vaheline sõda aa. 1443—1448. Uus vaenulikkuse ajastu algas 15. sajandi teisel poolel, mil areenile ilmus Pihkva selja taga uus jõud, Moskva, ja võitlus Pihka ja Liivimaa vahel omas teise Liivimaale kardetavama iseloomu. Pealegi pääses Moskva mõju võimule ka Novgorodis, mis tähendas seni võrdlemisi rahuliku Peipsi ja Soome lahe vahelise Vana-Liivimaa ja Vene vahelise piiri muutumist Liivimaale hädaohtlikumaks. Sama võime märgata ka Soome suhtes. Neist olukordadest aga teine kord.

Lõplikult kokkuvõtet tehes tuleb konsstateerida, et ajastul 13. sajandist 15. sajandi keskeni Vana-Liivimaa piiri hädaohtlikumaks osaks osutus piir Pihkva maadega, eriti piir Peipsi järvest lõuna poole. Kuid vaatamata Pihkvamaa võrdlemisi suurele sõjakusele, polnud Pihkva peale-tungid, eriti siis, kui Pihkva neid ette võttis üksi oma jõududega, hädaohtlikud. Kõige hädaohtlikumaks momendiks osutus 1242. a., kui pihkvalastele abi anti Susdalist ja Novgorodist. Sel perioodil ei ulatanud idast siia suunitud retked kunagi Vana-Liivimaa ida osadest kaugemale. Iseloomult olid need retked enam rüüste- kui vallutusretked, mis juures alalakriipsutatav on asjaolu, et kunagi ei õnnestunud pihkvalastel vallutada Tartu piiskopkonnas ühtki kindlat kantsi. Hoopis hädaohtlikum oli sel perioodil sakslastele lõuna piir. Sõjakate leedulaste hoobid ulatasid üle Kuramaa, Lõuna-Liivimaa lääne osa, ulatudes Viljandimaa lääneossa ja vahel üle Pärnumaa koguni Läänemaale ja korra koguni Saaremaa-legi (1270). Leedu retkete hädaohtlikkus saksa võimudele oli seda kardetavam, kui 13. sajandi teisel poolel, peale Durbeni lahingut, oli kombineerumas sakslastevastane ühisaktsioon leedulaste ja nendega käsikäes käivate kurelaste, semgallaste, saarlaste j. t. näol. Seda enam, et see hädaoht kurelaste ja semgallaste asualade tõttu oli liiga lähedal Saksa võimu siinsetele peatugipunktile, esijoones muidugi Riiale ja teiste teiste peapiiskopi ja ordu tähtsamatele kantsidele Lõuna-Liivimaal.

Ajastul 13. sajandi algust kuni 15. sajandi keskeni osutusid Vana-Liivimaa ja

Pihkva-vastases võitluses tugevamaks pooleks sakslased. Irboskas pääsesid nad peremeheks paaril korral, korra koguni Pihkvas. Aastad 1240 ja 1241 olid sakslastele paljutootavad: olles peremehed Pihkvamaal ja vadjalaste maal, näis avanevat võimalus laiendada Saksa võimuid ida suunas. See lootus oli aga väga üürike. Ilmeline sellele ajastule on see, et sakslastel, nagu Lääne-Euroopaski, polnud küllalt tugevaid abinõusid kindluste piiramiseks ja nende kiireks vallutamiseks. Mõnevõrra tagajärgi võis lubada ainult pikem ja segamata piiramine.

Sel perioodil sai ka meie ida piir ja selle lähem piirkond oma kindlustatud kohad. Tähtsamad neist kujunesid, peale Tartu ja Narva, 14. sajandil. Suurim koorem maa-kaitsel lasus Tartul, Kirumpääl ja Vastseliinal, kuna teistel kantsidel oli enam-vähem teisejärguline tähtsus. Pihkvamaal omasid peatähtsuse Pihkva ja Irboska.

Sõjajõudude mõttes on sel perioodil nagu Lääneski esikoht harjunud ja kogunud kontingentidel. Siin esijoones orduvendadel ja piiskopkonna meeskondadel. Retketest võtavad väkkekutsutute näol

osa ka pärismaalased, peamiselt abivägedena, mitte aga peavõitleva kontingendina. Muidugi osutus nende osavõtt retketest vajalikuks tolleaegsete retkete iseloomu tõttu: oli tarvis võimalikult laialt laastata vaenlaste maad jne. ja selleks osutusid suured talupoegade salgad retkete ajal kasulikkudeks. Siiski kuulus sel perioodil pärismaalasi: eestlasi, lätlasi, liivlasi ka enam kogenud väeosade hulka, — oli nende hulgas näiteks läänemehi j. t., kes olles, võrreldes suure pärismaalaste hulgaga, enam soodustatud seisukohas, sõdade kordadel täitsid vilunud sõjameeste ülesandeid. Osa pärismaalasi sulas muidugi saksa soost vasallide hulka; tuli sedagi ette, et mõned neist läksid orduvendadeks. Linnade müüride kaitsmisel oli vast eestlastel j. t. suurem tähtsus kui sõja retketes.

Järgmine periood tõi kaasa rohkema arvilise tulirelvade, esijoones kahurite tarvitamise, uute võitlevate kontingentide juurdeõmbamise — palgasõdurite ja talupoegade väljalangemise võitlevast väest, mille põhjused polnud mitte ainult sõjalised, vaid osalt ka sotsiaalmajandusliku arenguga seletatavad. Sellest edaspidi.

Kaitseväe ametnikud ohvitserideks.

Pärandusena endisest vene sõjaväest võtsime kaitseväe organiseerimise alul üle ka sõjaväe ametnikke. Vene sõjaväes täitsid ametnikud koosseisudes ette nähtud administratiiv ameteid, mis olid ette nähtud ametnikkudega komplekteerimiseks. Sama eeskuju pääsis maksuvusele ka meie kaitseväe koosseisudes. Ohvitseride vähesus Vabadussõja ajal sundis meid veel rohkem ametkohtasid komplekteerima ametnikkudega, kui see sündis endises vene sõjaväes. Sõjaväe ametnikkude vähesuse juures tuli nende arvu täiendada kaitseväelastega, kes omasid töö täitmist tagava üldhariduse ja vastavad kogemused erialadel. Algul täitsid nemad neid kohuseid reameestena ja all-ohvitseridena. Hiljem hakati neid ümber nimetama kaitseväe ametnikkudeks, kv. am. asetäitjateks ja sõjaaegseteks kv. ametnikkudeks. Ametnikke sigines sõja lõpupäeviks väga suur protsent ohvitseride üldisest arvust. Demobilisatsiooni

korral lahkus enamik nendest teenistusest. Kuni käesoleva ajani on jäänud veel teenistusesse umbes 100 ametnikku. Rahual ajal on ametnikud olnud ametkohtadele määramisel mitmesugustele administratiiv kohtadele ohvitseridega üheõiguslikud.

Arvestades sellega, et ametnikkude kutse püsis meil kaitseväes pärandusena endisest vene sõjaväest, kus tema oli erandina, võrreldes teiste riikide sõjavägedega, otsustati see kutse ka meil likvideerida. Ka teised uued riigid, meie naabrid on juba selle likvideerinud (Soome ja Poola) või on selle päevakorraks võtnud (Läti). Ametnikkude kutse püsib praegu Jugoslaavia sõjaväes, nähtavasti endise vene sõjaväe mõjutisena.

Korraldusvalitsuse poolt 1923. a. välja töötatud Kaitseväe ohvitseride teenistuskäigu seadluse eelnõus pääsis juba maksuvusele põhimõte, mille järele pidi ametnikkude instituut likvideeritama. Sead-

luse eelnõu § 81 lisaks olid reeglid selleks. Nende reeglite põhimõtted olid järgmised: Tegelikku teenistuse kv. am., sõj. kv. am. ja kv. am. aset. nimetatakse ümber ohvitserideks vastavalt ametnikuna väljateenitud ajale, kui nad omavad vähemalt 6-kl. keskkooli hariduse. Kellel haridus väiksem, neile määrab kaitseminister tähtaja ühtluskooli 9. õppeaasta õppekavadele vastava hariduse omandamiseks. Pärast ümbernimetamist on nemad kõik kohustatud läbi tegema kaitseministri poolt korraldatud erikursused. Kõik ametnikud, kes ei omanda nõutud haridust või ei tee kursusi läbi, arvatakse tagavaravälkke allohvitseri või sõdurina vastavalt sellele, missugune auaste neil oli enne ametnikuks saamist. Kõik tagavaraväes olevad ametnikud nimetatakse ümber nende endistesse allohvitseri ja sõduri auastmetesse; erandeid võidakse teha neile, kellel on vähemalt endise linnakooli haridus ja lõpetavad eksternina omal kulul kursused.

Kaitseminister ei ühinenud selle sõjanõukogu poolt vastuvõetud kavaga, vaid esitas vabariigi valitsusele iseseisva eelnõu „Ajutine seadlus sõjaväe ametnikkude ohvitserideks ümbernimetamise kohta“, mis avaldati 1924. a. „R. T.“ nr. 24. Selle seadluse põhimõtted on järgmised: Kõik ametnikud, kes omavad vähemalt endise linnakooli hariduse, nimetatakse ümber ohvitserideks vastavalt väljateenitud ajale pärast kaitseministri poolt korraldatud kursuste lõpetamist. Tagavaraväes olevad võivad kursustest osa võtta omal kulul. Väheharidusega ametnikkudele antakse aastaline tähtaeg nõuetava hariduse omandamiseks. Need, kes ülesseatud nõudeid ei täida, jäävad endiselt ametnikkudeks. Kõik tegelikus teenistuses olevad rohuteadlased ja kooliõpetajad nimetati selle seadluse põhjal san. ohvitserideks ilma erikursuse lõpetamata. Selle seadluse maksimahakkamisega lõpetati ka edaspidine ametniku kutse kinnitamine.

Kursuste kava töötas välja korraldusvalitsus, kuid sõjanõukogu ei ühinenud sellega. Uut kava ei esitatud. Selle järeldusel jäid kursused korraldamata ja seadlusega määratud tähtaeg möödus.

1925. a. algul esitas korraldusvalitsus seadluse kava 1924. aastal juba maksimahakanud seadluse muutmiseks, mille põhjal oleks ametnikkude instituut edasi jäänud, lugedes ühtlasi ametnikke kohuste täitjateks nende senistel kohtadel. Seda

eelnõu ei pooldanud sõjanõukogu, tehes korraldusvalitsusele ülesandeks tema poolt ülesseatud põhimõtete kohaselt kokku seada uus eelnõu ametnikkude instituudi täielikuks liikvideerimiseks.

Uutel põhimõtetel kokkuseatud seadluse eelnõu esitati sõjanõukogule 13. märtsil 1925. aastal. Tema põhimõtted on järgmised: Kõrgema haridusega ametnikud nimetatakse ümber noorem-leitnantideks, vähemalt endise keskkooli 6-klassilise haridusega — lipnikkudeks ja kõik teised aselipnikkudeks, kui nad kahe aasta kestel ei omanda nõuetavat haridust. Ümbernimetamise järgneks kursus, mille lõpetamisel võetakse arvele ametnikuna teenitud aeg vanusena ohvitseri auastmetes ülendamise juures. Vabadosõjast osavõtnuile on kaitseminisrri õigus teha erandeid. Seadlus oleks lahendanud tegelikku teenistuse ja tagavaraväe ametnikkude küsimuse mõlemad.

Eelnõu anti komisjoni, kuhu tema ka seisma jäi — ootama ohvitseride teenistuskäigu seadlust.

Vahepeal — 25. märtsil 1926. a. võttis Riigikogu vastu uue kaitseväeteenistuse seaduse, mis on maksev 1. jaanuarist 1927. aastast. Seadus ei näe enam ette ei alalises kaitseväes, ei ka tagavaraväes kaitseväe ametnikke. Seega on juba kindlale seisukohale asunud, et ametnikkude instituut tuleb ühel või teisel teel liikvideerida. Samal ajal püsivad ametnikud juba kolmandat aastat väljaspool kaitsevaelisi seadusi, nad ei allu ei ohvitseride ega ka allohvitseride kohta maksvatele seadlustele ja määrustele. Maksvates koosseisudes pole enam ette nähtud kohtasid kv. ametnikkudega komplekteerimiseks, mille järeldusel osutuvad nemad kõik kohuste täitjateks. Seega on ametnikkude instituudi liikvideerimine hädatarviline ja ühtlasi ka kiire. Sõjanõukogu on sidunud küsimuse edaspidise käigu väljatöötamisel oleva uue ohvitseride teenistuskäigu seadlusega. Sellest hoolimatult on kaitseminister käskinud seadluse kava välja töötada ja temale esitada.

Kaitsevägede staap on seadluse eelnõu välja töötanud, mille kaitseminister andis käesoleva aasta alul sõjanõukogule seisukoha võtmiseks.

Seadluse eelnõu piirdub ainult tegelikku kaitseväeteenistuse kv. ametnikkude, sõj. kv. am. ja kv. am. asetäitjate küsimuse lahendamise, mis on aktuaalsem ja ühtlasi lihtsam. Selles erineb tema oma eel-

käijaist. Neid on veel väga väike arv järele jäänud (umbes 100 inimest). Nemad on enamikus kõik juba teeninud ohvitseride kohtadel kaitseväes üle 10 aasta, mille kestel nemad kahtlematult on omandanud nende erialadel ohvitseridelt nõuetavaid kaitsevälisi teadmisi vajalikul määral. Nemad kõik on küpsetes aastates inimesed, kelle nõueteni mitte ulatavad kooliteadmised (kui nad kellelgi puudulikud olid) on ammu kompenseerunud tegeliku elu rohkete kogemustega. Nemad on juba 1929. aasta algust saadik ohvitseride kogude liikmeteks ja ka selleta alati liikunud ohvitseride seltskonnas, seega ei või kahtlust tekkida ka enam nendelt kui ohvitseridelt nõuetava kasvatus ja esinemise oskuse suhteis. Tagavaraväes viibijaid ametnikke on kõigepealt väga palju, nende üldharidus ja tegevuse alad väga erinevad, nad on kaitseväes teeninud väga lühikest aega ja sedagi peamiselt sõjaolukorras, seega nende küsimuse lahendamine on juba märksa raskem ja põhjalikumaid kaalumisi nõudev. Need on põhjused, mis on õigustanud esitatud seadluse eelnõus piirdumise tegeliku teenistuse ametnikkude küsimusega. *Lahendub tegeliku teenistuse ametnikkude küsimus, siis järgmiseks etapiks on tagavaraväe ametnikkude küsimus.*

Seadluse eelnõu üheks põhierinevuseks senistest kavadest on see, et tema põhjal ei ole ümbernimetamine ega ka aastmises edasijõudmine seotud erikursuste läbitõdemisega. 1924. a. seadluse põhjal nõuetavad kursused jäid korraldamata mitte ametnikkude eneste süül, vaid ei suudetud kursuste teostamiseks määratud tähtaja jooksul välja töötada kursuste kava. Olekski kava valminud, siis võib kindlasti öelda, et kursused ikkagi oleksid jäänud korraldamata, esiteks puht majanduslikkudel põhjustel ja teiseks poleks olnud võimalik ka ametnikke, kes enamikus teenivad vastutusrikastel kohtadel majandusaladel, pikemaks ajaks töölt ära lasta. Need põhjused püsivad edasi, seepärast peab oletama, et ka tulevikus kursuste korraldamisest midagi välja ei tule. Küsimuse lahendamist kursustega siduda tähendaks temale juba ette ja teadlikult teostamatuse märki otsa ette vajutada.

Seadluse eelnõu on selle asemel üles seadnud asjaolu, mis sunnib ametnikke endid leidma teid sõjalise hariduse omandamiseks. Nimelt § 10 põhjal loetakse kõik ohvitserideks ümbernimetatud amet-

nikud täiendusohvitserideks oma kutse-liigi alal ja ohvitseride teenistuskäigu seadluses on nõue, et ülendamisi aastmises saavad ainult kaadri ohvitserid. Ohvitserideks ümbernimetatutel, kui nad soovivad aastmises edasi jõuda, tuleb nõutada omale kaadri ohvitseri õigused, sooritades vastavad katsed eksternidena. Sarnasele teele on asunud juba vabatahtlikult piirivalves teenivad täiendusohvitserid, kellele on vastavad kavad antud ja 1½-aastaline tähtaeg määratud katsete sooritamiseks. Ametnikkudest ümbernimetatud ohvitserid saavad sellega kahtlematult ka valmis. Pealegi sunnivad neid selleks ühes ohvitseri kutse omandamisega suurenevad kohustused, kui on sise- ja garnisoni teenistuste kandmine, millest ametnikud seni olid vabastatud ja ohvitseridega ja allohvitseridega võrreldes eesõigustatud seisukorras.

Seadluse eelnõu põhjal nimetatakse ametnikud ümber ohvitserideks kuni kapteni auastmeni (incl.), kusjuures on arvestatud üldhariduse, väljateenitud aja ja ametkohaga.

Üldhariduses on vahejooneks tõmmatud endine linnakool, missuguse hariduse on omandanud ka enamik meie vanemaid ohvitseri. Need ametnikud, kes on lõpetanud vähemalt endise linnakooli, võivad saada, kui ametkoht ja väljateenitud aeg lubavad, ümbernimetamisel võimaldatud ülemmäära, teised kõik aga ainult noorem-leitnandi auastme.

Vanusena ümbernimetamisel arvestatakse kõik see aeg, mis ümbernimetatav on teeninud kv. am., sõj. am. või kv. ametniku asetäitjana vabariigi kaitseväes ohvitseridele ja kv. ametnikkudele ettenähtud kohtadel. On välja mindud järgnevast kalkulasioonist: ohvitseride teenistuskäigu seadluses ette nähtud normide järgi võib lipnik vahetpidamata eeskujuliku teenistuse eest saada noorem-leitnandiks pärast 4-aastast teenistust, leitnandiks pärast 9-a. ja kapteniks pärast 13-aastast teenistust; neile normidele on kõigile veel juure lisatud üks aasta, mis on tarvinenud ohvitserile lipnikuks saamiseks aspirantide kursustel viibimise teel; normid oleksid seega vastavalt 5, 10 ja 14 aastat. Erandina antakse endise vene sõjaväe rahuaegsetele ametnikkudele, kes on osa võtnud Eesti rahvusväeosade vormeerimisest ja vabadussõjast, 4 aastat vauust, s. o. keskmiselt ühe auastme saamiseks vajanev aeg, nende veneaegse teenistus-

liku vanuse likvideerimiseks, sest ka ohvitseridele võeti auastme vanusena arvesse osa veneväe teenistust.

Ümbernimetamisel võivad saada kuni kapteni auastme (incl.) kõik vanema ohvitseri kohtadel teenijad, kui nad rahuldavad üldhariduslisi ja väljateenitud aja nõudeid, kaptenitele ette nähtud kohtadel teenijad samadel tingimustel kuni leitnandi auastmeni (incl.) ja kõik teised noorem-leitnandi auastme. Sarnane reservatsioon on jäetud neil põhjuseil, et ohvitseride teenistuskäigu seadluse põhjal ei sünni meil ülendamine auastmes kuni ametkohale vastava auastmeni mitte automaatselt, ega pole ka ohvitserid omas enamikus seda saanud ning lõpuks, et jääks inimestel veel vähemalt üks etapp edasipüüdmiseks.

Seadluse eelnõu erineb 13. märtsi 1925. a. eelnõust veel peale kursuste läbitegemise nõudmisest loobumise ka selles, et tema põhjal on võimalus igal ametnikul saada ohvitseriks vaatamata üldharidusele, milleks põhjendused olid toodud eelpool. Samuti erineb tema ka selles, et tema põhjal ei nimetata ametnikke ümber enam esimesesse ohvitseri auastmesse, kust siis pärast kursuste lõpetamist algaks ülendamine auastmete kaupa, vaid juba ainult üks auaste madalamasse ametkohale vastavast auastmest (väljaarvatud kolonel-leitnandi ametkoha teenivad, keda nimetatakse ümber kuni kapteni auastmeni (incl.); seega kaks astet madalamale). Siin on nähtavasti arvestatud asjaoluga, et ametnikud enamikus on juba kõrgetes aastates inimesed, kes on õigustatud juba igapäev asuma pensionile, ja neile on tahetud võimaldada ärateenitud vastava auastme kiiremat kättesaamist; sealjuures jääb ülemusel veel küllaline võimalus (1—2 auastme piirides) oma vääristuse andmiseks või mitteandmiseks edaspidiseks ülendamiseks esitamise või mitteesitamise näol.

Teisest küljest, meil on puudunud ametnikkude teenistuses ja auastmetes edasijõudmise korraldamiseks seadlus. Inimesed on püsinud aastaid ühel ja samal astmel, pealegi on paljudel teenistusekäik ja auastmed olemas endisest vene väest.

Seadluse eelnõus esitatud põhimõtetele võiks ju veel vastu vaielda, et tema liiga kerge käega — ilma ohvitseridelt nõuetava üldhariduseta ja ka ilma sõjalise ettevalmistuseta, võimaldab inimestel saada ohvitserideks, sest ohvitseri mõiste on ikkagi seotud kindlate nõuetega oskustes teotseda lahingjuhi osas. Õigustuseks võiks tuua asjaolusid, et seadluse eelnõu põhjal ümbernimetatavad ametnikud on juba kõik üle 10 aasta teeninud kaitseväes ohvitseride kohtadel, enamik neist on omal ajal läbi teinud sõduri või allohvitseri õppekursuse või koguni sõjategevusest osa võtnud, nõnda et neil sõjaline ettevalmistus päriselt ei puudu. Teiseks vaevalt võib oletada olukorda, mis diikteeriks nõude kasutada viimase väljapääsuteena administratiiv ohvitseri juhtimisala ametkohtadel.

Viimaks võidakse väita, et sarnane kerge käega auastmete andmine ametnikkudele pole õiglane ohvitseride suhtes, kes väga visalt on auastmetes edasi jõudnud. Ohvitseride ülendamine või mitteülendamine on olnud seotud ametkohtadest ja pole oletatav, et ametnikkudest ümbernimetatud ohvitserid kujuneksid neile võistlejateks ametkohtade suhtes — neile jäävad ikka samad administratiiv-majanduslised ametlad.

Kokkuvõttes, küsimus on juba aastaid püsinud päevakorral, tema lahendamise üldsuum on juba määratud, üksikasjalisi kavu on olnud mitu, milliste hulgas üheks on viimasena esitatud eelnõu. Paistab, et selle eelnõuga on paigutatud kirik enam-vähem keset küla. Tema võiks olla aluseks küsimuse lõpuliku lahendamise otsimisel.

M. T.

Kõrgema Sõjakooli IV. lend.

3. veebruaril s. a. rikastus meie kaitseväge juhtide pere 21. kõrgema sõjalise haridusega ohvitseriga, kes hiljuti lõpetasid Kõrgema Sõjakooli.

Meie kõrgemal Sõjakoolil on see juba 4. lend.

Ohvitseridest, kes astusid Kõrgemasse Sõjakooli katsetega ja kaitsesid iseseisvaid kirjalikke lõputöid, lõpetasid kooli:

1. Major SIMSON, Arthur — Kv. üh. õppeas.
2. „ LUKAS, Jaan — 6. üks. jal. patalj.
3. Kapten HANSON, Paul — Kv. üh. õppeasut.
4. „ VASSIL, August — „
5. „ VÄRNIK, Johannes — „
6. „ MARGUSSON, Eduard — „
7. „ KARING, Voldemar — 5. üks. j. pat.
8. „ TOMSON, Johan — I div. staabist.
9. „ REINGLAS, Johannes — II div. staab.
10. „ FREUDENSTEIN, Rudolf — III d. st.
11. Leitn. LUTS, Alfred — Kv. üh. õppeasut.
12. „ MADISSON, Johannes — „
13. „ ILVES, Aleksander — Lennuväe rüg.
14. „ TUUL, Rudolf-Emil — Merekindlust.

Ohvitseridest, kes komandeeritud Kõrgemasse Sõjakooli kursuse läbivõtmiseks ilma sisseastumise katseteta ja iseseisvaid kirjalikke lõputöid kaitsnud ei ole, lõpetasid kooli:

1. Kolonel TALLO, Karl — 1. soomusr. rügem.
2. Kol.-ltn. PAJUSSON, Oskar — 1. jal. rüg.
3. „ KOHAL, Vilhelm — Kuperj. ü. j. pat.
4. „ KOERN, Viktor — 7. jal. rügem.
5. „ SAUSELG, Arthur — 3. ü. j. patalj.
7. Leitn. POST, Voldemar — Lennuv. rügem.

Soome kaitseväest meie Kõrgemasse Sõjakooli komandeeritud lõpetas selle kapten Eino-Jaako-Ilmari KUUSELA.

3. s.k.p. oli Kõrgema Sõjakooli 4. lennu lõpetajatel ohvitseride keskkogu kasiinos lõpuaktus, millest osa võttis kaitseminister O. Köster, kaitseministri abi kindral Lill, kaitsevägede staabiülem kindral Tõrvand, kindral Soots — Kaitseväge ühend. õppeasutiste administratsioon ühes Kõrgema Sõjakooli lektorite perega ja hulk endiseid Kõrgema Sõjakooli lõpetajaid.

Aktuse avas Kv. ühendatud õppeasutiste ülem kindral Jonson, kandes ette Kõrgema Sõjakooli kohta ajaloolise ülevaate ja lugedes ette kaitseministri käsukirja 4. lennu lõpetamise kohta. Kaitseminister tervitas lõpetajaid, tuletades meelde neile

neid tähtsaid ülesandeid, mis kaitseväge peale Kõrgema kooli lõpetamist neilt nõuab.

Kaitsevägede staabi ülem tervitas lõpetajaid omalt poolt, selgitades ühtlasi külvõrra vastutusrikas ja raske töö kaitseväese kooli lõpetajaid ootab. Ta näitas kui tähtis on selle töö juures omavahel valitsev üksmeel staabi teenistuse alal, samuti ka ühiste arusaamiste ja kindlate sidemete loomine rivi juhtkonnaga.

Lõpuks tervitas lõpetajaid kindral Soots, kui kooli asutaja. Kindral Soots tõi ette tollaegse olukorra, mis valitses kaitseväes 1921. a. kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride suhtes ja kui suurte raskustega võidi kooli asutamist teostada.

Õhtul kell 2000 oli ohvitseride keskkogu kasiinos kooli lõpetajatel omavaheline koosviibimine, millest peale kaitseministri, kaitseministri abi, kaitsevägede staabi ülema ja teiste kutsutud külaliste osa võttis ka kindral Laidoner. Koosviibimisel tervitas kindral Laidoner Kõrgema Sõjakooli 4. lennu lõpetajaid. Omas kõnes juhtis ta tähelepanu, et meie kitsastes oludes Kõrgema Sõjakooli lõpetajad ei tee mingisugust karjääri, võtavad aga enda peale töös palju vastutust ja nende kohustused töö alal suurenevad märksa. Ta väitis, et ohvitseri kutse praegu ei tähenda enam mitte mingisugust kitsast eriala, vaid see mõiste on nüüd märksa laiem kui oli varem. Eriti kõrgema haridusega ohvitserid peavad hästi õppima tundma masside hingeelu, poliitilisi sihtjooni ja majanduselu põhialuseid, ilma milleta pole võimalik ohvitseril orienteeruda käesoleval keerulisel ajal.

Hea vahetõde rivi ja staabi vahel ja paremad suhted kõrgema haridusega ohvitseride endi vahel on eduka teenistuskohuste täitmise eeltingimuseks.

Kõrgema Sõjakooli eelmiste lõpetanud lendude nimel tervitas lennu lõpetajaid kol.-ltn. Järver. Soome kaitseväge kapten Kuusela avaldas Kõrgema Sõjakooli juhtidele kui ka kaasõpilastele sügavat tänu selle sõbraliku ja sooja vastuvõtu eest, mis temale isiklikult on osaks saanud Kõrgemas Sõjakoolis viibides.

Õhtu viideti sõbralikus vestluses ja alles pärast keskööd lahkusid külalised ja lõpetajad koosviibimiselt ülevas meeleolus.

Kompaniülemate, välisuurtükiväe- ja merekindluse patareülemate ühendatud kursuste avamisel.

Laupäeval, 1. veebruaril s. a. algas Ko. Oppeasutistes õppetööd uus järjekorraline kompaniülemate jne. kursus. Kursuse juhiks on major H. G r a b b y, abiks suurtükiväe kapten T a m m.

Kursuste avamisele olid ilmunud kaitseminister hra O. Köster, kaitsevägede staabi ülem kindral J. Tõrvand, merejõudude juhataja admiral Salza, Kv. Ü. Ö. ülem kindral E. Jonson ja teisi kõrgemaid juhte. Avamisel hra kaitseminister esines pilkema kõnega, mille sisu kokkuvõetult:

Avan kompaniülemate, välisuurtükiväe- ja merekindluse patareülemate ühendatud kursused!

Kaitseväe rahuaegse väljaõppe edu oleb kõige suuremal määral juhtidest, kes väljaõpet teostavad. Hästi ettevalmistatud, energiline ja oma ülesannetele anduv juht võib lühikese ajaga ja võrdlemisi rasketes tingimustes saavutada palju, kuna puuduliku ettevalmistusega ja vähem energiline juht seda ei saa kätte ka palju paremates tingimustes.

Meie riik vajab tugevat riigikaitset. Riigikaitset teostavate kodanikkude arv on meil väike, seda suurem peab olema aga tema sisemine väärtus, seda parem tema väljaõpe ja organisatsioon.

Meie riik pole mitte nõnda rikas, et luua kaitseväe väljaõppeks soodsad tingimused. Piiratud aineeline jõud veeretab siin palju raskusi teele. Lühikene väljaõppe aeg ei võimalda kõikidele väljaõppe aladele niipalju tähelepanu pühendada kui seda vast oleks vaja, välja minnes riigikaitse seisukohalt. Tulevikus võib olla oleme sunnitud leppima veel lühema sundteenistuseajaga, kui see on praegu. Materjaalsete võimaluste mõttes ei saa meie ka mingisugust tihkust lubada, olles sunnitud piirduma ainult hädavajalisemaga.

Neis tingimustes, mis meie riiklik olukord ette dikteerib, peab kaitseväe juhtide

kaader läbi viima kodanikkude ettevalmistuse riigikaitseks ja nõnda läbi viima, et see oma ülesannetele täiesti vastaks, muidu pole meil tööst kasu. On tõsi, et mida väiksem on kaitseväge, seda parem peab ta olema ja seda paremini peavad olema ette valmistatud ta juhid.

Kaitseväe rahuaegses väljaõppe töös teiste juhtide hulgas etendab väga tähtsat osa kompani- ja patareülem. Nende tööl, juhtimisel ja kontrollimisel oleneb suuskusest ja osavusest selle organiseerimisel mõõdul töö resultaat.

Kui teid on siia kokku kutsutud kursustele, mis kompaniülematele on arvult teised, välisuurtükiväe- ja merekindluse patareülematele aga esimesed, siis on see sündinud selleks, et v ä r s k e n d a d a ja t ä i e n d a d a teie praktilist oskust ja teoreetilisi teadmisi kaitseväe kasvatuse, väljaõppe ja juhtimise ülesannetes nendel aladel, mida teil tegelikult väeosades teostada tuleb, et seda õppetööd ühtlustada ja muuta intensiivsemaks.

Teie olete siia tulnud kokku üle riigi mitmesugustest väeosadest, et vastastikku tutvuneda üksteisega, kõnelda ja läbi rääkida omavahel nende küsimuste üle, mis teile kui kaitseväe juhtidele on ühised. See üksteisega tutvumine ja läbikäimine hõlbustab ühiste vaadete ja arusaamiste kujunemist kaitseväes. Kaitseväe juhtide vastastikune tutvumine ja läbikäimine aitab suuresti kaasa vaimlise side loomisele ja liituvusele ka üksuste ja väeosade vahel, millel on kaitseväes suur tähtsus.

Loodan, et teie seda aega, mis kursustel õppimiseks määratud, kasutate täiel määral selleks, et oma seniseid oskusi ja teadmisi värskendada ja täiendada selleks suureks tööks, mis teid väeosades ootab riigikaitse ülesehitamise alal. Selleks tööks soovin jõudu ja edu.

Mõtteid suusk-jalgratturite väljaõpetamise alalt.

Lahinguline väljaõpetamine suuskadel.

1. Üldalused.

Suusk-jalgratturid on harilikud jalaväelased, kellele tegetsemisel talvel suusad on ainult kiire liikumise abinõuks. Selle põhimõtte kohaselt nende ettevalmistamine peab sündima samuti kui jalaväes, erinedes sellest niipalju, kui see on tingitud suuskade kasutamisest liikumise vahendina.

Sellele vastavalt jaguneb s.-jalgratturite lahinguline väljaõpe suuskadel kahte ossa:

- individuaalne väljaõpe;
- kollektiivne väljaõpe.

Individuaalse väljaõppe eesmärgiks on anda s.-jalgratturile kõik need teadmised ja oskused, mida ta — tegetsemisel suuskadel — vajab lahingus.

Selle osa käsitlemisel tuleb rõhutada ning veenda, et liikumise kiirus on s.-jalgratturi tähtsamaks lahingomaduseks, sest et see vastasega kokkupuutumisel aitab saavutada ootamatust, mis on kindlamaks edu paradiks lahingus. Seepärast s.-jalgrattur peab oskama meisterlikult käsitada suuski mitmesugustes maastiku, ilmastiku, lumepinna, päevaaja ja teistes lahingolukorras ettetulevates sõidutingimustes.

Et oma liikumisvahendit osavasti käsitada, selleks peab sõitja tundma põhjalikult nende üldist konstruktsiooni, üksikute osade ülesandeid ning omavahelist koostöötamist, lihtsamate vigastuste parandamist ja hooldamise reegleid. Rõõbiti nende oskustega s.-jalgrattur peab tundma elementaarseid lahingutegevuse võtteid suuskadel, et ta suudaks edukalt tegetseada iseseisvalt ja üksuse koosseisus paigal, liikumisel ja lahingus.

Kollektiivse väljaõppe eesmärgiks on individuaalsel väljaõppel omandatud teadmiste ja oskuste rakendamine tööle täpsaks, kiireks ja teadlikuks koostöötamiseks jao, rühma jne. koosseisus kogumistel ning liikumistel rännakul ja lahingülesannete täitmisel. Selle väljaõppeala tähtsaimaks osaks on rännakdrill, sest et meeskonna harjumusest rännakuteks ja nende otstarbekohasest korraldamisest oleneb ära s.-

jalgrattur-üksuste liikumise kiirus lahingolukorras.

2. Individuaalne väljaõpe.

Lahingdrill. Suuskade tähtsamaks lahingomaduseks on, et nad võimaldavad liikuda võrdlemisi suure kiirusega talvel väljaspool teid sügavlumega, s. o. olukorras, kus hariliku jala- ja ratsaväelase liikumine ning tegevus on takistatud ja mõnikord hoopis võimatu.

Väljaõppe ülesandeks on tähendatud lahingomaduse arendamine nii viisi, et s.-jalgrattur väiksema jõukuluga võiks kätte saada suurimat kiirust. Selle saavutamiseks ripub lumepinnast, maastikust, ilmastikust, päevaajast, suuskadest, kõigepealt aga s.-jalgratturi oskusest käsitada suuski liikumisabinõuna lahingolukorras.

Soodsas olukorras on mõnikord võimalik liikuda suuskadel ka lahingus, vastase jalaväetule mõju piirkonnas. Et sarnastel juhudel vältida kaotusi, tuleb s.-jalgratturile kätte õpetada tarvifilikumad lahingvõtted hüpete tegemiseks, hiilimiseks ja laskeasendite võtmiseks suuskadel.

Hüpped tehakse olenevalt maastikust, lumepinnast, päevaajast ja vastase tule intensiivsusest: jookstes suuskade kandmisega, liugledes põlvasendis, kükkis või lamades suuskadel ja kiirsuusatamisega.

Hüpe esimese viisi järele sünnib samuti, kui seda teeb üksikvõitleja jalaväes, selle vahega, et püss hoitakse seljas või kaelas. Teist viisi tarvitatakse sügavlumega, kusjuures hüppel lamades püss hoitakse viiltu suuskadel, lukuga ülespoole. Viimast hüppeviisi tuleb kasutada kohtades, mis on varjatud vastase vaatluse ning tule eest. Hüppe viis ühes liikumistee ja hüppe lõpupunktiga valitakse igakord suuskuri enda poolt; hüpe lõpetatakse vastavalt maastikule nii, et tarbekorral saaks kiiresti asuda laskekohale.

Hiilimise eesmärgiks on lähenemiseks vastasele ära kasutada pöösastikke, lohkusid ja teisi maastikul leiduvaid esemeid, mis ei suuda varjata meest harilikus suusatamisasendis. Liikumine sünnib kummargili, kükkis või lamades suuskadel, nii kuidas seda nõuab liikumiseks kasutatav varje. Hiilimisel lamades võib kasutada keppe tõukeks, haarates neid rõngastest.

Laskmist võib toimetada suuskadel püsti, põlvelt ja lamades. Esimest juhtu tuleb kasutada peamiselt ootamatult kokkupuutumisel vastasega. Teisel juhul tulistab süsataja asetades püsti keppidest moodustatud toele ja toetades mõlemale põlvele.

Normaalselt sünnib laskmine lamades. Laskur asetab suusad umbes $\frac{1}{2}$ m kaugusele üksteisest ja, hoides suusakannad koos, viib ninad võimalikult rohkem laiali, laskub suuskade vahel põlvedele ja heidab kõhu peale. Juhul, kui tuleb asuda laskekohale künka taha, on kasulik heita maha viies suusaninad paremale; mahahetkimisel toetuda keppidele ja põlvedele.

Materjaalosa. S.-jalgrattur peab tundma põhjalikult oma talihobust — suuski, sest ainult siis suudab ta neid õieti käsitada ning füüsilise jõu kokkuhoiu juures rännakutel kätte saada suurimat liikumise kiirust.

Suusa materjaalosa alal peab s.-jalgrattur omandama järgmised teadmised ja oskused:

- suuskade, keppide ja sidemete ehituse ning konstruktsiooni tundmine;
- suusamaterjali hooldamine ja korrasoleku kontrollimine hoidmisel kasarmus ja töötamisel väljal;
- suuskade juures ettetulevate vigastuste parandamine kasarmus ja väljal kaasaskantava materjaliga ja tööriistadega.

S.-jalgrattur peab tundma suusamaterjali alal järgmisi osi: suusa eelmine, keskmine ja tagumine osa, alumine ja pealmine pind, jalaaseme plated, suusasidemed, suusakepid ühes käerihmadega ja rõngastega, kepi alumine ots. Kõigi nende osade ehituse, otstarbe ja tähtsuse kohta peab tal olema õige ettekujutus, et neid võiks sõidul otstarbekohasemalt rakendada kooskõlastatud tööle.

Suusamaterjali hea hooldamine omab erilise tähtsuse; sellest oleneb suuskade valmisolek sõiduks, korralik töötamine liikumisel ja lõpuks suusa eluea pikkus.

Suusad tuleb anda välja sõdureile kasvu järele, nimeliselt nii kui see näiteks sünnib tulirelvadega; nad hoitakse kasarmus selleks erilisel valmistatud püramiidides, kus igale paarile on määratud oma kindel koht. Igaüks s.-jalgrattureist reeglina võib kasutada ainult temale väljaantud suuski ning vastutab nende korras-

oleku eest. Enne tarvitamisele võtmist tuleb suusad pidada vähe aega õue temperatuuris, et lumi ei kleepuks sõidul taldade külge. Sõidu lõppedes puhastatakse suusad lumest, viiakse hoiuruumi, lastakse ülessulada, hõõrutakse lapiga kuivaks ja asetatakse siis püramiidi või lõksudesse.

Õppuste vaheajal või rännakutel tehtavatel peatustel puhastatakse suusad lumest ja pistetakse siis püsti lummme või asetatakse keppidest ja suuskadest moodustatud püramiidi.

Enne suusatamisele, õppusele või rännakule väljaastumist, tegevuse vaheajadel väljas ja selle lõppedes tuleb kontrollida suusamaterjali korrasolekut, pöörates erilist tähelepanu taldadele ja suusasidemetele. Taldadele tekkinud kriimustused tuleb tasandada, neid täites steariiniga, suusamäärdega või mõne teise rasvaineaga. Sidemed peab täpsalt reguleerima jalgade järgi; see toimingu rännakul nõuab palju aega ning on põhjuseks kolonni mahajäämisele.

Kontrollimisel selgunud tarviduste järele tuleb suuski tõrvata või määrada. Selles mõttes tarvitavad uued suusad suuremat hoolt, sest et nad ei suuda nii jõudsasti vastu panna niiskuse mõjule kui vanad, mis on saanud rohkem tõrvata. Tõrvamist toimetatakse pakasega üle 16° R. või siis, kui suusatallad hakkavad valgeks muutuma. Igal juhul peab see sündima vähemalt üks kord aastas, enne suuskade paigutamist suveks hoiukohtadesse. Keskmise külmaga $7-16^{\circ}$ R. ja pehme ilmaga alla 7° R. määratakse suusad harilikult külma määrdega.

Suuskaade määrimisviisid väljas rännakutel ja teistel õppustel määratakse igakord kindlaks kompanii- või rühmaülema poolt; hoidmisel kasarmus sünnib see sõdurite omal hoolel.

S.-jalgrattur peab suutma ilma kõrvalise abita parandada suusatamisel ettetulevaid lihtsamaid suusamaterjali rikkeid, see on erilisel tähtis rännakutel, kus rikked, mida s.-jalgrattur ei suuda kiiresti ja otstarbekohaselt ära parandada, võivad põhjustada mahajäämist oma üksusest.

Igas jaos peab olema vähemalt üks tööriistade ja parandusmaterjali komplekt, mida tuleb hoida hõlpsasti ja kiiresti kättesaadaval kohal. Kõik keerulisemad suusamaterjali parandustööd ja väljas tehtud hädaparanduste kontroll

tehakse töökojas selleks eriliselst väljaõpetatud sõdurite poolt.

Peale eelpooltoodud teadmiste ja oskuste suusamaterjali alal, mida tuleb nõuda igalt sõdurilt, on soovitatav, et s.-jalgratturid omaks üldise ettekujutuse mitmesuguste suusatüüpide, suuskade valmistamise ja valmistamise kohta. Need teadmised on vajalikud suuskade soetamiseks eraluses pärast kaitsevääst lahkumist.

3. Kollektiivne väljaõpe.

Lahingdrill. Suusk-jalgratturi lahinguline väljaõpe suuskadel üksuste koosseisus tuleb teostada üldiselt samadel alustel kui jalaväeski. Tuleb ainult arvesse võtta, et distantsid ja intervallid siin mõõdetakse suusapikkustega; seepärast kogu tegevus suuskadel asendite muutmisel ja liikumisel sünnib võrdlemisi aeglaselt, ja on tarvilik pöörata erilist tähelepanu komandode ja käskude täpsale täitmisele, intervallide ning distantside hoidmisele ja liikumise kiirusele antud tempos.

Rännakud. Liikumise kiirus kui s.-jalgratturite tähtsaimad lahingomadused si teotsemisel suuskadel oleneb:

- rännakute ettevalmistamisest;
- nende tegelikust läbiviimisest;
- meeskonna harjumusest rännakuteks;

Marsikava. Juhi tähtsaimaks ülesandeks rännakute ettevalmistamisel on marsikava väljatöötamine vastavalt rännaku eesmärgile, lumepinnale, maastikule, päevaajale ja meeskonna keskmisele tasapinnale suusutamisoskuse ja vastupidavuse alal. Tervikuna peab see kava võimaldama väikesemajõukuluga saavutada suurimat liikumise kiirust.

Rännaku eesmärk võib: nõuda kiiret väljaastumist ning teotsemist või annab selleks rohkem aega, ette näha liikumist vastase läheduses või väljaspool viimase mõjupiirkonda.

Esimesel juhul tuleb marsikava kokku seada lühemaid teid ja lähiseid mööda, kuigi need ehk on liikumiseks ebasoodsad ning nõuavad suuremat jõupingutust. Teisel juhul on soovitatav võimalust mööda arvestada jõudude kokkuhoiu tarvidusega. Rännak vastase läheduses sunnib kasutama varjatud alasid, liikuma öösi või udus, s. o. raskemas olukorras, kuna samal ajal rännakutel kaugel vastasest tuleb luua hõlpsamaid liikumistingimusi.

Lumepind. Peale lahingülesande omab rännakute teostamisel esijärgu tähtsuse lumepind. Soodsal juhul ta võib tõsta päeva toodangut kuni 80, isegi kuni 100 km ning ebasoodsatel — vähendada seda harilikku jalaväelase päevasaavutuseeni talvistes liikumistingimustes.

Lumepind on otseses ühenduses ilmastikuga ja aastaajaga. Nii, näiteks, värske lumi talve algul, mis ei ole veel saanud tunda tuulte tihendavat mõju, on harilikult kerge, nii et mõnikord kihi juures kuni 10 sm suusad puudutavad maapinda. Liikumine sarnase lumega on raske ja üle liivavälja või küntud põldude hoopis võimata.

Talve keskpaiga poole lumepind muutub üldiselt püsivamaks. Siin annavad ennast juba tunda tuuled, mis lahtistel kohtadel muudavad lume tihedaks kihiks ja õredates metsades, põõsastikkudes, aedade ning teede ääres ajavad kokku kuhila- ja lainetaolised lumehanged. Samal ajal tihedamates ja tuulte mõju eest varjatud hõredates metsades lumi püsib pehmena ning võtab suusad sisse, olles raske liikumiseks.

Talve lõpupoole, päikese kiirte soojenedes lõunapoolsetel mäekallakutel ja metsaservadel lumi muutub sõredaks; tihti siin tekib õhuke lumelkooruke, mis ei kannu suuskurit; paiguti lumi kleepub suusataldade külge, takistades liikumist. Samal ajal põhjapoolsetel nõlvakutel, külma tuule mõjule lahtistel kohtadel, päikesevarjulistes metsades, orgudes ja lohudes võib veel igal pool leida head suusateed. Talve vältusel meie kliimas ette tulevad sulad ilmad panevad tihti suusutamise seisma; sellele järgnev pakane, mis katab lumepinna paksu koorega ja kerge lumesadu valmistavad hea suusatee.

Hõlpsama suusutamise vaatepunktist võib lumepind meie kliimas olla väga mitmesugune selle järele, kuidas on maastik, ilm, aastaaeg ja tuuled. Tüüpilisemate nähtustena esinevad: sõre, tihe, niiske, sula; teraline ja kevadine lumi, paks ja õhuke lumekooruke.

Sõre lumi, mida võib leida harilikult metsades ja mõnikord ka lagendikkudel, eriti siis, kui lumesadu oli külma ja vaikse ilmaga, on raske liikumiseks, sest ta ei kannu suuskurit. Sama halb on lagendikkudel ja vahest ka mäenõlvakuil ettetulev tihe lumi. Tuulte mõjul tihenend ja pai-

guti hangedesse kokkukuhjatud ta teeb suusad tihkeks ning liuglemise raskeks.

Tihe lumi isegi 5—7° C juures sisaldab palju niiskust ning kleepub suusatajate külge, takistades liikumist. Samad omadused on ka sulal lumel, sest et siin puu tõmbab endasse vett, paisub, muutub raskeks ning suusad ei libise hästi.

Paremad on teraline ja kevadine lumi. Neist eriti viimane, segunedes värskel lumega ja muutudes vahelduvate sulade ja külmade tõttu kõvaks ning libedaks, kannab hästi suuskurit ja moodustab hea sõidutee. Esimene — teraline lumi — on sama hea, iseäranis siis, kui ta on kõva aluskihiliga.

Paks õhukese korra värskel lumega kaetud kooruke lumel moodustab samuti hea suusatee. Juhul kui aga kooruke on pealt jäätanud, püüavad suusad libiseda laiali, väsitades suuskurit ja vähendades liikumise kiirust. Halvem on õhuke kooruke, mis ei kanna sõitjat, rikub suusaääri ja saapaid ning on raske liikumiseks. Peale selle paks ja õhuke kooruke rikuvad suusataldu, muutes neid karedaks ning vähendades seega suuskade liuglemisvõimet.

Maastik. Teiseks tähtsaks teguriks marsikava koostamisel on maastik. Selle valikul tuleb pidada silmas, et teid mööda ja varemalt etteatud suusajälgedes rännak võib sündida kiiremini kui ilma jälgedeta ja väljaspool teid, kuigi liikumine teid mööda väsitab rohkem kui maastikul. Peale selle liikumisel teid mööda saab kasutada vooi selle lahingvarustuse vedamiseks, mis rännakul väljaspool teid normaalselt kantakse seljas.

Teekond läbi metsade, põõsastikkude, üle mätталiste soode ja kultuurmaastikul ettetulevate põllu- ning karjamaa aedade nõuab suuremat jõu- ja ajakulu kui lagedal maastikul. Rännak üle küngaste ja järskude veergudega orgude ning lohkude on eriti raske neile suuskureile, kes pole veel harjunud liikuma sarnasel maastikul.

Loomulikult tuleb maastiku valikul arvestada rännaku eesmärgiga. Kui, näiteks, liikumine peab sündima varjatult vastase vaatlusele, siis tuleb rännakul kasutada varjatud alasid: metsi, põõsastikke jne., vaatamata, et siin edasijõudmise kiirus on vähem.

Ilmastik ja päevaeg. Suurt mõju rännakutele avaldab ilmastik ja päevaeg: vastutuul takistab ning pärituul kergen-

dab liikumist; lumesadu, tuisk, udu ja kuuvalgeta õõ raskendavad orienteerumist ning sidepidamist, kutsudes esile sagedaid ettenägemata peatusi, mis vähendavad sõidukiirust ja väsitavad meeskonda.

Meeskonna võimed. Lõpuks tuleb marsikava koostamisel tõsiselt arvestada meeskonna suusatamisoskusega ja harjumusega rännakuilks. Siin on soovitatav hoiduda liialdusist alluvate võimete ülehindamisel, meeletades, et liikuda suure kiirusega ja lühemaid ning maastikuliselt raskemaid teid mööda võivad ainult vähemad grupid parimaist suusatajast. Teistelt, kes liiguvad koos suurema massina ja kelle hulgas leidub alati teatud protsent vähemharjunud suuskureid, võiks nõuda ainult keskmist kiirust, kui olukord ei nõua erilist jõupingutust.

Kõigest eeltoodust selgub, milliseid oskusi nõuab juhilt marsikava kokkuseadmine, nii et see vastaks taktikalisele olukorrale ja väiksema jõukulu juures tagaks suurima liikumiskiiruse. Selle täitmisel on soovitatav alati võtta arvesse meeskonna võimeid suusatamise alal ning valida, kui olukord lubab, see marsikava, mis pakub rohkem hõlbustusi liikumiseks, kuigi ta pole alati kõige lühem.

Kui ülesanne peaks nõudma eriti kiiret tegevust, näiteks mõne tähtsa eseme vallutamine enne vastase päralejõudmist, on soovitatav selle täitmiseks moodustada erisalk parimaist suuskureist, kes saadetakse välja lühemat teed mööda. Ülejäänud osa liiguks selle järele varuna teise, kergema marsikava alusel. Seega saaks täidetud lahingülesanne ja meeskond oleks pärast eesmärgile jõudmist veel küllalt lahinguvõimeline. Vastasel korral liikudes terve üksusega võiks ülesande täitmine viibida või koguni ebaõnnestuda, kui just ei soovita nõrgemaid suusatajaid jätta teele.

Materjaalosa ja riietus. Järgmiseks juhi tegevuseks pärast marsikava koostamist on väljaastumise aja, suuskade määrimisviisi, seljaskantava ning vooriantava varustuse ja lõpuks sanitaarabi kindlaksmääramine. Voor võetakse kaasa, kui rännak on pikk ja sünnib teid mööda või nende läheduses. Vastasel korral tuleb regedel veetav lahingvarustus, nii kui laskemoon, suusamaterjali tagavara jne. meeskonna vahel seljas kandmiseks ära jaotada või vedada neid järele erilistel kelkudel.

Enne väljaastumist juht peab kontrollima nende korralduste täitmist, pöörates erilist tähelepanu suusainventarile ja meeskonna ilmakoohasele riietusele. Rühma peale tuleb võtta kaasa vähemalt 2—3 komplekti tagavarasuuski murdunute asendamiseks ja sanitaarotstarbeiks — kui selleks pole kaasas erilisi regesisid — parandusmaterjale, iga jao peale üks tööriistade komplekt ja määrat suuskade määrimiseks soojalt ja külmalt.

Meeskonna ülesandeks on seada korda rännakuks suusad, riided ja varustus. Eriti hoolikalt tuleb teha suuskade määrimist, jalarihmade ja keppide ülevaatust; väiksemategi defektide selgudes tuleb need kohe parandada või suusad vahetada. Riietumisel suurimat tähelepanu juhtida jalgadele, sest suusatamisel jalapöiad ja eriti varbad saavad vähe liikuda ning seepärast võivad kergesti külmuda.

Halva ilmaga — tuisk, sadu, torm ja udu — mitte välja astuda, kui olukord ja ülesanne seda tungivalt ei nõua.

Rännakriidid. Rännakule väljaastumiseks koondub s.-jalgratturite üksus määratud kohale hargriviis, millest pöördega paremale moodustatakse rännakkolonn.

Iga rännakkolonn peab lubama suurimat liikumiskiirust, nõudma meeskonnalt vähemat jõuingutust ja kokkupuutumisel vastasega hõlbustama hargnemist lahinguks. S.-jalgratturüksuste rännakkolonid iseloomustuvad oma suure sügavusega ja seepärast ei rahulda hästi neid nõudeid.

Vähendada nende pikkust üksuse viimiseiga kolonnis 3, 4 jne. kaupa, s. o. laiemal rindel, ei ole igakord teostatav; sarnased kolonnid on vähe paenduvad, kohanevad halvasti maastikule ja liikumisel läbi metsade, põõsastikkude ja teiste kitsaste kohtade, võivad kergesti minna segi, mis aeglustab liikumist, põhjustab asjata jõukulu, rikub marsi distsipliini ning valmisolekut lahinguks.

Seepärast on soovitatav suuremate suusüksuste rännakkolonne järgustada rinnetpidi või sügavusse, kusjuures iga järk keskmiselt võrduks rühmale. Esimesel juhul intervallid järkude vahel olenevad taktikalisesest olukorrast, lumepinnast, maastikust ja sellest, kas leidub liikumise ribades suusajälgi; teisel juhul peaksid distantsid järkude vahel olema mitte alla 30—40 m. sest muidu võiksid marsitempo kõikumised ühes järgus kanduda üle teistele kolonniosadele. Üldiselt aga peavad

intervallid ja distantsid võimaldama hõlpsat sidepidamist ning juhtimist.

Kolonid liiguvad teid mööda — kolonnis ühekaupa, sest et siin kahele suuskurile kõrvuti on kitsas ja teeäärred harilikult pole soodsad liikumiseks, ja väljaspool teid — kolonnis kahekaupa. Viimase paremuseks on see, et võrdlemisi väikese sügavuse juures ta on küllalt paenduv kohanemisel maastikule ja liikumisel läbi kitsaste kohtade.

Rännakkolonis liiguvad juhid oma allüksuste ees ja nende abid — sabas, korra järele valvamiseks. Distantsid ja intervallid olenevad olukorrast, maastikust ja liikumise kiirusest, võrdues harilikult kahe suusa pikkusele eel- ja tagasõitja ja ühe suusa pikkusele kahe kõrvutisõitja vahel. Sõidul mäest alla distantsid on vähemalt 15 m. Samuti on soovitatav suurendada distantse ja intervalle raskemais liikumistingimustes: öösi, metsas jne.

Marsitempo ja rännaku pikkus. Marsitempo reguleerimine omab erilise tähtsuse, kuna sellest oleneb rännaku päevatoodang: seda tehakse samuti, kui liikumisel jalgratastel, võttes arvesse lumepinda, maastikku ja teisi erinevaid rännakingimusi.

Rinnetpidi järgustatud rännakul on soovitatav määrata suuniv allüksus ja maastikul äratähendada jooned, mis kolonnid peavad läbistama teatud kellaegadel, jättes muidu järkudele vabaduse liikumiseks.

Kui rännakkolonn on järgustatud sügavusse, reguleerib üksuse juht ise marsitempot kolonni peas, või määrab selleks vilunumaid suuskureid. Viimaste ülesandeks on suusajälgede ajamine, vältides järskede kallakuid ja muid takistusi, seega kergendades kolonni liikumist, mis on eriti tähtis sügava ja hanglumega. Need teerajajad liiguvad grupina määratud kaugusel kolonni ees.

Teerajajad tuleb aegajalt asendada teistega kolonnist; ära vahetatud mehed võtavad teelt kõrvale ja pärast kolonni möödumist asuvad selle sappa.

Peatused ja puhked. Juhul, kui teel ilmastiik peaks muutuma või lumepind läheb raskeks, tuleb teha peatus suuskade lumekoohaseks määrimiseks. Kui lumekord on liiga õhuke, segatud mullaga või kaetud jääkoorikuga, peab suusad kohe maha võtma. Torni või tuisu lähenedes otsustab juht, kas jätkata liikumist elamute

juure jõudmiseks või jääda peatuma lähemasse varjulisse kohta.

Peatused ehk puhked on väikesed ja suured. Esimesed kestavad 5—10 min. ja harilikus olukorras sünnivad iga tunni tagant; viimased tehakse pilkkadel ja väsitavatel rännakutel, võimalust mööda elamutes ja kasutatakse ära toidu võtmiseks. Kui pole võimalik peatuda elamutes, on soovitatav valida bivaikkiks tuulte eest varjatud ja päikesepaisteline koht metsalagendilikul või orus. Vastase läheduses on peatuskoha valikul mõõduandvad lahingulised nõuded.

Puhkel suusad puhastada lumest, määrada ja üle vaadata, juhtides erilist tähelepanu jalarihmadele. See tehtud — asetatakse suusad üksikult või üksuste kaupa püsti või viiakse jahedasse ruumi. Reeglina tuleb peatustel kõigepealt korda seada suusad; ainult peale selle võib asuda muu toimetuse juure.

Iga suusaüksus — ka rännakul väljaspool vastase mõjupiirkonda — kaitseb ennast liikumisel julgestusosadega, mis teotsevad samal alusel kui jalaväeski. Üksuse taga liigub 2—3 mehest koosnev järelsalk, kelle ülesandeks on kaasa võtta mahajääjaid.

Eespiilkond moodustatakse valitud suuskureist. Ta omab tähtsa ülesande hoida rännaku suuna ja ajada suusajälgi, selleks valides kohad, kus lumepind soodsam ja ei tule ette takistusi, mis võiksid aeglustada liikumist või riikuda rännakorda. Sidepidamine selle eelpiilkonnaga on eriliselt tähtis ja peab sündima peamiselt leppemärkidega, et vältida ilmaasjata peatusi ja hoida marsitempot.

Rännakdistsipliin. Rännaku eduka täitmise huvides ta peab alistuma valjule distsipliinile, mis väljendub selles, et:

— iga suuskur rännakkolonnis peab hoidma antud marsitempot, distantse ja intervalle;

— kõik, kes on sunnitud ühel või teisel põhjusel peatuma, võtavad viibimata jälgedest kõrvale ja kolonni möödudes asuvad selle sappa. Kes ei suuda liikuda omal jõul, võetakse kaasa järelsalga poolt;

— kõik korraldused antakse võimalust mööda leppemärkidega; häälega võib seda teha ainult siis, kui liikumine sünnib väljaspool vastase mõjupiirkonda; juhul, kui korralduste andmine häälega või leppemärki-

dega pole võimalik, tuleb toimida juhtide eeskujul;

— teel ettetulevad takistused, aiad, kraavid jne. vallutatakse iga suuskuri poolt omaette; pärast üleminekut tuleb asuda kolonni endisele kohale;

— liikumine peab sündima täielises vaikus; juttu ajada võib ainult erilise loaga.

Rännakharjutused. Ülaltoodust on näha, et kiirete rännakute täitmine mitmesuguses lume, maastiku ja ilmastiku tingimustes nõuab igalt s.-jalgratturilt, peale põhjaliku individuaalse suusatamisoskuse, harjumusi liikumiseks ja teotsemiseks kollektiivselt, üksuste koosseisus. Seda saavutatakse plaanikindlate harjutustega, mis peavad algama niipea, kui mees võib rahuldavalt suuskade üle valitseda, kuigi ta sealjuures veel ei tunne suusatamistehnika peensusi.

Rännakharjutused tulevad valida nii, et nad muutuksid järjest raskemaiks. Esimene harjutus on soovitatav läbiviia enam-vähem tasasel maastikul, soodsa lumepinnaga, umbes 10 km kaugusele ja rännakkoormaga umbes 10% normaalsest.

Sarnaseid harjutusi on soovitatav korraldada keskmiselt nädalapikkuste vaheajadega, kusjuures iga järgnev harjutus peab sündima maastiku, kantava varustuse ja võimalikult ka lumepinna suhtes raskemais tingimuses. Kaugused tuleb võtta nii, et pikemad rännakud vahelduksid lühematega, näiteks 20 km või 30 km rännakule järgneks uuesti 10 km-ne jne.

Harjutused läbi viia mitmesugustes tingimustes: päeval, öösi, udus, lumetuisuga, tasasel ja murdmaastikul, lagendikul, metsades ja põõsastikkudes, teid mööda ja väljaspool teid, hea ja halva lumepinnaga. Talve lõpul on soovitatav läbi viia vähemalt üks rännak 45—75 km.

Kui olukord lubab, tuleb harjutada ka suusatamist hobusega.

Kõik rännakharjutused on kasulikud siduda konkreetsete taktikaliste ülesannetega peamiselt luure, julgestuse ja katte alal.

Tegelikud rännakharjutused võiksid sündida umbes järgmise kava alusel: (V. tabel järgm. leheküljel).

Tabelis toodud andmed on arvestatud rännakkoormaga umbes 20 kg, lahtisel, lainelisel, lamedate tõusudega ja kallaku-

Harjutuse nr. nr.	Harjutuse		Puhked rännaku vältusel (kogukestvus tundides)
	Umbkaudne pikkus km	Keskmine liikum. kiirus km	
1.	10	6,0	—
2.	15	5,5	0020
3.	20	5,0	0045
4.	10	7,0	—
5.	15	6,5	0020
6.	25	5,5	0100
7.	15	7,0	0020
8.	25	6,0	0100
9.	35	5,0	0130
10.	45—75	4,5	0500

tega maastikul, vaikse ilmaga ja enam-vähem soodsa lumepinnaga. Teistsugu-

ses olukorras tuleb tabeli andmeid vastavalt muuta.

Rännakharjutuste täitmisel on soovitatav harjutada onnide tegemist männi- või kuuseokstest ja — kui võimalik — telkide püstitamist neis ööbimiseks.

Tähtsamad allikad: Ialkaväen harjoitusohjesäänto. I. Hiihtoharjoitus. Helsinki, 1926. Instruction sur l'emploi du ski du 30. octobre 1922. Kapten Beutel. Schneelauf-Ausbildung. Charlottenburg. 1925. Nastavlenije dlja obučenija löznöhöh častei. 1919. (Moskva ja Petrogradi väljaandel.) K. Eimeleus. Löži v vojennom djele. Peterburg. 1912.

V. K-ts.

Eeskiri tulede kujutamiseks.

Möödunud aasta lõpul ilmus Charles-Lavauzelle'i kirjastusel prantsuse sõjamineisteriumilt ametlik 30-ne leheküljeline „Eeskiri tulede kujutamiseks“ (Instruction sur la figuration des feux). Kuna tulede kujutamise probleemi otstarbekohane lähendus omab omaette tähtsa koha kaitsevää, eriti aga jalaväe, väljaõppes, peatun seepärast ülalnimetatud eeskirja juures pikemalt.

Lahingus tegutseb jalavägi tule ja liikumisega, kuid tuli omab siin siiski otsustavat tähtsust. Seepärast ei pea jalavägi teostama ühtki lahinguharjutust ilma, et ei arvestataks tule mõjuga. Teatud juhustel ja harjutustel väikeste üksustega (jagu, rühm) võib tule mõju instruktor seletada suusõnaliselt, kuid siiski on alati huvitavam ja kasulikum kujutamise teel tulesid materialiseerida.

Tuled kujutatakse kas tulede tekkimise (relva asukohas — R.Tck.) või kuulide langemise kohtades.

Tulede kujutamine on a b i n õ u, mis antud instruktoriga käsutusse eesmärgiga — hõlbustada üksuse lahingväljaõpet.

Pealetungilahingu harjutustel on tarvilik võimalikult täielik ja täppis tulede kujutamine seks, et tagajärjekalt õpetada:

- kallaletungi vaenlase tule all;
- vaatlusorganite kasutamist (vaenlase relvade asukohtade kindlaks-määramine);

- relvade tegevusse rakendamist (vaenlase relvade, millede asukoht enam-vähem täpsalt kindlaks määratud, neutraliseerimine tulega);
- liikumise ja tulede kombineerimist (jalaväge toetavate relvade ja suur-tükiväe tulede mõju ärakasutamist).

Kaitselahingu harjutustes omab tulede kujutamine vähema tähtsuse.

Tulede kujutamise iseloomust ärarip-puvalt, jalaväe üksustelt teostatavad har-jutused jagunevad järgmistesse kolme klassi:

- a) harjutused, millede kestvusel osavõtjad, arvestades tule mõjuga, kasutavad maastikku ja vastavaid riivorme, kuid ei püüa seejuures selgusele jõuda tulistava relva asukoha suhtes, nagu see näiteks võib juhtuda lähenemise algul:

- vaenlase suurtükiväe ja
- kaugel asuvate jalaväe relvade tule piirkonnas;

neil harjutustel on küllaldane, kui harjutustest osavõtjale üksusele teatatakse, et ta asub teatud iseloomuga tule piirkonnas või see tuli kujutatakse kuulide langemise punktides;

- b) harjutused, millede kestvusel, osavõtjad peavad mitte ainult üksi manövreeerima vaenlase tule all, vaid ka veel kindlaks määrama relvade asukohad, kust see tuli tuleb; nendel harjutustel vaenlase relvad ja

nende tuli peavad olema kujutatud relvade asukohas;

c) harjutused, millede kohaselt manövreeriv üksus on kohustatud mitte ainult arvestama vaenlase tulega ja kindlaks määrama vaenlase relvade asukohti, vaid uurima ka laskurjagude toetamise võimalusi kuulipildujaist, saaterelvadest ja suurtükiväelt; sel juhul on soovitatav täitjatele demonstreerida neid toetavate relvade tule mõju vaenlasele sarnasel määral, nagu see võiks esineda lahingus.

Viimasesse harjutusklassi kuulub pataljoni ja suuremate üksuste manööver suurtükiväe toetusega. Eriti tähtis on siin jalaväelt nõutavate suurtükiväe tulede kujutamine, sest see võimaldab kontrollida jala- ja suurtükiväe vahelist sidet.

Ülaltoodust järgneb, et harjutuste teostamiseks peab olema kasutada rida abinõusid, mis võimaldavad eraldi või üheaegselt:

- vaenlase tule kujutamise kuulide langemise punktides;
- vaenlase tule kujutamise relva asukohas;
- oma tule kujutamise.

Tulede kujutamiseks kasutatakse lipukeste ja raketidega antavaid kokkuleppe signaalsid, riidest linte, trummi pöörinat ja fugaaside lõhkemisi.

Kõigil harjutustel, mis sisaldavad eneses märkide otsimist ja kindlaksmääramist, on vaenlase relvad tegelikult asetatud maastikule. Nende paigutus ja moondamine peavad sarnanema relvade paigunemisele ja moondamisele tegelikus lahingulokorras. Sarnaste relvade tegevus väljendub tulistamises paukpadrunitega. Manövreerivat üksust ja tema vaatlusorgaane harjutatakse seega vaatlema, otsima ja leidma sarnaselt asetatud ja moondatud vaenlase relvu.

Juhusel, kui puuduvad paukpadrunid, võib kasutada:

- sarvel antavaid signaale tempoga, mis vastaks kujutatava tule intensiivsusele;
- vaenlase relvade tulistamisel — ülestõstetuid ja külgsuunas liigutatavaid lipukesi, missugused tulistamise lõpetamisega ära kaovad.

Signaalsarved, lipukesed ja pannood peavad olema asetatud vaenlase nende relvade lähedusse, millede tuld kujutatakse.

Niisuguse kujutamiseviisi halb omadus on selles, et ta võimaldab vaatlejaile õige kergelt sarnaseid relvu üles leida.

Jalaväe harjutustel ei ole tarvilik kujutada suurtükiväetuld relvade asukohas, sest normaalselt asuvad suurtükid kaugel ja defileeritult, seega kättesaamatud jalaväe relvadele.

Oma püssi ja automaatrelvade tuli kujutatakse relvade asukohas — paukpadrunite kasutamisega.

Peale selle, raskekuulipildujate tuli harjutustes, kus on soovitatav materialiseerida nimetatud relvadelt laskuritele antavat abi, samuti ka saaterelvade ja suurtükiväetule kujutamiseks kuulide langemispunktides, kasutatakse fugaase, lippe ja suitsu.

Kõiki ülaltoodud abinõusid võib kasutada ka kombineeritult, kuid silmaspidades, et mingil tingimusel tulede kujutamine ei tohi olla ettekindlaks lavaliste efektide otsimiseks, ega õppustest osavõtjate huvi teisale juhtimiseks nende normaalsest lahingülesandest.

Suurem osa tulede kujutamise abinõudega antavaid signaale on kokkuleppe iseloomuga, s. t. nende tõlgitsemine nõuab ikkagi täitjatelt ettekujutusvõime pingutust, mille tagajärjel on eksitused võimalikud. Seetõttu on sagedasti tarvilikud õppuste juhatajalt või tema abilistelt antavad suusõnalised seletused olukorra selgituseks.

Kuna normaalselt õppused teostatakse võrdlemisi laial maa-alal, siis on õppuste juhatajal üksipäini võimata edurikkalt juhtida õppuste käiku. Harilikult määratakse õppuste juhataja käsutusse üks või rohkem vahekohtunikke. Viimaseid abistab tulesid kujutav personaal.

Üksikasjalikult oleksid õppuste juhataja, vahekohtunikkude ja tulesidkujutaja personaali ülesanded järgmised:

Õ p p u s t e j u h a t a j a :

- määrab kindlaks alad, mis harjutuse kestvusel läbiminnakse,
- vastavalt ülaltoodule annab manöövri teemi,
- määrab kindlaks, missugused tuled ja missuguste abinõudega tulevad kujutada,
- määrab vahekohtunikud ja tulede kujutamiseks vajaliku personaali.

V a h e k o h t u n i k u d talitavad õppuste juhataja nimel. Nende ülesandeks, neile määratud raionis, on:

- näidata täitjatele vaenlase tule mõju ja kanda selle eest hoolt, et viimased sellega arvestaks,
- juhtida tulesidkujutaja personaali tegevust.

Tulesidkujutaja personaal koosneb rivituist või nende puudusel — vanadest sõduritest. See personaal saab eriõppuse.

Vastavalt kasutatavale kujutamiskiivile, ülalnimetatud personaali tegevus piirdub, kas:

— enne harjutust tulesid tähendavate märkide: lintide, lipukeste ja pannoode paigutamisega;

— lipukeste, pannoode, trummide, sarvede abil signaalide andmisega vastavalt mingisugusele äärmiselt lihtsale koodile või

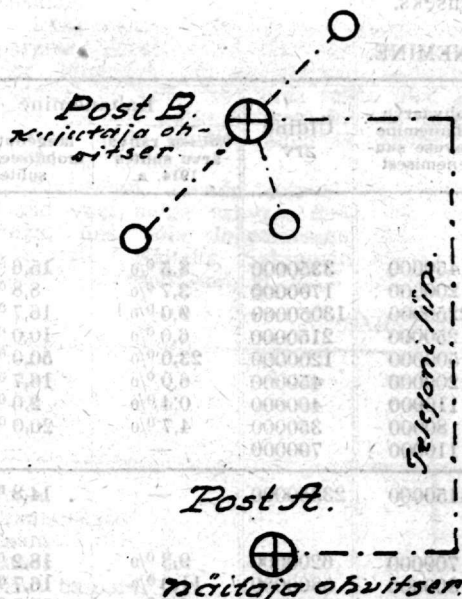
— rakettide, fugaaside süütmisega. Igal juhul tegutseb tulesidkujutaja personaal õppuste juhilt või vahekohtunikudelt antavate, suusõnaliste või sideabinõude kasutamisega, korralduste alusel.

Selleks, et tööle rakendada vaenlase tuld kujutavat abinõud, ei ole vaja erilist sisseaset.

Selle vastu aga oma tulede kujutamine kuulide langemispunktides nõuab tulesidkujutava personaali tegutsemist teatud kaugusel tulistajatest oma relvadest — viimaste juures asuvalt juhilt saadavate korralduste alusel. See asjaolu nõuab juba varakult tarvilikkude sideseadete ülesseadmist.

Sarnasel korral tulede kujutamine organiseeritakse järgmiselt (vt. skeem nr. 1):

Tulekujutajate grupid.

Sellel postil asub ohvitser, n. n. „Näitaja ohvitser“, kelle ülesandeks on anda juhtnõore tulistavate märkide piirkonnas viibivatele tulede-kujutajaile, teatades neile, missuguse punkti pihta tuli on avatud, selles tule kujutamise ja viimase kestvuse.

2. Post B on paigutatud tulistatavate märkide raiooni. Seal asuva ohvitseri, n. n. „Kujutaja ohvitseri“ ülesandeks on tema käsutuses oleva personaali abil kujutada temale post A-st teatavaks tehtud tulede.

3. Teatud sideabinõuga on post A ja post B üksteisega ühenduses. Selleks abinõuks on normaalselt telefon või raadiotelegraaf.

Sarnane tulede kujutamise organisatsiooni teostamine on võimalik igasugusel maastikul.

Fugaaside süütajate grupid on jaotatud tulistatavate märkide raionis sarnaselt, et iga grupile tuleks teatud maastikul hõlpsasti kindlaksmääratav maa-ala.

Teatud tule avamise momendil „näitaja ohvitser“ teatab „kujutajale ohvitserile“ punktid, millede pihta tuli on avatud.

„Kujutaja ohvitser“ näitab kujutajaile kätte kohad fugaaside paigutamiseks ja annab aja, mille kestvusel peavad sündima fugaaside plahvatused. Kõik need korraldused võib „kujutaja ohvitser“ teha kas suusõnaliselt või kasutades korralduste edasiandmiseks ratsanikke. Viimasel juhul on soovitatav, et antud korraldused oleksid kirjalikud ja varustatud lihtsa krokiiga.

Kuna „kujutaja ohvitseri“ tegevusväli on piiratud, on tarvilik, et suurel maa-alal peetavatel harjutustel saaks see maa-ala jaotatud ribadesse nii laiuti kui pikuti. Igas sarnases ribas tuleks teostada skeemil nr. 1 tähendatud tulede kujutamise organisatsioon.

Laagrites ja alalistel õppeväljadel sidesüsteem võib saada korraldatud juba varem, luues igas võimalikus peategevuse telje suunas ühe telefoniliini ühendusesaamise võimalusega iga 400 m tagant.

Lahingharjutuste kava mitmesugustele üksustele on antud „Jalaväe eeskirjas“ (II osa)*) §§ 435, 489, 541, 599 ja 634.

See oleks kokkuvõetult ülalnimetatud eeskirja sisu. Kuigi eeskiri iseenesest õi-

*) Règlement de l'infanterie. III partie. Combat. 1929. a.

1. Post A on paigutatud relvade naabrusesse, millede tuli kuulub kujutamisele (üksikud suurtükid, kuulipildujad jne.).

ge lühikene (ühes lisadega 30 lhk.), on temas siiski väljendust leidnud praegu prantsuse sõjaväes kasutatavad viisid ja üldse ka maksivad vaated nii vaenlase kui oma tulede kujutamise alal lahingharjutustel. Seejuures paistab silma, et peaaegu kõiki eelkirjeldatud tulede kujutamise viise on praktiseeritud ka meil. Mida meil vist senini ei ole kasutatud (vähemalt mul ei ole olnud juhust näha) tulede kujutamiseks, need oleks — riidest linte, trummi põrinat ja muid akustilisi abinõusid (v. a. meie täristajad).

Jäeb küsitavaks kuivõrt otstarbekohane on näiteks trummi põrinaga järele aimata kuulipilduja tulistamist, peajasalikult selles mõttes, kas sarnane viis suudab luua õppustest osavõtjates meeoleolu, mis vähegi vas-

taks sõduri hingeelulisele seisukorrale viibimisel kuulipilduja tegeliku tule all?

Mis aga selles eeskirjas tõsist tähelepanu väärrib, s. o. lahingõppuste korraldamisel tulede kujutamise meetodiline külg. Püüd lahingharjutustel, isegi jao koosseisus, asetada sõdurit tegelikule võimalikult lähedasse olukorda, on tänuväärt ülesanne. Üheks abinõuks selle ülesande täitmiseks on nii oma kui vaenlase tulede kujutamine.

Kuigi ühe või teise tulede kujutamise viisi suhtes võib jääda eriarvamisele, on eeskirjas toodud põhimõtted üldiselt õiged ja võivad ka meil eduga kasutamist leida, mispärast ei ole üleliigne asjastuhtu- taitul tutvuneda lähemalt eelkirjeldatud eeskirjaga.

R. Tck.

Maailmasõja pärandusi arvudes.¹⁾

G. Leets.

Kümmekond aastaid tagasi lõppes suurim rahvaste taplus, mida maailm kunagi näinud. On huvitav võtta kokku arvud sellest hiigla heitlusest — nad on mõneski suhtes paljuütlevad ja õpetlikud.

Maailmasõda kiskus kaasa 34 riiki, kuna ainult 25 jäid erapooletuteks. 34-st riigist võtsid sõjast tegelikult osa 15.

Maailmasõda kestis 4 aastat, 3 kuud ja 23 päeva, ning tõi määratumaid muudatusi rah-

vaste ellu. Kõigepealt peame fikseerima kahanemist sõdijate poolte rahvaarvus²⁾:

¹⁾ „Troitsky: Sõjageograafia ja statistika. 1924.“ Peale nimetatud allika on kasutatud U.S.A. kuukirja „Army Ordinance“ 1922—25 andmeid.

²⁾ Arvud kõikides tabelites on tehtud üm- marguseks.

RAHVAARVU KAHANEMINE.

Riigid	Langenud lahingväljadel	Rahvaarvu kahanemine sündituste vähenemisest	Rahvaarvu kahanemine surevuse suurenemisest	Üldine arv	Kahanemine	
					0/00)-es rahva- arvu suhtes 1914. a.	langenute 0/0 mobiliseeritute suhtes
A. Liitriigid:						
Prantsusmaa	1400000	1500000	450000	3350000	8,5 0/0	15,6 0/0
Suur-Britannia (asumaadeta)	650000	850000	200000	1700000	3,7 0/0	8,8 0/0
Venemaa	2500000	8300000	2250000	13050000	9,0 0/0	16,7 0/0
Itaalia	500000	1400000	250000	2150000	6,0 0/0	10,0 0/0
Serbia ja Montenegro	400000	300000	500000	1200000	23,0 0/0	50,0 0/0
Rumeenia	100000	150000	200000	450000	6,0 0/0	16,7 0/0
P. A. Ühendriigid	40000	250000	110000	400000	0,4 0/0	2,0 0/0
Belgia	100000	170000	80000	350000	4,7 0/0	20,0 0/0
Asumaad	310000	280000	110000	700000	—	—
Kokku	6000000	13200000	4150000	23350000	—	14,8 0/0
B. Keskriigid:						
Saksamaa	2000000	3500000	700000	6200000	9,3 0/0	18,2 0/0
Austria	1500000	3500000	800000	5800000	11,0 0/0	16,7 0/0
Türgi	600000	500000	300000	1400000	6,5 0/0	37,5 0/0
Bulgaria	100000	150000	50000	300000	6,3 0/0	16,7 0/0
Kokku	4200000	7650000	1850000	13700000	—	18,9 0/0
Üldine arv	40200000	20850000	6000000	37050000	—	16,2 0/0

MOBILISEERITUTE ARV MAAILMASÕJAS.

Riigid ühes asumaadega	Pindala ruutkilomeetrites	Rahvaarv	Mobiliseeritute arv	Mobiliseeritute 0/00-ne vahekord rahva üldarvule
A. Liitriigid:				
Suurbritannia	33838000	434500000	7400000	1,70
Prantsusmaa	11520000	79000000	9000000 ¹⁾	11,39
Venemaa	22555000	180600000	15000000 ²⁾	8,31
Itaalia	740000	37250000	5000000	13,42
P. A. Ühendriigid	9695000	109000000	2000000	1,83
Belgia	2412000	22700000	500000	2,20
Portugalia	919000	15000000	40000	0,27
Rumeenia	138000	7700000	600000	7,40
Serbia	88000	4800000	750000	15,63
Kreeka	108000	4250000	200000	4,71
Montenegro	14000	440000	50000	11,37
Hiina	11138000	340000000	—	—
Brasília	8524000	25200000	—	—
Egyptus	994000	15800000	—	—
Siam	505000	8500000	—	—
Peru	1565000	5800000	—	—
Teistes väikeriikides	—	16504000	—	—
Kokku	—	1391600000	40600000	2,92
B. Kes kriigid:				
Saksamaa	3411000	80300000	11000000 ³⁾	13,70
Austria	676600	52800000	9000000	17,05
Türgi	1788000	21600000	1600000	7,40
Bulgaria	116000	4800000	600000	12,50
Kokku	—	159500000	22200000	13,90
C. 25-es erapooletu riigis	—	160250000	—	—
Üldine arv	—	1711350000	62800000	3,61

Nii siis, Maailmasõja lõpul, 1918. aastal, rahvaarv maakeral vähenes 37.050.000 inimhinge võrra, — s.o. 2,2%; teiste sõnadega, maakerait kadus inimesi samapalju, kui oli elanikke enne Maailmasõda ühes Euroopa suurriigis — Prantsusmaal.

Langenutena lahingväljal kaotasid rahvad oma paremad pojad, — nii füüsiliselt kui ka vaimliselt. See tähendab, et kahanemist sõdijate riikide rahvaarvust tuleb vaadelda mitte üksikult, vaid hinnata palju tõsisemalt, mis kogusummas veelgi tunduvalt vähendas nende rahvaste jõudu ja võimet.

Eeltoodud arvude kõrval kaotasid sõdijad riigid veel hulga rahvast ühes riigi territooriumiga, mis sõja lõppemisega läks võidetutelt võitjatele. Näiteks, Saksamaa kaotas Euroopas 13,44% territooriumi ja 9,5% rahvaarvust ning

asumaades 100% territooriumi ühes 100%-ga rahvaarvust.

Austria kustus Euroopa suurriikide nimestikust. Tema riigi territoorium (676.600 ruutkilomeetrit) sai jagatud osalt enne Maailmasõda eksisteerinud riikide vahel, osalt läks Maailmasõjast sündinud uutele riikidele.

Türgi kaotas 68,2% oma territooriumist ühes 46,7% rahvaarvust.

Bulgaria kaotas 7,7% riigi pindalast ja 8,2% rahvaarvust.

¹⁾ Napoleon mobiliseeris 1813. aastal 2.022.000 inimest.

²⁾ Vene-Türgi sõjas 1877—78. a. oli venelastel mobiliseeritud 1.810.000 inimest

³⁾ Prantsuse-Saksa sõjas 1870—71. a. oli sakslastel mobiliseeritud 1.551.000 inimest.

SAKSAMAA KEISERRIIGI ARVEL SAID:

Riigid	Pindala		Elanikke	
	Ruutkilomeetrid	% Saksamaa pindalast	Arv	% Saksamaa elanikkude arvust
Poola	43600	8,10	2950000	4,50
Prantsusmaa	14520	2,70	1820000	2,80
Taani	3900	0,70	160000	0,24
Leedu	2400	0,44	140000	0,21
Saari bassein	1950	0,36	650000	1,00
Danzig	1900	0,35	325000	0,60
Belgia	990	0,19	65000	0,10
Tshehho-Slovakkia	320	0,60	40000	0,06
Kokku	69580	13,44	6150000	9,51

SAKSA ASUMADEST SAID:

Riigid	Pindala		Elanikke	
	Ruut-kilomeetrid	% Saksa asumaade pind.	A r v	% Saksa asumaade rahvaarvust
Suur-Britannia	2150000	74,1	6230000	65,6
Prantsusmaa	750000	25,8	3000000	31,6
Jaapan	3000	0,1	270000	2,8
Kokku	2903000	100,0	9500000	100,0

AUSTRIA KEISERRIIGI ARVEL SAID:

Riigid	Pindala		Elanikke	
	Ruut-kilomeetrid	% Austria pindalast	A r v	% Austria elanikkude üldarvust
Lõuna-Slaavia	146500	21,7	7500000	15,0
Tshehho-Slovakkia	140300	20,7	13400000	26,8
Rumeenia	113400	16,8	5500000	11,0
Ungari	88000	13,0	7500000	15,1
Austria	84000	12,4	6450000	12,9
Poola	80150	11,8	8000000	16,07
Itaalia	24200	3,6	14500000	3,01
Fiume	50	0,007	60000	0,12
Kokku	676600	100,0	49860000	100,0

TÜRGI ARVEL SAID:

Riigid	Pindala		Elanikke	
	Ruut-kilomeetrid	% Türgi pindalast	A r v	% Türgi elanikkude üldarvust
Suur-Britannia	915000	51,2	3900000	17,8
Prantsusmaa	160000	8,9	3000000	13,6
Armeenia	95000	5,3	1400000	6,4
Kreeka	29000	1,6	950000	4,3
Smyrna	20000	1,2	1000000	4,6
Kokku	1219000	68,2	10250000	46,7

BULGARIA ARVEL SAID:

Riigid	Pindala		Elanikke	
	Ruut-kilomeetrid	% Bulg. pindalast	A r v	% Bulgaria elanikkude üldarvust
Kreeka	6500	5,6	300000	6,1
Lõuna-Slaavia	2500	2,1	100000	2,1
Kokku	9000	7,7	400000	8,2

Peale selle, endise Vene keiserrigi pindalale millest Euroopa-Venemaa territoorium vähenes Euroopas on tekkinud rida uusi iseseisvaid riike, 15,4% võrra ja rahvaarv kahanes 23,4% võrra.

EUROOPA-VENEMAAST ERALDUSID:

Riigid	Pindalaga		Elanikkude arvuga	
	Ruutkm	%	Arv	%
Poola	246000	4,5	19100000	14,7
Soome	390000	7,2	3500000	2,7
Eesti	43000	0,8	1250000	0,9
Latvija	65000	1,2	1850000	1,2
Leedu	52000	0,9	3000000	2,3
Rumeeniale läks	46000	0,8	2600000	1,9
	842000	15,4	31050000	23,4

Rahaliselt maksis Maailmasõda (sõjakulud ja sõjas hävinenud varanduste väärtus) kullas:

liitlastele	141.055.608.500 dollarit,
keskriikidele	60.856.582.500 dollarit,
k o k k u	201.912.191.000 dollarit.

Toodud arvude tähendus selgub täiel määral alles siis, kui võrdleme need alljärgnevaga: 112 aasta kestvusel, alates aastast 1793 kuni 1905. aastani, kulub kõikidele sõdadele maakeral kokku 19.500.000.000 dollarit, järelikult, 4,5 aastat Maailmasõda maksid 10 korda enam, kui eelmine 112-aastane sõdade periood.

Maailma varanduslist seisust aastal 1914 hinnati kullas 564.000.000.000 dollarile. Tähendab, Maailmasõda hävitas enam kui 1/3 maailma varandusest (35,72%).

Üksikute riikide varanduslist seisust kullas enne ja peale Maailmasõda iseloomustab järgmine tabel:

Riigid	Varandusline seis	
	Aastal 1914 dollarites	Aastal 1919 dollarites
P. A. Ühendriigid	199.750.000.000	282.000.000.000
Jaapan	18.800.000.000	23.500.000.000
Suur-Britannia	76.375.000.000	64.625.000.000
Prantsusmaa	61.100.000.000	42.300.000.000
Venemaa	58.750.000.000	23.500.000.000
Saksamaa	83.125.000.000	58.750.000.000
Austria	39.950.000.000	23.500.000.000
Itaalia	23.500.000.000	18.800.000.000

Tabelist on näha, et ainult Ameerika Ühendriikide ja Jaapani varandusline seis tõusis Maailmasõja tagajärjel. See on seletatav sellega, et 1) Ühendriigid astusid Maailmasõtta alles sõja lõppuole; 2) Ühendriigid varustasid sõdivaid riike toiduainetega, relvadega ja muu sõjavarususega, mille eest ostjad maksid kullaga; 3) Jaapan samuti varustas Venemaad ja piirdus Maailmasõjas ainult Saksa kindluste piiramisega ja valdamisega Hiinas.

Ühegi riigi kullatagavarast poleks jätkunud sarnase sõja pikendamiseks, ning puudujääkide katteks olid riigid sunnitud suurendama kodanikkudelt võetavaid riigimakse, tegema laenusid ja laskma liikvele paberraha hulgad.

Laenude ja paberraha arvu suurenemine Maailmasõja tagajärjel.

Riigid	Võla suurenemine 1921 aastaks	Paberraha hulkade suurenemine 1919. a. lõpuks	Kullakatte vähenemine
Saksamaa	630 ⁰ / ₀	1560 ⁰ / ₀	1800 ⁰ / ₀
Suur-Britannia	1070 ⁰ / ₀	1500 ⁰ / ₀	500 ⁰ / ₀
Prantsusmaa	800 ⁰ / ₀	600 ⁰ / ₀	450 ⁰ / ₀
Itaalia	610 ⁰ / ₀	620 ⁰ / ₀	850 ⁰ / ₀
Venemaa	500 ⁰ / ₀	?	?

Maailmariikide võla kogusumma kullas (dollarid) oli:

Peale aastat 1793	4.435.625.000
Peale aastat 1816 (Napoleoni sõdade järele)	7.155.750.000
Peale aastat 1871 (Prantsuse-Saksa sõja järele)	22.898.400.000
Aastal 1914	45.081.225.000
Aastal 1919 (Maailmasõja järele)	253.518.000.000

Nagu viimasest arvustikust näha, riikide võlad kasvasid kuni 1914. aastani progressiivselt, suurenedes pika perioodi kestvusel 200—300% võrra võrreldes aastaga 1914. Maailmasõda aga ainuüksi 4,5 aasta jooksul kasvatas võlgade kogusumma korraga 600% võrra.

Põllumajanduses võis samuti märgata suurt langust. Põldude külvipind Euroopas vähenes Maailmasõja kestvusel 22,6% võrra ja viljasaak 37,2% võrra, võrreldes aastaga 1914. Ookeanitagustes maades külvipind ja viljasaak samal ajal suurenesid (põhjus — sõdivate riikide varustamine viljaga). Sarvloomade arv vähenes kogu maakeral 11,9% võrra, sõdivates riikides aga 53% võrra.

Samal määral saab kannatada tööstus. Näiteks, võrreldes 1913. aastaga vähenes malmi valamine aastast 1921: Ameerika Ühendriikides kuni 53%, Saksamaal kuni 42,1%, Inglismaal kuni 25,1%, Prantsusmaal kuni 56,8%, Belgias kuni 34,7%, Kanaadas kuni 62,3% ja teistes riikides kuni 51,7% — keskmiselt aga malmitööstus vähenes ilmariikides kuni 43,2%.

Kivisõe toodang kahanes võrreldes 1913 aastaga järgmiselt: Inglismaal 21% võrra, Saksamaal 13% võrra, Prantsusmaal 47% võrra.

Samasugust kahanemist võis märgata (väiksemal määral on praegugi märgata!) kõikides teistes tööstusharudes.

Üldine tööta töliste arv aastal 1914 kõikus maakeral 1—2.000.000 vahel, kuna 1922. aastal on neid ümmarguselt 10.000.000.

Maailmasõda tõi uudsusi ka Euroopa riikide arvu. Euroopa poliitiline kaart on põhjalikult muutunud. Enne sõda oli Euroopas 20 riiki, milledest 17 keiserriiki ja 3 vabariiki; peale sõda riikide arv Euroopas tõuseb 27-le, — neist on 14 keiserriiki ja 13 vabariiki. Kolm endist keiserriiki muutusid vabariikideks, kuna pea kõik uuesti sündinud riigid on vabariigid. See on Maailmasõjale seltsinud revolutsioonide tulemus. Absoluutsema isevalitsemisviisiga suurim keiserriik Euroopas, Venemaa, muutus revolutsiooni keerises kommunaalse valitsemisviisiga nõukogude liiduriigiks. Säärane katse — esimene ajaloo — eraldas ja eraldab praegugi Venemaad kõikidest Maailmariikidest, mis kestvalt mõjutab maailma üldist ökonomilist tasakaalu.

Ülevaade Reichswehri ringkonna-katsetest.

Saksa Reichswehri n. n. ringkonna-katsete (Wehrkreis-Prüfungen) peamiseks eesmärgiks on — arendada ohvitseride teadmisi, näidata sihid ja teed edaspidisteks teaduslikkudeks uurimusteks. Reichswehri ohvitserkonna ettevalmistusest ja meelsusest ilmus ülevaade „Söduris“ nr. 5 — 1926. a. — kindral Reegilt. Ühe ringkonna-katse (Wehrkreis-Prüfung 1925) kohta ilmus lühikene kokkuvõte „Söduris“ nr. 7/8 — 1926. a., andes umbkaudse arusaamise ringkonna-katsetest ja seega Reichswehri ohvitserkonna ettevalmistust osalt valgustades.

Käesolev kirjutis taotleb eesmärgi — valgustada neid katseid organisatsioonilt üldse, selgitada nende tähtsust Reichswehri ohvitserkonna ettevalmistuses*).

Ringkonna-katseid toimetatakse Reichswehri ohvitseridele iga aasta. Katsetest võtavad osa kõik ohvitserid, kes ravis teeninud vähemalt kolm ja mitte rohkem kui üheksa aastat. Kes tähendatud aja kestel ringkonna-katseid ei ole sooritanud, kuulub reservi arvamisele. Need katsed esitavad konkurentsi, kus igal osavõtjal eesmärgiks: olla parem kui teised, sest edaspidises teenistuses on katsete lõputulemused küllalt kaaluval. Katsete tulemuste põhjal teostub ka väarikamate väljavallimine staabi-teenistusse.

Kuna Versailles'i rahulepingu järele Saksa-maal puudub õigus kõrgema sõjakooli (nagu enne Maailmasõda oli Kriegsakademie) ülalpidamiseks, siis loomulikult pole ka seal võimalust sel teel vastava kõrgema eriharidusega ohvitseride ettevalmistamiseks. Vaadeldes lähemalt ringkonna-katsete organisatsiooni, võib näha, et Reichswehri ohvitserkonna ettevalmistus on korraldatud nii, et sellekohane õppetegevus keelatud kõrgema sõjakooli õppekursust peaks asendama.

Ohvitseride ettevalmistamine ringkonna-katseteks sünnib väeosades. Õppetööd sel ettevalmistaval ajajärgul juhivad kogemusrikkad ja andekamad, välja valitud ohvitserid, kellele Reichswehri juhtiva koosseisu ettevalmistamine on vastutavaks ülesandeks. Katsetele ettevalmistava ajajärgu õppetööd võib võrrelda normaalse kõrgema sõjakooli esimese õppeaasta kursusega. Ringkonna-katseid endid võib võrrelda kõrg. sõjakooli esimese õppeaasta lõpukatsetega, millele järgneb osa ohvitseride (paremuse järjekorras) üleviimine teisele õppeaastale. Nende väljavallitud ohvitseride täiendavat ettevalmistamist jätkatakse diviisistaapide juures. Nii kujutab ringkonna-katseteks ettevalmistav ajajärk Reichswehri ohvitserkonna ettevalmistuses omaette teravilise õppekursuse, mille lõpul katsed.

Iga aasta trükis avaldatavad ringkonna-katsetel üles seatud ülesannete lahendused ja teemid näitavad, missugused nõuded katsetel esinevad ja kuidas neid nõudeid rahuldavalt võib täita. Nii leitakse neist see lõ p u e s m ä r k, mis katseteks ettevalmistamisel mõeldud.

Ainetelt ja sisult on ringkonna-katsete nõuded välja kujunenud neis piirides, mis alljärgnevas ülevaates lühidalt kokku on võetud.

*) Töös kasutatud: Ametl. „Bestimmungen für die Wehrkreis-Prüfung“; „Die Wehrkreis-Prüfung“ seni ilmunud aastakäigud; „Die Vorbereitung auf die Wehrkreis-Prüfung“ — Oberst Schrott — 1929. a.

Sõjalised ained.

1. Praktiline taktika. Ülesanded praktilisest taktikast nõuavad maksvate eeskirjade kasutamisoskust konkreetsetel juhtumistel. Ringkonna-katsete tingimuste kohaselt tuleb siin konkreetsetes olukorras, umbes kõvendatud rügemendi piirides, otsus võtta, põhjendada ja käsuvormis väljendada.

Ettevalmistusega peab nii siis olema kätte harjutatud tööviis, kuidas selliseid ülesandeid lahendada.

Tähtsamaks eesmärgiks on ettevalmistaval perioodil — harjutada käsutehnikat, et igast rohkem ettetulevast käsuvormist (vastavalt tegevuse iseloomule: pealetung, kaitse, taandumine jne.) leida võimalikult sobivamad näited normaalujuhtudeks. Kuigi katsetel selliseid normaalmäiteid muutmatult kasutada pole võimalik, siiski on kõrvalekaldumised sellest hõlpsamad, sest ollakse harjunud reeglipärase tööviisiga. Katseülesannete lahendamisel on vaja olla täiesti vaba šabloonist, igal konkreetsetel juhul lahendades iseseisvalt küsimused: mida mina tahan? kuidas viim oma tahte võimalikult lihtsa, lühikese ja selge käsuga ellu? — katsetel esitatavate ülesannete seas on palju selliseid, kus oma väeosa võrdlemisi kriitilise olukorda asetatud. Siin on tähtis, et töötäitja sellest tasakaalu ei kaotaks, vaid võimalikult osavamini väljapääsu leiaks. On ka selliseid ülesandeid, kus ühes olukorras võib mitu, täiesti erinevat lahendust olla. Sageli pole töötäitjal loomulikult võimalik tulla just sellele lahendusele, mida ette nägi ülesande andja. Erinev, ent otsuselt õieti põhjendatud, käsitl osavasti läbi viidud töö leiab ikka hindamist, ehkki ta ettenähtud „patentlahendust“ ei taba.

2. Formaalne (teoreetiline) taktika. Vastavate ülesannete lahendamise nõuab töötäitjal maksvate eeskirjade tundmist, kas antud olukorra piirides või puht-teoreetiliselt käsitlemisel. Esimesed neist on lihtsamad, nad nõuavad ainult tõendusi, et töötäitja oskab eeskirja nõudeid konkreetsetel juhtumistel õieti käsitleda. Puht-teoreetilised aga nõuavad sageli peale eeskirjade tundmise ka iseseisvat otsustamist. Kui küsimus kõlab: missugused põhimõtted on maksavad? — siis ei või vastuseks olla: juht teeb seda ja seda! — vastus peab olema: meie eeskirjad nõuavad käesoleval juhul seda ja seda! — mida teeb juht, seda peab näitama vastav käsk.

Igal juhul aga on nõutav eeskirjade põhimõtete täppis tundmine ja oskus neid teaduslikult, selgelt ja kindlakujuliselt käsitleda. Nii, näit. 1927. a. esitatud ülesanne: Diviisi rünnaku võrdlevad hüved ja pahed tema sooritamisel jalgsi või jõuvankritel.

3. Väeliikide-teenistus. Siin on tegemist peamiselt oma väeliigi relvastuse ja varustuse eriomaduste tundmise ja nende mõju käsitlemisega lahingus ja koostöös teiste väeliikidega. Ohvitserid, kes vahepeal teenistuses üle on läinud teisse väeliiki (seega oma kutseliiki muutnud), uues väeliigis aga veel tervet aastat teeninud ei ole, võivad valiku järele lahendada ülesandeid kas vastavalt oma endisele või uuele väeliigile. Peale tehniliste küsimuste tulevad käsitlemisele ka taktikalised, nii, näiteks — jala- ja suurtükkiväe koostöö (suurtükkiväe ülesanne 1927. a.). Peale põhjaliku oma väeliigi eeskirjade tundmise, eriti — laske-eeskiri, — on tähtis uuema

kirjanduse kaudu informeeritud olla kõigis oma relva teenistusse puutuvates küsimustes.

Väeliikidest jagunevad ülesanded: jala-, ratsa-, suurtükiväe, pioneer-, side-, voo- ja jõuvankrite osadele.

4. Pioneer-teenistus. Katsete tingimused näevad ette pioneerteenistust käsitlevaid ülesandeid taktikalise tegevuse raamides — nagu: põhimõtted ajutiste ja püsivate välikindlustuste olukorra kasutamise ja vastavate võitlusviiside kohta, praktiliste ülesannetena ühendatud väeliikide seisukohast.

Ülesanne võib nii siis käsitleda, näiteks: üldkava kaitsepositsiooni kindlustustööde organiseerimiseks, vastupanupositsiooni eelserva valik, kindlustustööde üksikasjalik kava väiksemas loigus (näit. pataljon) jne. Selle juures võivad nõutud olla ka kaevurriistade, ehitusmaterjalide ja tööjõu arvestused. Ülesanne võib ka jõe-forsseerimisena esineda. Sellisel juhtumil tuleb esimeses järjekorras käsitlemisele üleikäikude ja sildade küsimus.

Kuna ülesanne kujutab praktilist näidet teotsemisest ühendatud väeliikide raamides, siis on ta loomulikult lahutamatu taktikast. Siiski peab siin selge olema, et lahendamata küsimused ei tule käsitleda niivõrt taktikalisi otsuseid või tegevuskavasid, kui tehnikat taktika teenistuses. Peaõhk langeb tehnikale.

5. Luure. Antud taktikalises olukorras tuleb teatud maastikulõik kaardi järele hinnata. Töötäitja on näilikult asetatud ühe väejuhi seisukorda, kes kaardi järele otsuse peab võtma või käsu andma ning selleks küsimuse alla tulevat maastikku kaardi järele üksikasjalikult uurib. Ka neis ülesannetes mõjub taktika kaasa. Taktikalise olukorra hindamine langeb siiski ära, — on vaja maastikku hinnata täiesti kindla taktikalise eesmärgiga. Töös peab nii siis käsitlema mitte niivõrt taktikalisi kaalutlusi ja nõudeid, kui maastiku mõju antud taktikalise eesmärgi saavutamisel. Täies ulatuses on see võimalik siis, kui küllalt on selgitatud takt. olukord, lahinguülesanne ja lahingujuhtimise põhimõtted. Ülesandeks võib, näit., olla: Hinnata antud lõigu omadused kaitseks, taandamiseks, taand. kattepositsiooni valikuks jne.

6. Skeemid. Nõutakse skeemi valmistamist mõõdus 1:25.000, kus maastiku reljef väljendatud horisontaalide, kriipsude või variundusega. Skeem peab andma selge ettekujutuse antud maastikulõigust. Hindamiseks on mõõduandev skeemi sõjaline kasutamismõeldav, mitte ilu. Kasutada oleva aja kestel (pool tundi) ei ole ka lõpukujulise ilusa joonise valmistamine mõeldav. Järelikult ei nõuta erilist puhtakujulist ja täielikku joonist, vaid oskust lihtsate, väliolukorras võimalikkude abinõudega (harilik ja värvipliatsid) taotletavaks sõjaliseks eesmärgiks vajalikkude olulisemate elementide esiletõstmist. Ülesanneteks võivad, näiteks, olla: eelpostide ülem esitab väeosale eelpostide asetuse skeemi; rügmendi adjutant annab majandusvoo juhile, kellel kaart puudub, matkakava; suurt. juht valgustab väekoondise ülemaale skeemi abil ettenägeliku ettevalmistustulekava kavatsetud kallaletungiks; kaitseleõigu ülem esitab skeemi tuleplaani kohta; valve-lendur, kellele ülesandeks oma jalaväe esiosade asetuse kindlakstegemine, teatab oma vaatlustagajärjed mahavisatud skeemiga jne.

7. Kehaline kasvatus. Katsed jagunevad praktiliseks ja teoreetiliseks. Prakt. katses: käsigranaadiviske, kaugushüpe, jooks ja võimlemine riistadel. Teoreetiline, kirjalik osa nõuab ke-

halise kasvatus eeskirjade tundmist peaaesjalikult üldistes põhimõtetes. Ülesanne sisaldab praktilise töökava väeosas, näit. kehalise kasvatus instruktorigi ettepanek kehalise kasvatus käsitlemiseks kindla väljaõppeaja piirides.

Üldteaduslikud ained.

1. Ajalugu. Nõutakse teatud ajajärgude tundmist nii, et kõik olulised sündmused sellest saaksid hinnatud nende põhjuste ja mõjude kohaselt. Ajaloo tundmise katse taotleb peaaesjalikult eesmärgi, et töötäitja oma otsustusvõimet suudaks tõestada, hinnates ajaloolisi nähteid ja fakte nende õiges siduvuses. Et aga ajalooliste saavutiste areng sageli lähedalt on mõjutatud majanduslikkudest põhjustest ja tingimustest, on hädavajalik tunnda ka geopolitilist ajalugu.

2. Majandusgeograafia. Peab oma selge arusaamise riigi majandusgeograafilistest tingimustest antud piirkondade järele. Need mõlemad alad ei või piirduda üksi teadmiste omandamisega tegelikust seisukorrast, saavutistest ja arvudest jne. Töötäitja peab andma tõenduse, et ta suudab sellekohaste allikate najal iseseisva otsuse võtta. See nõuab järjekindlat, vastavaid küsimusi käsitlevate allikate uurimist. — Nii ajaloo kui majandusgeograafias on tarvilik tunnda esiletulevate nähtete algpõhjusti, et leida õigeid lõputuleti.

3. Võõrad keeled. Peale üldise keele tundmise nõutakse ka sõjaliste oskussõnade tundmist. Ülesandeks on normaalselt tõlkimine vastavast võõrast keelest, 35—40 neljakümnetähelist rida kahe tunni jooksul.

4. Matemaatika, füüsika, keemia. Nõuded piirduvad üldiselt normaalkeskkooli normidega. Ohvitseridele, kes tehnilist eriharidust omandada tahavad, on katsed kõigis kolmes aines sunduslikud, staabiteenistusse soovijatele — kahest või kolmest. Viimastele arvestatakse siis need ained, milles nad paremad tulemused saavutanud — kui see võõrastes keeltes saadud hindest parem on. Üldiselt on ohvitserid, kes matemaatikas, füüsikas või keemias — vähemalt kahes aines katsed sooritanud, võõra keele katsest vabad. Füüsikas ei nõuta optikat ja akustikat. Vajalik on eriti füüs. põhiseaduste tundmine ja nende kasutamisoskus. Keemias nõutakse elementide ja lihtsamate keemiliste ühenduste tundmist, eriti mis puutub sõjalist kasutamist. Pole niivõrt tähtis esile tuua keerukaid vormelisi, kui teada ainetekkimise ja saamise võimalusi nii üldmajanduslikuks kui sõjatehniliseks otstarveks.

Ettevalmistus katseteks nõuab tõsiselt, põhjalikku tööd, et saavutada eesmärki. Nende võrdlemisi suurte nõudmistega ja katsetel esineva võitluse tõttu jõutakse edasi vaid siis, kui omatakse küllalt püsivust.

Üldise nõudena kõigil katsetel peab veel ära märkima järgmist: ka töö väline külg on tähtis. Kuigi esimeses järjekorras hinnatakse töö sisu, siiski oleks puuduseks väline külg, kus eksimused kirjas ja lauseehituses. — Hästi loetav käekiri, selged ja lühikesed väljendused näitavad, et töötäitja käsitletavat ainet valitseb.

Jälgides Reichswehri ohvitserkonna taktikalise ettevalmistust praktilise taktika ülesannete järele, nõuab kõige pealt tähelepanu see kiirus, millega juht süveneb olukorda, võtab otsuse ja annab kä-

sud. Võrreldes meie kogemustega, näivad need ajad, mis käskude ja korralduste väljaandmise ajana märgitud, vähe usutatavaten. Siiski, kui Reichswehri manöövrite ja taktikaliste õppuste ülevaateid ja kirjeldusi lähemalt uurida, siis peab jõudma otsusele, et nad ka tegelikult olukorras tõelikult rohkem aega ei kuluta. Keskmiselt 45 min. pärast kõrgema instantsi käsu või alluva teadaande saamist, mis uue otsuse võtmist mõjutab, asuvad rügemendi üksused harilikult juba oma ülesannete täitmisele. Selles on mõõduandvad kaoks tähtsamat põhjust:

1) juhtiva koosseisu põhjalik harjumus käsuandmises;

2) tööjaotus juhi ja staabi vahel.

Mõlemad on praktiliste harjutuste tulemused. Rügemendi adjutant, oma juhi läheduses, tunneb täiuseni olukorda kogu tegevuse kestel, samuti juhi kavatsusi. Üksikute näpunäidete kohaselt, sageli üsna iseseisvalt (tähele pannes oma juhi suusõnalisi korraldusi allurvale) ta seab kokku vajalikud üldkäskud. — ajal, mil juht tegelikult ise järkjärgulisi korraldusi ühele või teisele allurvale juhile annab. Vähemaid ebatäpsusi on ikka võimalik parandada. Kui üldkäsku vaja ei ole, siis

annab adjutant kõik need korraldused, mida koon-dise juht veel ise anda ei saanud. Ühelgi juhul ei jää ta rüügüli korraldusi ootama. Teisest küljest rüügüli usaldab seda oma lähemat abilist. Rüügüli on tähtis, et adjutant teaks tema kavatsusi; selles aga, et adjutant nende kavatsuste kõige parema teostamise huvides teotseb, tal pole kahtlust. Adjutantil, kui väeosaiülemal lähemal abilisel, tema puudumisel ka kui selle asetäitjal, — peab olema vähemalt samasugune iseseisvus ja algatusvõime, milliseid nõutakse igalt juhilt, — üldise ülesande ja antud eesmärgi piirides.

Käesolevat lühikest ülevaadet lõpetades, peab kokkuvõttes jõudma otsusele, et ringkonnakatsetel on Reichswehri ohvitserkonna ettevalmistuses tähtis ja eluline ülesanne. Arvestades neid mitmekülgseid ja võrdlemisi kõrgeid nõudeid, mida ringkonnakatsete tingimused ette näevad, on selge, et ringkonnakatsete juba oma organisatsioonilt juhtides arendavad ja süvendavad nii sõjalisi oskusi kui ka üldhariduslikku tasapinda. Ja see tasub end kindlasti kas varem või hiljem, nii üksiku isiku kui kogu sõjaväe seisukohast. **A. K.**

Juriidilised küsimused.

K ü s i m u s 1. Kas diviisi staabi ülema ametikoht tuleb lugeda riviametikohaks kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse (RT 149 — 1924) § 20 mõttes.

Vastus: Kaitseväelaste ja nende perekondade pens. sead. (RT 149 — 1924) § 20 järele loetakse teenistus kaitseväes riviametikohadel pensioni arvestamisel iga neli päeva viieks päevaks administratiivteenistuses. Sama paragrahvi juurde kuuluva märkuse järele on riviametikohad ette nähtud vastavates seadustes. Seda soodustust riviametikohadel teenivatele kaitseväelastele ei olnud endises pensioni seaduses ning selle võtmist praegu maksvasse pens. seadusse on vabariigi valitsuse seletuskirjas seaduseelnõu juurde järgmiselt põhjendatud: „Kaitseväe ettevalmistus sõjale nõuab intensiivset ja järjekindlat tööd selleks, et kasvatada sõdureid vastupidavateks sõjaraskustele. Selle ülesande täitmiseks tuleb elukutselistel kaitseväelastel, kelle peal lasub kaitseväe väljaõpetamine — riviohvitseridel, vaatamata nende eluea peale, alatasa kaasa teha raskeid harjutusi, kus sagedasti sõjatingimusi kõigis sõjaraskustes järele aima-takse. Samuti peab riviohvitser olema alluvate eest hoolitseja ja nende eest igakülgne vastutaja, mis nende peale paneb raskemad kohused, kui teenistus sõja-

väes administratiiv-ametikohtadel või kodanlik teenistus üksikülil mis alal. Sarnane suuri jõupingutusi nõudev teenistus ei jäta aja jooksul halvavat mõju avaldamata riviohvitseri tervise peale, mille tagajärjel loomulikult töövõime kestus lüheneb...“ (Riigikogu protokollid, 6. istungjärk, 1924. a. lisa nr. 174). Missugused riviohvitseri kohad selle soodustuse alla kuuluvad, seda pidi lahendama § 20 märkuse järele vastavad seadlused, kuid neid vastavaid seadlusi ei ole veel seni ilmunud. Kuna Vene ajal maksvuses olnud Pensioniseaduses riviohvitseridele niisugust soodustust ei olnud ette nähtud, siis ei võinud ka tolleaegsetes sõjaväe korraldamise seadustes kaitseväelaste liigitamist 1924. a. Pensioniseaduse mõttes läbi viidud olla ja seepärast tuleb seni, kui küsimus vastava seadlusega lõplikult lahendatakse, maksvatest seadustest laudselt vastust leida küsimusele, kes riviohvitseridest selle soodustuse osalisteks võivad saada. Lähtekohaks võttes Vabariigi Valitsuse seletuskirja, mis põhistab § 20 tekimislugu, peab kõige pealt selge olema, et mitte kõik riviohvitserideks maksvates seadustes loetavad kaitseväelased ei või § 20 alla käia, sest riviohvitseridest võivad üksikud teenida ka administratiivkohtadel (Kaitseväe ohvits. teenistusk.

seadl. § 115, R. T. 37/38 — 1924), missugune teenistus ei vasta aga neile tingimustele, mis on põhjustanud § 20 tekkimise. S. S. K. V. r. §§ 199, 244, 246 järele otsustades ei saa ka diviisistaabi ülema kohta niisuguseks riviõhvitseri kohaks pidada, mis § 20 soodustuse alla käiks, sest eeltähendatud paragrahvide järele on diviisistaap diviisi valitsemisorganiks ja staabiülema amet kannab samuti administratiivameti iseloomu, ning staabiülema harilikkude igapäevaste ülesannete hulka ei käi kaitseväge tegelik väljaõpetamine ja raskete harjutuste kaasategemine sellel õpetamisel. Kui diviisistaabi ülema ülesanded tegelikult on laienenud nende piirideni, mis § 20 alusks olnud, siis peab loomulikult § 20 märkuses ette nähtud seadlustes ka diviisistaabi ülema koht nende riviametikohtade hulka võetama, mis § 20 alla käivad. Kuid jäädes küsimuse lahendamisel praegu maksvate seaduste juurde ja arvesse võttes diviisistaabi ülema ülesandeid, nii nagu nad S. S. K. V. raamatus tähendatud, ei saa diviisistaabi ülema kohta lugeda vastavaks § 20 mõttele.

(Riigikohtu otsus nr. 44 — 1928.)

K ü s i m u s 2. Kas tuleb lugeda rivi-teenistuseks eelmises küsimuses tähendatud seaduse mõttes ohvitseride teenistust piirivalves?

V a s t u s eitav, sest meil ei leidu seadust, millega ohvitseride ametikohad piirivalves oleks riviametikohtadeks loetud. V. piirivalve korpuse seaduse (V. S. K. VI k.) § 295 näeb küll ette, et piirivalve teenistusest lahkurvatel ohvitseridel on pensioni saamise õigus ühel alusel ratsapolkude ohvitseridega. Kuid see § ei ole meie piirivalve suhtes kohaldatav, kuna meil ei ole ratsaväelist piirivalvet nagu end. Vene riigs. Vene piiriv. korpuse sea-

dust tuleb meil maksvaks lugeda üksnes niivõrt, kui võrt ta meie oludega kokku käib. Seega ei saa nimet. §-i võtta pens. sead. § 20 märkuses tähendatud seadlusena.

K ü s i m u s 3. Kas rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse (R. T. 26/27 — 1920) alusel maksetav pension isikutele, kelle töövõime kaotus on alla 60%, tuleb arvata tulumaksustamisel maksualuse tulu hulka?

V a s t u s: jaatav.

Tulumaksu seaduse § 4 p. 9 põhjal ei arvata maksualuse tulu hulka „invaliidide pailukeid, pensione ja abirahasid“.

Laiemas mõttes loetakse invaliidiks kõiki isikuid, kes mõnesugustel põhjustel on saanud töövõimetuteks. Meil maksvate seaduste järele (Hoolek. sead. § 97) loetakse inimest töövõimetuks, kes kaotanud üle 60% normaaltööjõust. Kuid ei ole kahtlust, et Tulum. sead. § 4 p. 9. tähendatud seaduse norm käib ainult sõjaväelaste kohta, kes sõjas invaliidideks saanud, ja et sõjaväelast selles mõttes invaliidiks, s. t. töövõimetuks tunnistada, on tarvis tema juures ka sama kõrge protsent tööjõu kaotamist kindlaks teha. „Invaliidipensioni“ määrati Vene ajal haavatud ja vigastatud sõjaväelastele invaliidikapitalist, mida valitses Aleksandri-nimeline komitee. Meil Eestis võiks selles mõttes arvesse võtta toetusi, mis sõjaväelastele kindral Laidoneri nimelisest invaliididekapitalist määratakse (R. T. 15 — 1921). Kuid harilikku pensioni, mis rahvaväelasele Rahvaväelaste ja nende perek. pensioni seaduse põhjal määratakse, ei saa sääraseks pensioniks lugeda, millest räägitakse Tulum. Sead. § 4 p. 9, kui pensioni saaja tööjõu kaotus on alla 60%. (Riigikohtu adm. t. nr. 245^{II} — 1929.)

— el.

Tuvid sideteenistuses.

R. K. K. A. tuviasjanduse käsiraamatu järele. *)

Tuvisidet kasutatakse peamiselt neil juhtumel, kus teised sidevahendid on lakanud töötamast või mingisugusel põhjusel ei ole võimalik neid üldse tööle rakendada. Sellest järgneb, et tuvisid ka-

sutatakse kui abisidevahendit. Harilikud tuvid ei ole kõlblikud sidepidamiseks, vaid selleks kasutatakse teatud tõutuviseid. Iseäranis tuntud ja Euroopas laialt tarvitatud on „Belgia postituvivid“. Teadete edasisaatmine tuviga põhjeneb nende omadusele tagasi lennata oma kodukohta,

*) Руководство по военно-голубному делу. Гос. изд. 1929.

kust nad on harjunud toitu saama ja kus on nende pesad. Nad on väga koduarmastajad ning äärmiselt suure orienteerumise võimega, millega erinevadki harilikudest meie tuvidest. Niisuguste omaduste tõttu võivad nad isegi sadade kilomeetrite tagant leida suuna oma kodu ning sinna tagasi lennata. Tuvi keskmine lennukiirus on 45—60 km tunnis, kuna üksikute eksemplaridega on saavutatud kuni 100 km tunnis. Lennu kõrgus on 150—300 m. Tuvi loetakse kõlblikuks tegelikuks teenistuseks 8 aastat. Sellest ajast kuni 3 aastat kulub tema kasvatamise ning harjutuslendude peale, ja ülejäänud 5 aastat tegelikuks sideteenistuseks.

Igal sidevahendil on omad hüved ja pahed, nii ka siin võiks mainida järgmisi paremusi:

- 1) side võimalus üle läbipääsematute takistuste,
- 2) sidepidamise võimalus vastase seljatagusega,
- 3) side pidamine liikumisel ja
- 4) raskesti tulistatavates raioonides.

Peale selle tuviside on salajane ja äärmiselt lihtne. Ohukesele paberile kirjutatud teade asetatakse väikesesse alumiiniumist torukesesse, mis kinnitatakse tuvi jala külge, peale selle tuvi lastakse lahti. See olekski terve toiming teate saatmise juures. Teate vastuvõtmise juures on tarvis ainult tuvi kinni püüda ning teade jala küllest ära võtta.

Tuviside puudustena tuleks märkida:

- 1) side on ühekülgne;
- 2) ärarippuv ilmastikust ja ajast (tuvid harilikult öösil ei lenda);
- 3) ei võimalda mingisugust kontrolli teate kättesaamise üle;
- 4) peale tuvila asukohta muutmise sidepidamine ei ole kohe võimalik, vaid kulub teatud aeg tuvide harjutamiseks uues asukohas.

Tuvide kodud — tuvilad — on:

- 1) alalise asupaigaga — paiktuvilad,
- 2) liikuvad — rändtuvilad,
- 3) kasvatustuvilad.

Paiktuvilate asukohad valitakse välja juba rahuajal ja määratakse kindlaks tuvide harjutuste suunad, arvesse võttes selle juures võimalikke sideloomise suuni sõja lahtipuhkemise korral. Järjekindlate harjutustega on võimalik kätte saada kuni 150-km lennukaugusi, missugune olekski nõuetav maksimaalne paiktuvila tegevuse piirkonna raadius.

Rändtuvilad on asetatud kas vankreile või väiksemad isegi kaarikuile ja antakse kaasa suuremate väekoondiste staapidele, et hoiduda liiga sagedastest tuvilate ümberpaigutamistest, sest peale tuvila ümberpaigutamise uude asukohta trvisid tuleb tutvustada uue ümbrusega ning harjutada uutes suunades lendama. Harjutus võtab aega keskmiselt 1 tund 1 km lennukauguse peale. Rändtuvila nõuetav maksimaalne tegevusepiirkonna raadius on 30 km ja selle kauguse saavutamiseks kulub 36 tundi peale tuvila ümberpaigutamise uude asukohta.

Kasvatustuvilate ülesanne on puhastverd tuvide kasvatamine ja tuvilate varustamine nendega.

Kõige otstarbekohasem on tuvisid kaasa anda ratsaväe osadele, luure osadele, lennukitele, pealöögi suunas teotsevaile osadele, vastase territooriumil asuvale salaluurele, tiibkaitse ning juhatuse keskkohast kaugel asuvaile üksustele, kellele side võib kergesti katkeda. Tuvid antakse kaasa veikestes harjutuskorvides, milliseid võib kanda kas seljas, sadulas või jalgrattale kinnitatuna. Lühemat aega on võimalik kanda tuvisid isegi seljapaunas, taskus või põues isesugustes futlaarides, kuhu mahub ainult üks tuvi. Kui peaks vajadus olema pikemat aega sarnaselt tuvi kaasas kanda, siis tuleb temale aeg-ajalt värsket õhku anda, et ärahoida lämbumist.

Lennukitele võiks tuviside kasulik olla:

- 1) hädamaandumisel,
- 2) teadete saatmisel lennult,
- 3) ühenduse pidamisel üldjuhatusena ja
- 4) aerodroomide vahel.

Iseäranis tähtsaks osutub tuviside kasutamine juhul, kui lennuk ei ole varustatud raadiosadega või viimane ei tööta. Tuvi väljaviskamist lennukist peab toimuma väga ettevaatlikult, vastasel korral võib ta aga kohe vastu lennukit põrgata ning kaotada oma tegevusvõime. Lennukist väljalastud tuvi orienteerumise kiirus on palju suurem võrreldes maast lahtilastud tuvi orienteerumise kiirusega, mille tõttu lendab rutemini tagasi oma tuvilasse ning võib kuni 25% üle harjutuskauguse äralennata. Lennuki suure tegevuse piirkonna tõttu kaasaantavad tuvid peavad olema paiktuvilatest.

Lennuki abil on võimalik varustada tuvidega vastase poolt äralõigatud üksusi, vastase seljataga tegutsevaid partisaan-

osi ja salaluure agente. Tuvid antakse lennukile kaasa harilikult harjutuskorvides või üksiktuvi futlaarides. Kui vastava maandumise koha puudumise tõttu või mõnel muul põhjusel lennukil ei ole võimalik maanduda, siis võib tuvikorve alla visata langevarju abil. Üksikuid tuvisid võib alla visata veel järgmiselt: tuvile pannakse selga isesugune korset, väljalõigetega jalgade, pea, saba ning tiibade jaoks; korseti külge kinnitatakse umbes 1,5—2 m pikkune peenikene nõör, mille otsas ripub 100—150 gr raskus. Lennukist väljaheidetud tuvi ei suuda oma tiivadega raskust üleval hoida ning langeb nii kui langevarjuga pikkamööda alla.

Kõige paremaks tuvila asukohaks on lahtine maastik, kaugemal suurtest teedest ning kärarikastest kohtadest, mis kergendab tuvile oma kodu leidmise ning võimaldab temale puhkuse peale postilt tagasilennu. Arvestades lahtise maastikuga, kerkib küsimus tuvilate moondamisest.

Tuvila ei tohi olla alaliselt moondatud, sest see raskendaks tunduvalt tuvila leidmise tuvile. Moondamine tuleb teostada ainult vastase lennuki ilmumisega ja lõpetada viibimata lennuki kadumisega.

Tuvilast väljaantud tuvid moodustavad tuvipostid. Tuvide arv postil on mitmesugune, oleneb täiesti olukorrast, punkti tähtsusest ja antud suunas treeneritud tuvide arvust. Tuvipostid on paigalseisvad ja liikuvad, kusjuures liikuva posti tuvide arv on harilikult 1—2.

Tuvilast väljaantud tuvisid ei tohi kauem postil kinni pidada kui 3—4 päeva, sest see mõjuks halvavalt nende tegevuse peale. Tähen datud aja möödumisel postil olevad tuvid lastakse lahti ning nende asemele tuuakse tuvilast uued. Tuvide määramise juures postidele tuleb sellega arvestada ning iga posti jaoks peab võimalust mööda olema kalks vahetust tuvisid. —on.

Märkmeid N.-Vene sõjakoolide õppekava kohta.

N. Vene möödunud aasta sõjakirjanduses ilmusid mitmed artiklid, mis rõhutasid, et sõjakoolidest väljalastavad rühmaülemad ei ole omanud koolis küllalt praktilisi kogemusi punaväelaste õpetamiseks ja taktikaliste õppuste korraldamiseks rühma koosseisus.*)

Selle põhjusi leiti küll halvas õpetajakonnas, kes viibinud rohkem kui kolm aastat sõjakoolis õpetajana, küll halvas õpeaja jaotuses, küll rivi- ja klassiõppeainete mittekooskõlastamises jne.

Ajakirjanduses tehti väga mitmesugusi ettepanekuid olukorra parandamiseks. Soovitati muuta põhjalikult õppeaja jaotus ja korraldada õppust ajasuhtes enam vähem sarnaselt, nagu see on Saksamaal. Sõjakoolides võtta tarvitusele uus kord lektorite ja instruktoriga sõjakoolide komplekteerimisel. Välja anda uusi käsiraamatuid õppe-metoodika alal, eriti sõjaväe määrustikkude ja sõjaväeliste omaduste õpetamiseks, samuti ka sõjaväe pedagoogika ja psühholoogia alal.

Lõputulemus oli see, et N. Vene sõja-

koolides korraldati ümber kursantide õppeaeg täielikult. Käesolevast aastast alates olevat neil kursantide õppeaja suhtes viidud läbi peaaegu samasugune ajajaoitus, kui meil praegu ohvitseride ettevalmistamiseks on maksev.

Vastavalt sellele on ette võetud ka õppekavade uuendamine, mis on praegu ülemineku ajajärgus.

Koolide endises töökavas esitatakse suuri nõudmisi sõjakoolidele kursantide õpetamisel ja kasvatamisel.

Sõjakoolide ülesanne olevat valmistada ette ainuõiguslikke juhte, kes seisaksid sõjateadustes praegusaja nõuete kõrgusel, oleksid leniniliselt kasvatatud, kes viiksid läbi kommunistliku partei võimu punases armees, oskaksid juhtida rühma lahingus.

Kõik ettevalmistus koolis koosneb sõjaliste, poliitiliste ja üldharidusliste ainete õpetamisest ja kursandi kasvatuses.

Kui tulevane juht peab kursant kooli lõpetamisel omama kõik kogemused, mis vajalikud punaarmeerlaste õpetamiseks. Kui juht ja poliitiline tegelan peab ta oma ma pedagoogilisi ja meetodilisi kogemusi õpetamiseks ja teadmisi poliitilise töö juh-

*) „Vojennõi Vestnik“ 1929. a. „Programma Vojennoutshebnõh Zavedenii“ (Sõjakoolide õppekavad) 1927. — 1928.“

timiseks ja organiseerimiseks kompaniis ja rühmas rahu- kui ka sõjaajal.

Peab olema poliitiliselt niivõrt arenenud, et ise aru saada rühma ja kompanii poliitilis-moraalsest seisukorrast. Peab mõistma koostada oma õppetööd poliitilise tööga.

Kool peab välja arendama kursandis julguse, vahvuse, otsustusvõime, algatusvõime, oskuse igas lahingolukorras leida taktikaliselt olukorrale vastava ja praktiliselt läbi viidava lahenduse, kindlasti võtta otsus ja see ellu viia.

Kool peab kasvatama kursanti nii, et tema oleks eeskujuks oma alluvatele distsipliini mõttes, poliitiliselt ustav ja kiips, aus, täpis töös, sirgjoonelise iseloomuga, oskaks nõuda alluvatele täpist teenistuse kohuste täitmist vaatamata olukorrale ja hädahüle.

Töö jaotus koolides õppeaasta järele.

Jala- ja ratsaväe koolides kestis õppeaeg kolm aastat, suurtüki- ja inseneriväe koolides — neli aastat. Jalaväe koolides võeti läbi õppeaineid nimetatud aastate jooksul protsentuaalselt õpetundide kogusummast järgmiselt:

A. Sõjalisi õppeaineid — 20,7%. Sinna kuulusid: taktika (ainult teoreetiline osa 5%), topograafia, inseneriväe- ja suurtükiväe asjandus, administratsioon, õigusteadus ja tervishoid.

B. Poliitiline töö — 5,5%. Sinna kuulusid: poliitiline töö sõjakoolis, väljaspool seda ja poliitiline töö sõjaajal.

D. Riviainetest:

- 1) Üldine ettevalmistus — 8,2%. Sinna kuulusid: määrustikud, sõjaväe väljaõppe teostamise meetodika ja instruktorigesitused.
- 2) Füüsiline ettevalmistus — 5,8%. Sinna kuulusid — sõjaväe raketidusvõimlemine, täägi võitlus, suusatamine, ujumine, mängud.
- 3) Laskeasjanduse alal ettevalmistus — 17,1%. Sinna kuulusid — püssi materjaalosa, tegelik laskmine.
- 4) Riviline ettevalmistus — 2,4%. Sinna kuulusid — riviõppused, ratsasõit ja külma sõjariista kasutamine.
- 5) Tehniline ettevalmistus — 4,1%. Sinna kuulusid — inseneriväe-, keemi-, sideasjandused ja sõjaväe transporteerimine.
- 6) Praktiline taktikaline õppus ja treening maastikul — 13,4%. Sinna

kuulusid — riviõppus ühes taktikaliste harjutustega, puht taktikalised õppused ja väeliikidega koostöö, rivilised katsed.

E. Üldpoliitiline ettevalmistus — 7,9%. Sinna kuulusid — riigikord, töölisklassi võitluse ajalugu, poliitiline majandus ja majanduspoliitika, marksism ja leninism.

G. Üldharidusline ettevalmistus — 9,6%. Sinna kuulusid — vene keel, matemaatika, loodusteadus, maadeteadus.

Peale seda oli iga nädal üks tund jooksvate poliitiliste küsimuste selgitamiseks.

Sellest on näha, et eriti suurt rõhku pannakse kursantide taktikalise, laskeoskuse ja poliitilisele väljaarenemisele.

Taktika loeti tähtsamaks õppeaineks. Ta võtab kogu õppetundidest oma alla 17,3%. Laskeasjanduse arendamiseks kasutati 17,1%.

Kolmandal kohal õppetundide rõhkuse poolest oli poliitiline ettevalmistus — 13,4%. Tuleb märkida, et poliitiline tegevus loetakse väga tähtsaks kursandile kui tulevasele juhile ja partei tegelasele. Siin tahetakse külge kasvatada vaade kõigile kursantidele, et neil ei ole lubatav seista väljaspool proletariaadi võitlust kapitalismiga.

Koolidesse võetakse vastu kursantideks noormehi, kelle vanemad olid ja kes ise on oma elukutse poolest poliitiliselt ustavad või vähemalt kaasatundjad kommunistidele.

Kool peab andma kursandile mitte üksinda teatud summa poliitilisi teadmisi või lihtsalt tutvustama kommunistliku partei ajaloo, kavade ja taktikaga. Ta peab kursandi poliitilised ilmavaated ümber kasvatama põhjalikult niiviisi, et temast saaks tegelik partei tööline. Kursant kui tulevane juht peab oskama tungida masside poliitilisesse meeles, et oma alluvat üksust järjekindlalt juhtida kommunistliku partei töökava järele.

Üldharidusline ettevalmistuse tasapinnalt on koolidesse sisseastunud kursandid väga mitmekesised, sest domineerivaks jääb kooli vastuvõtmisel ikkagi poliitiline meelsus, kursandi ja tema vanemate elukutse.

Et kursandid vähegi korralikult üldharidust võiksid omada, sellepärast määratakse nad klassidesse üldharidusline ettevalmistuse järele.

Võõraste keelte õppimine jalaväe koolides on soovijatele, missugused tunnind

antakse väljaspool tunnikava. Sidekoolides on sunduslik kursandi valiku järele kas inglis, saksa või poola keel.

Õppetöö meetod.

Üldiselt on maksev, et kursant õppides isiklikult läbi töötaks kõik õppeained ja ei jääks passiivseks pealtkuulajaks. Sellepärast nõutakse, et koolis õppust korraldataks laboratoorse õppemeetodi järele.

Kursantide õppetöö edukuse jälgimiseks on iga jao- või klassi kohta kursantide nimekirja, kuhu õpetaja märkusi teeb nädala jooksul. Peale seda peetakse iga kursandi kohta eraldi kaust, kuhu kõik temasse puutuvad andmed, nagu õppimise tagajärjed, iseloomujooned, poliitiline meelsus jne. sisse kantakse. Talve jooksul on ainetest 1—2 repetitsiooni, kuna kevadel katsed.

Õppetöösse puutuvate küsimuste, nagu organiseerimise meetodika üle seisukoha võtmiseks jne. astub kokku peda-

googika nõukogu 2 kuu tagant. Sellest võtavad osa kooli õppejõud, otsekohene administratsioon ja igast klassist üks kursant.

Õppetööde korraldamiseks olevat koolide juures laboratooriumid näitlikkude õppeabinõudega.

Üldiselt paistab, et kõikjal on pandud rõhku kursandi poliitilisele väljaarendamisele kommunistlikust vaatepunktist.

See olevat annud ka tegelikult tagajärgi, sest ikka enam ja enam olevat parteiliste sõjaväe juhtide protsent kasvamas.

Õppeaja jaotuse muutmise põhjuseks olevat ainult see, et kursant õppides sõjakoolides täiesti eraldatult väeosade elust, oli sõjakooli lõpetamisel võõras punaarmee eluga. Selle pahe pidavat kõrvaldama need pikemad staažid, mis määratud kursantidele väeosades enne kooli astumist ja pärast kooli lõpetamist enne ametkohale määramist.

E. M.

Kaitseväge staabi II osakonna informatsioon.

Mõni päev tagasi ilmusid ajalehtedes teated lennuõnnetuste kohta Lätis, Eestis ja teistes Balti riikides, milledest oletada võis, nagu oleks Eestis, võrreldes teiste Balti riikidega, rohkem lennuõnnetusi.

Andmed lennuõnnetuste kohta Eestis olid võetud nähtavasti Läti sõjaministri kõnest 4. veebr. s. a. Kaitseministeeriumil ei ole teada, kust Läti sõjaminister andmed lennuõnnetuste kohta Eestis on saanud. Igatahes Eesti kaitseministeeriumist neid antud ei ole. Ka ei pea kaitseministeerium sündsaks andmeid avaldada lennuõnnetuste kohta teistes riikides.

Esimene lend Eesti lennuväes teostati 30. jaanuaril 1919. a. Seega möödus 30. jaanuaril 1930. a. üksteistkümmend aastat meie lennuväetegevusest. 11 aasta jooksul on Eestis olnud 10 inimohvriga lennuõnnetust (kaasaarvatud ka kapt. Oravaga juhtunud õnnetus 31. jaanuaril s. a.), seejuures on surma saanud 12 inimest. Lennuõnnetusi inimeste vigastustega on olnud 4 ning mootori juures töötades raskemalt vigastada saanud motoristisi üks. Vigastuste tagajärjel on hiljem surnud 2. Lenduritest, lendurõpilastest, lendurvaatlejatest ja lendurvaatlejate õpilastest on

11 aasta jooksul surma saanud 10 ehk 4,4%, siia juure arvates veel 3 vigastada saanud lendurit, tõuseks surmasaanute ja vigastatute protsent 5,7%. Aviomotoristidest on lennuteenistuse juures surma saanud ja vigastustesse surnud 4 ehk vähem kui 2%.

11 aasta jooksul intensiivse lennuteenistuse juures tuleb iga 2018 lennutunni kohta üks surmajuht. Õnnetuid juhtumeid, kus mitmesugustel põhjustel lennukid vigastada on saanud ja teenistuseks kõlbmatuks muutunud, on keskmiselt 3,54 lennukõnnetust aastas.

Kuni 1925. aastani olid lennukid osalt venelastelt ja sakslastelt sõjasaagina saadud, osalt mitmesuguse varustuse vastu teistest riikidest vahetatud, ehk liitlaste ja sakslaste sõjaaegsetest tagavaradest ostetud, mille tõttu ka õnnetute juhtude arv suurem on olnud. Uute lennukite saamisel on õnnetusi olnud vähem. Näiteks 1929. aastal, millal lennuteenistus eriti intensiivne oli, inimestega ühtegi lennuõnnetust ei olnud. — Lennuteenistuse juures on lennuõnnetused paratamatu nähtus vaatamata kõigi ettevaatuse abinõude peale.

Sõjaväelisi teateid.

P.-AMEERIKA ÜHENDRIIGID.

Christie uus tank, mudel 1940.

Leiutaja Christie, nimetades oma tanki „tank mudel 1940“, tahab seega ütelda, et tema tank on 10 aasta võrra oma paremustega teistest seni leiutatud mudelitest ees. „Tanki mudel 1940“ iseloomustavad peamiselt:

Ta võib liikuda ratastel ja lülikutel; laske- ja vaatlus-sisseseaded on masina eesotsas, mis suurendab vaatluse ja laskevõimalusi; ta omab 338 HJ Liberty mootori, mis on küllaldaselt võimas tanki edasi viima ka raskel maastikul ja vallutama püstikallakutega kõrgendikke; kiirus 60 km tunnis, mis võimaldatud erilise transmissiooniga ja osade vedruudele asetamisega pörutamise mõju neutrali-

seerimiseks; Kaal — 7.800 kg; relvastus — üks 4-tolliline müüser, või 75 mm kahur ja tarvilik arv kuulipildujaid.

Christie uus tanki mudel võivat saada ohtlikuks võistlejaks seni kasutusel olevatele mudelitele, sest valitseb ju üldiselt tankiasjanduses vaade — parem sõidada täiesti tankideta kui omada mudelit, mis omadustes alla jääb vastase tankidele.

Christie tanki oma kiirusega ja võimalusega liikuda ratastel ning lülikutel saavat tulevikus parimaks relvaks edu kasutamisel, vastase jälitamisel. Christie tanki praktilikkus olevat veel selles, et teda võib muuta veoautuks (asetades ratastele) ja kasutada isikute kui ka materjali kiireks edasiviskamiseks.

(Revue d'Artillerie dets. 1929. andmetel.)

Sõjakirjandust.

LATVIJA.

„Latvijas Kareivis“ 10-aastane.

1. veebruaril k. a. Läti sõjaasjanduse päevaleht „Latvijas Kareivis“ pühitses oma kümnendat aastapäeva. Sel puhul leht ilmus suures kaustas, tuues rikkalikult pidulikke artikleid, mille üldmotiiviks oleks:

Kümme aastat tagasi — 1920. aasta jaanuari lõpul kestsid Latvijas võitlused täie hooga edasi. Liivimaa, Semgallia ja Kuramaa küll olid juba vaenlastest vabastatud, kuid Latgallia oli osaliselt veel Vene enamlaste võimuses. Võidurikkalt liginesid väeosad sellele joonele, mis praegu moodustabki Latvija vabariigi ja Nõukogude Venemaa piiri, puhastades maad põgenema löödud punakaardist. Meeleolu sõjaväes oli hiilgav. Usk võidusse, usk tulevikku oli kindel. Rahvas üsna juubeldas oma sõjaväe edu üle. Noil lootusrikkail päevil, 1. veebruaril 1920., ilmus „Latvijas Kareivise“ esimene number, mis kõikjal äratas tähelepanu. Juba esimene number oli võrdlemisi laialise ja väga huviküllase sisuga, nii et sõdurid, kellele ta esialgul oli määratud, ta suure vaimustusega vastu võtsid. Kohe algusest peale koondusid „Latvijas Kareivise“ ümber kõik tähtsamad Latvija sõjapolitikud, kes ka seni jäänud tema ustavateks kaastöölisteks. Esialgul „L. K.“ ilmus ainult 3 korda nädalas, kuid varsti, tegevuse laienemisel, ta hakkas ilmuma igal äripäeval. Tunnustatuima kirjaniku ja väga andeka ajakirjaniku kapten Edvins Mednis'e toimetusel „Latvijas Kareivis“, mis sisult alati huvirikas, on praegu loetavamaid ajalehti Latvijas.

Juubeli-numbris, mis rikkalikult illustreeritud piltidega, on ära toodud ka tervitused peaministrilt, sõjaministrilt, end. vägede ülemjuhatajalt kindral Balodis'elt, välisministrilt, kindral Penikis'elt, kindral Kalesy'ilt, jne. Välismaa sõjaajakirjade tervitus-artiklitest on avaldatud: „Sõduri“ toimetaja major Ahmani artikkel (esimesena), Leedu sõjaajakirja „Karys“ toimetaja major Balčūnas'e ja „Polska Zbrojna“ toimetaja V. L. Everts'i artiklid. Kõigis neis kirjutistes üksmeelselt toonitatakse sõjaajakirja tähtsust ja kinnitatakse, et „Latvijas Kareivis“ oma ülesanded on täitnud hiilgavalt.

T.

SAKSAMAA.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 28 — 25. jaan. 1930.

Õised lahingud. Õiseks lahinguks ei ole skeemi. Teda võib õppida kõige paremini sõjaajaloolistest näidetest. Artiklis kirjeldatakse kolme õisist lahingut Maailmasõjast.

Esimene — 20./21. VIII 1914 Saksa 60. jalaväe brigaadi pealetung peatunud prantslaste osadele Vogesides. See näide tahab tõestada kuis julge tegevusega õõ kattel üks brigaad jalaväge võis rajada tee Saksa XIV ja XV armeekorpuatele järgmisel päeval edukaks tegevuseks.

Teine näide on Maailmasõjast ja Saksa sama 60. jal. brig. õisest tegevusest eelväena 24./25. VIII 1914 Vogesides. Mõlemas näites lähenemine ja ettevalmistus õösil, rünnak aga hommikul kella 4 ja 5 vahel.

Kolmas näide on Maailmasõjast Vene rindel Skoveroda juures, Saksa 8. armee tegevuspiirkonnast õöl 30. XI vastu I. XII 1914. a. Kirjeldatakse Saksa 41. jal. rüg. II pataliooni õisist lahingut venelaste vastu, kus venelased teostavad õösisst pealetungi ja seda alguses edukalt. Kui venelased ei saavutanud võitu, siis sellepärast, et sakslased ei sattunud paanikasse, kavakindlalt pareerisid lõõke ja et venelastel puudusid närvid ja võitlejate intelligents teotsemiseks ka sel puhul kui esimene õine sissemurd saksa asukohtadesse kohe ei toonud loodetud edu. Õine lahing nõuab vaenlastest üleoleku tunnet.

Artiklis „Disttsipliin“ selgitatakse, mis selle sõnaga väljendati vanast ja mis tahetakse tänapäev selle all mõista. Autori arvates tuleb disttsipliini mõistet sarnastada korranõudmise, sundusliku korra, mõistega. Abinõud disttsipliini loomiseks ja alalhoiuks muutuvad ka sõjaväes, koos ajaga (riigikorraga). Kuid igas ettevõttes, kus nõutakse inimeste täpsat ja edukat koostööd, seal peab valitsema kord ja alustamine korrale — disttsipliin.

„Vertikaalsest strateegiast“. Refereeritakse „Wissen und Wehr“ nr. 10 — 1929 ilmunud Friedr. Wilhelm Borgmann'i artiklit „Vertikale strategische Umfassung“. Vaenlane õhust; pommid, kuulipildujate tuli õhust, gaas õhust, kokkuvõttes — tuleb arvestada vertikaalse strateegiaga.

Oberst Bode: „Riigikaitse põhialustest“. Artiklis refereeritakse oberst Hierli teost „Die Grundlagen einer deutschen Wehrpolitik“ (Saksa kaitsepoliitika põhialused). Oberst Hierl nõuab, et Saksamaa saaks jälle massilise sõjaväe, sõjariistus rahva, nagu tal see oli Maailmasõjas. Kindraloberst v. Seeckt'ilt tema teoses „Gedanken eines Soldaten“ (Sõduri mõtteid) riigikaitseks soovitatud väikese eliitväe ülalpidamise sooviavalduse lükkab Hierl kategooriliselt tagasi.

„Austria seadusandluse reformid ja armee“. Sõjaväe seadusandluses astutavat Austrias tähelepanu vääriivaid samme, mis liiduväe senist edu vaid kiirendavat.

„Tankivastastest kahurist“.

„Vooride motoriseerimisest Inglise armees“. Kokkuvõtte inglise sõjaasjandusest motoriseerimise alal.

Reichsheeri elust.
Sõjaväelise teateid.
Sõjakirjandust.
Mitmesugust.

SCHVEITS.

Revue Militaire Suisse

nr. 1 — jaan. 1930.

Kolonel Lecomte: Tuleviku jalavägi. Aasta tagasi (jaan. 1929) autor „Revue Mil. Suisse“ artiklis „L'évolution probable de la guerre“ (Mõttelises tõlkes: Tuleviku sõja võimalik nägu.) vaidles vastu jalaväe mehhaniseerijatele. Ta pooldab rasket jalaväe, kellele juurde antud tarviline arv raskeid relvu ja voor selleks, et teostada omal jõul pealetungi. Ameerika kapten Wade propageerivat diviisi, mille kandvaks jõuks oleval mitmesugust tüüpi tankid. Jalaväe nimetusest selles diviisis hoiduvat kapten Wade sihilikult kõrvale. Tal olevat tema diviisi koosseisus ette nähtud vaid vallutatud ala „okupeerijad“, „vaenlase asukohtade puhastajad“, „lahingvälja korrapidajad“. Sarnane ülimehhaniseeritud ja motoriseeritud diviis võivat võib olla tõesti edukalt opereerida Ameerika, Vene, Prantsuse jne. laialistel aladel, väikesele riigile, nagu seda on Schveits, sarnane diviis ei kõlbavat. Väikeriigi sõjaline jõud on ta jalaväes. Kol. Lecomte pooldab Schveitsi endise kindralstaabi ülemalt diviisi kolonelilt Sonderreggerilt ta teoses „Infanterieangriff und Strategische Operation“ (Jalaväe pealetung ja strateegiline operatsioon) avaldatud mõtteid jalaväe organisatsiooni kohta. Sonderreggerilt soovitatud jalaväe organisatsioon ei kõlbavat üksi Schveitsile, vaid igale väikeriigile.

K.

Sonderregger'i pataljon on iseseisev ja tulevõimas. Peale sidemeeste, varustajate jne. sisaldab see pataljon 6 kategooriat võitlejaid: automaat-püssi mehed, kerge-kuulipildurid, pommipildurid, raske-kuulipildurid, raske-pommipildurid, 20 mm kahuri mehed; peale selle relvad isiklikeks kaitseks — püss ja püstol. Kuigi sarnaselt organiseeritud jalaväe pataljon olevat vastuvõetav, omavat ta siiski 3 puudust: 1) sarnase pataljoni väljaõpe nõudvat pikka teenistusaega, 2) ta olevat raskesti juhitud lahingus ja 3) nõudvat palju laskemoona, resp. suurt voori.

Kol. Poudret: „IV rahvusvaheline ratsavõistlus Genfis (1928. a.). Võistluse korraldamisest ja arvustavaid märkmeid üksikute tunnustatud ratsanikkude võistlusel esinemise kohta.

Major Pache: „Märkmeid pioneeride kasutamisest meie manöövritel“. Autor näitab, et väeosade juhid ei oska küllaldaselt ja vastavalt töösse panna pioneerid operatsiooni mitmesugustel järkudel.

Esimene-leitnant Ernest Naef: „Õhusõda ja Schveitsi lennuvägi“. Sõda kui võitlus meeste vahel on kadumas. Sõda võtab uue näo: tuleviku sõjas võitluse raskus kantavat seljatagusesse naiste ja laste vastu. Autor graafiliselt näitab lennu-pommide arengut 50 kg kuni 2000 kg-ni. Autori arvates pommid lennukitel võivat hävitada terveid asulaid; vähemalt hävitada neis korra ja tekitada äärmist paanikat. Schveitsi senine lennuvägi ei olevat veel küllaldaselt tugev. Seni määratud 20 miljoni frangiline krediit 105 lennuki (60 hävitajat, 45 luureaparaati) ostuks ei olevat küllaldane.

Osas: „Kroonika ja uudised“ on toodud Schveitsi riigikaitse eelarve võrdlus 1928, 1929. ja 1930. a. kohta. Toome ära selle võrdluse Schveitsi frankides:

	1928	1929	1930
Riigik. keskvalits.	2.915.677	2.982.627	3.062.086
Armee väljaõpe	52.466.635	51.402.908	52.022.823
Armee varustus	19.771.589	19.840.617	20.561.205
Hobuste ostuks	6.601.164	6.769.697	5.486.448
Fortifikatsiooniks	1.781.715	1.854.491	1.880.366
Uhenduspidamis.	3.592.262	3.864.987	3.891.336
Kokku	87.129.042	86.715.327	86.904.264

Sellest tabelist näeme, et eelarve üldjoontes on stabiilne, kuid riigikaitse keskvalitsuse kulud on aast-aastalt kasvanud. Schveitsi kaitsejõudude juhtimine, mis oli suures ulatuses omavalitsuste käes, näitab tsentraliseerimise tendentsi.

Prantsuse kroonikas vaadeldakse Prantsuse sõjaväe 1930. aasta eelarvet.

K—e.

Sport.

Ping-pong Tallinna garnisonis.

25. ja 26. jaanuaril s. a. peeti „Sõdurite kodu“ võimlas esimesed ping-pongi võistlused 1930. a. garnisoni meistri nimele. Võistlustest võttis osa 10 garnisoni väeosa 27 võistlejaga.

Kohtadele tulid:

1. Noor Heinrich Koort — Pioneerpataljon.
2. N.-ltn. Artur Meerits — Harju kv. ringk.

ül. as.

3. I. j. m. Egon Parbo — Merevägi.
4. Noor Villem Tammiste — Pioneerpataljon.

5. Noor Hans Koovit — Pioneerpataljon.
6. N.-ltn. Leo Raudberg — Sidepataljon.
1930. a. garnisoni meistriks tuli noor Heinrich Koort — Pioneerpataljonist. Võistlust peeti kahemiinuse süsteemis. Kogu võistluse kestel mängiti 56 mängu. Võistluste lõpul jagati spordikomisjoni esimehe major Mulla's'e poolt võitjatele auhindu.

L—ks.

Tallinna garnisoni ping-pongi võistlustest osavõtjad ja võistluste korraldajad.

Korv- ja võrkpalli kohtunikude kursused.

Kaitseväe kehalise kasvatuses eeskiri I osa näeb ette rea mitmesuguseid ühis- ja võistlusmänge. Tähtsamate võistlusmängude hulka kuuluvad ka juba üldiselt tuntud korv- ja võrkpall. Kaitseväes harrastatakse nimetatud mängu suure huviga, kuid seni puudusid nende mängude kohtunikud. Kohtunikkude puudus tekitas aga nende mängude võistluste korraldamisel alati suuri raskusi.

Eriti raskeks kujunes olukord, kui ilmusid Kaitsevägede staabi VI osakonna väljaandel uued rahvusvahelised „Käsi-pallimängu määrused“. Neid määrusi tundsid ja kasutasid ainult mõned üksikud, kuna enamuse endiste vanade, s. o. 1925. a. määruste järgi toomis.

Et uusi määrusi kaitsevähke sisse viia, korraldatakse Kaitsevägede staabi VI osakonna korraldusel garnisonides korv- ja võrkpalli kohtunikude kursused. Kursustel võetakse läbi uued ajakohased määrused nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt sedavõrt põhjalikult, et iga kursuslane võiks iseseisvalt võistlusmänge juhtida. Kursuste lõpul korraldatakse kursustest osavõtjatele teoreetilised ja praktilised katsed Kaitsevägede staabi ja Eesti käsipalli liidu esindajatest koosneva komisjoni poolt. Katsed edukalt sooritanud kinnitatakse „Kaitseväe korv- ja võrkpalli kohtunikku-

deks“ ja Eesti käsipalli liidu poolt „Käsi-pallikohtunikude kandidaatideks“.

Eestkätt korraldati korv- ja võrkpalli kohtunikude kursused Tallinna garnisonis, eraldi ohvitseridele ja üleajateenijatele. Kursused kestavad 3. veebruarist kuni 1. märtsini s. a., kummagi grupi kolm korda nädalas ä 2 tundi. Ohvitseride kursustest võtab osa kõigist garnisoni väeosadest 17 ja üleajateenijate kursusest — 18, kokku 35 kaitsevähelast.

Kursused peetakse garnisoni „Sõdurite kodu“ võimlas. Kursuste juhatajaks on Kaitsevägede staabist leitnant L u k s, õppejõuks — hra M a s t. Hra Mast on lõpetanud Ameerikas Spriangfeldi kehalise kasvatuses ülikooli ja seega omandanud käsipalli alal laialdased teadmised ja kogemused. Kodumaal on hra Mast olnud esindusmeeskonna treeneriks ja praegu Eesti käsipalli liidu abiesimees. Praegu teenib hra Mast kaitseväes sund-aega.

Korv- ja võrkpalli kohtunikude kursuste korraldamine kaitseväes on väga tervitatav, sest sellega saadakse mängu tasapinda suuresti tõsta. Võistlusmäng võib püsida kõrgel tasapinnal ainult siis, kui on küllaldaselt kompetentseid kohtunikke. Seni juhtisid mängu noored ja vilumata jõud. Kaitseväe kohtunikude kursuste korraldamisega rikastub aga Eesti käsipalli kohtunikkude pere vanemate kohtunikkudega, kellel rohkem autori-teeti mängude juhtimisel. L—ks.

SISUSTIK: A. Kasekamp. Kaadri tööpäeva pikkus kaitseväes ja selle lühendamise võimalusi. — E. Kuusela. Lahingtegevus metsas. — Kapten A. Orava mälestuseks. — H. Sepp. Eesti idapiiri kaitse kuni 15. sajandi keskeni. — M. T. Kaitseväe ametnikud ohvitserideks. — mp. Kõrgema sõjakooli IV lend. — Kompaniitõlemate, välisuurtükiväe- ja merekindluse patareitõlemate ühendatud kursuste avamisel. — V. K.-ts. Mõtteid suusk-jalgratturite väljaõpetamise alalt. — R. Tck. Eeskiri tulede kujutamiseks. — A. K. Ülevaade Reichswehri ringkonna-katsetest. — G. Leets. Maailmasõja pärandus arvudes. — Juriidilised küsimused. — on. Tuvid sideteenistuses. — E. M. Märkmeid N.-Vene sõjakoolide õppekava kohta. — Kaitsevägede staabi II osakonna informatsioon — Sõjaväelisi teateid. — Sõjakirjandust. — Sport

RIIGIHOIUKASSA

võtab raha hoiule Eesti Panga
osakondades ja kõikides
postkontorites.

★

Hoiusummasid võetakse vastu
jooksvale ja tähtajalisele arvele.

Hoiusummade eest vastutab riik

Riigihoiukassa on laiemate rah-
vahulkade poolehoiu osaliseks
saanud ja hoiusummad tõusevad
järjekindlalt.

Järvakandi klaasivabrik

Vabrik:
Järvakandis
Tel. Lelle 7.

★

Kontor:
Tallinnas, Süda 1.
Tel. 15-38, 5-27.

Fourcault sisseseade

valmistab moodsa mehaanilise tööstusviisi juures kõrgeväärtuslikku

heledat tafvelklaasi

igas suuruses ja paksuses.

Järvakandi spetsiaal-aknaklaas
on headuselt parem vastava
sordi import-klaasist.

== Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis ==

Tellimised kodumaa tarvitajatelt täidetakse
väljaspool järjekorda mõne päeva jooksul,
sest tootmine ületab siseturu kogutardi-
duse mitmekordset.

Igasugused järelepärimised leiavad kiire ja hoolika tähepanu.

Eesti Kommerts Pank

Peapank Tallinnas, Suur Karja 7.

Osakonnad: Haapsalus, Narvas, Pärnus, Petseris, Tartus, Valgas, Viljandis.

Aktiva.	Äriseis 31. detsembril 1929 a.	Passiva.
Kassa ja jooksev arve Eesti Pangas	Kr. 421.506 90	Aktsiakapital Kr. 1.400.000.—
Välisvaluuta	„ 23.774 09	Amortisat-sioonikapital „ 284.957.29
Väärtpaberid	„ 475.726.27	Hoiusummad
Diskonteeritud vekslid ja tähtajalised laenud	„ 2.323.138.23	Vekslite rediskont
Kontokorrent laenud	„ 7.888.677 60	Võla arved sisemaa ja välismaa krediitasutustes
Sisemaa korrespondendid „Loro“	Kr. 61.6 8.45	Sisemaa korrespondendid „Loro“
„Nostro“	„ 153.779.58	„Nostro“
Välismaa korrespondendid „Loro“	Kr. 47.104,05	Väljamaa korrespondendid „Loro“
„Nostro“	„ 109.541.19	„Nostro“
Kinnisvara	„ 156.645.24	Väljamaksmata maksukäsud
Vallasvara	„ 717.696 05	Osakonnad
Osakonnad	„ 109.537.46	Üleminevad summad
Üleminevad summad	„ 758.995.22	Väljaantud garantiid
Garantii laenude deebitorid	„ 106.608.63	Saadud 0/0/0 ja muud tulud
Jooksvad kulud, makstud 0/0/0 ja komisjon	„ 3.670.702.54	Muud passivad
Muud aktivad	„ 1.115.824.51	
	„ 79.105.12	
	Kr. 18.063.335.89	Kr. 18 063.335.89

Inkasso dokumendid Kr. 1.898.400.21
Depoos olevad väärtused „ 12.350.618.57

Juhatus

„POLARIS“

EESTI KINNITUS - AKTSIASELTS

Võtab vastu järgmisi kinnitusi:

**Tule-, murdvarguse-, veo-, väärt-
saadete, kasko (laevakerede) ja klaasi-**

kinnitusi

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad

Kr. 600.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest väljamakstud üldkokku

Kr. 1.599.630.38

Solliidne edasikinnitus!

Kahjud likvideeritakse viivitamata!

JUHATUS asub Tallinnas, Vana Viru tän. nr. 12.

Kõnetraadid 14-41, 7-38.

Telegr.-aadr.: „POLARIS“

OSAKOND asub Tartus, Lihaturg nr. 7.

Kõnetr. 6-75.

:: Agendid kõigis linnades ja maakondades. ::

Toimetus ja talitus Toompeal, Toomkooli tän. 7. Kõnetr.: Sõjaväe 163.

A.-S. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk tän. 42.

*Meie jahud
kõige paremad!*

SUURVESKI

J. PUHK & POJAD

TALLINNAS.

KONTORID: Tartus, Narvas, Pärnus, Viljandis, Petseris,
Valgas, Rakveres, Tapal, Nõmmel ja Türil.

**Kas tahate saada
iluduskuningannaks?**

Carvitage ainult

**KREEM
FASCINATA**

**LÕHNA ÕLI
FASCINATA**

**PUUDER
FASCINATA**

**EAU DE
COLOGNE
FASCINATA**

SEED-KREEM

FASCINATA

**Siis on Teil
iluduskuninganna
nimi kindel.**

Sõörde

habemeajamis-

tarvete

alale

toob

**kreem
FASCINATA**

*Ta muudab habemeajamise lõbuks.
Hõõrutuna nahasse enne selle seebi-
tamist teeb ta habemetüükad paindu-
vaks kuni juurteni.*

*„Fascinata“ hoiab kokku habeme-
noateri.*

**Parim, moodsaime
ja soliidseime**

jalanõu

kannab kaitsemärki

Estoking
Tallinn

OSCAR STUDE

Ekspeditsiooni-äri

Asutatud 1882

PEAKONTOR:

TALLINNAS, Suur Brokusmägi nr. 14

OSAKONNAD:

PÄRNUS, Pühavaimu tän. nr. 8

TARTUS, Jaani tän. nr. 24

VALGAS, (Eesti), Maleva tän. nr. 1

•
Telegrammide aadr. igas kohas: „STUDEOS“